

MĚDĚNEC

PAMĚT HORNICKÉ KRAJINY KRUŠNÝCH HOR

ANALYTICKÁ ČÁST

Diplomová práce
Bc. Pavlína Hudcová

MĚDĚNEC - PAMĚŤ HORNICKÉ KRAJINY KRUŠNÝCH HOR

Měděnec – memory of the Ore Mountains mining landscape

Kupferberg - Das Gedächtnis der Bergbaulandschaft des Erzgebirges

autorka:

Bc. Pavlína Hudcová

vedoucí práce:

doc. Ing. arch. Tomáš Efler

vedoucí krajinářského řešení:

Ing. Radmila Fingerová

další konzultující:

Ing. arch. Václav Fanta, Ph.D.

doc. Ing. arch. Milena Hauserová, CSc.

PhDr. Miroslav Pavel, Ph.D.

Ing. arch. Tomáš Tomsa

Ing. arch. Martin Stočes

Ing. arch. Mario Barra

Letní semestr 2024/2025

Ústav památkové péče

Ústav krajinářské architektury

Fakulta architektury

České vysoké učení technické v Praze

OBSAH

ANALYTICKÁ ČÁST

1_Lokalita	8
2_Přírodní podmínky	12
3_Měděnec	38
3_1_Historie Měděnce	38
3_1_Analýza sídla	56
4_Hornická krajina	85
4_1_Vývoj krajiny	85
4_2_Vývoj hornictví	100
4_3_Historie osídlení	128
5_SWOT analýza	146

NÁVRHOVÁ ČÁST

DOKLADOVÁ ČÁST

1 | LOKALITA

Obec Měděnec se nachází v západní části Ústeckého kraje v okrese Chomutov, spadá pod ORP Kadaň. Zaujímá rozlohou necelých 13 km² rozdělených do pěti katastrálních území – kromě samotného Měděnce se jedná o vesnice Horní Halži, Kamenné, Kotlinu a Mýtinku, původně zahrnoval i dnes zaniklé vsi Dolní Halži a Venkov. K roku 2024 zde žije 145 stálých obyvatel.

Katastr obce se rozprostírá na rozhraní náhorní plošiny Krušných hor a prudkého svahu do údolí řeky Ohře, na hraně svahu se tak otevírají daleké výhledy na Doupovské hory a do severočeských pánví. Dominantou krajiny je vrch Mědník (910 m.n.m.), pod kterým se Měděnec nachází. Na území obce se nenachází žádný větší tok, většina menších potoků pramenící ve svahu klesá do

údolí Ohře, část s prameništi v lesích severně od Měděnce náleží do povodí vodní nádrže Přísečnice a dále proudí do nedalekého Saska.

Hlavním cílem turismu v letních měsících jsou především přírodní scenérie Krušných hor a jedinečná hornická krajina vrchu Mědník, která byla v roce 2019 spolu s dalšími významnými lokalitami zapsána na seznam světového dědictví UNESCO pod souhrnným názvem Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří. V současné době je také podán návrh na zřízení CHKO Krušné hory. V zimních měsících je Měděnec vyhledávanou lokalitou pro lyžařské sporty lokálního až regionálního významu, nedaleko sídla se nachází menší skiareál a v okolí udržované běžkařské stopy.

správní členění obce Měděnec

DOPRAVNÍ SPOJENÍ

Měděnec nedisponuje základní občanskou vybaveností, je zcela závislý na větších sídlech v okolí. V údolí jde především o Klášterec nad Ohří (vzdálený 10 km), Kadaň (20 km) nebo okresní město Chomutov. Silnou vazbu má také na sídla přímo na krušnohorském hřebeni - Kovářská (7 km), Vejprty (15 km) a německá města jako Annaberg-Buchholz nebo i Chemnitz. Českoněmecká hranice je vzdálená asi 15 minut jízdy autem.

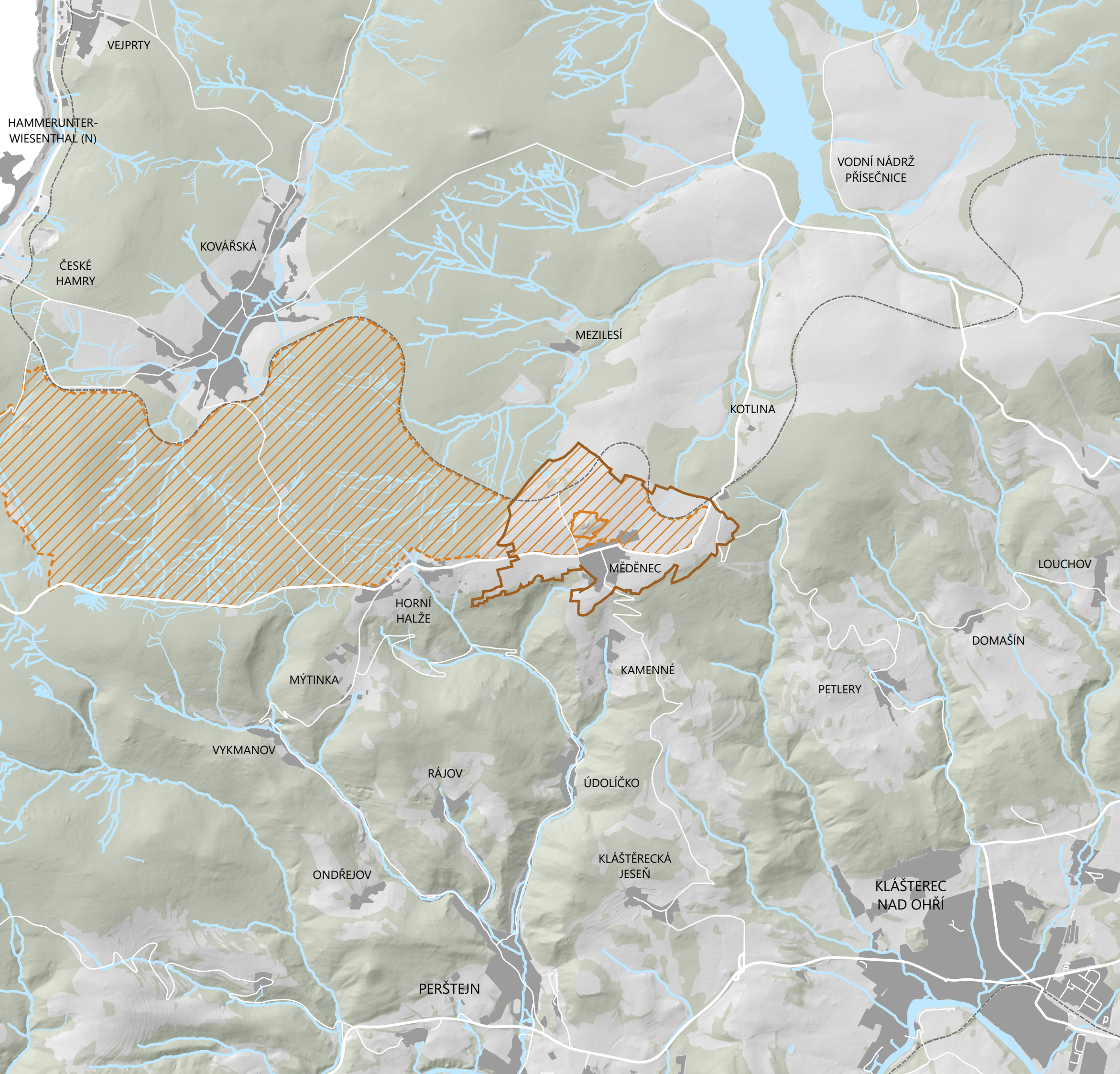
Měděnec je autobusovou linkou napojen na Klášterec n. Ohří, který pro něj představuje základní dopravní uzel s přímým železničním spojením s Chomutovem, Ústí n. Labem a Prahou, respektive s Karlovy Vary a Chebem. V druhém směru autobusová linka pokračuje na Kovářskou a Vejprty. Severně obec obtáčí železniční trať Chomutov-Vejprty pokračující do Německa. Funguje ale pouze o víkendech v letní sezóně.

železniční trať Chomutov-Vejprty(-Annaberg)

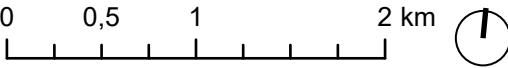

širší geomorfologický rámec a hlavní dopravní tahy

ŠIRŠÍ VZTAHY

- k.ú. Měděnec
- památka UNESCO
- krajinná památková zóna, nárazníková zóna památky UNESCO

2 | PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

GEOMORFOLOGIE

Obec Měděnec se nachází ve výšce cca 845 m.n.m. v blízkosti hrany krušnohorského hřebene. Typický asymetrický řez pohořím vznikl vyzdvižením zemské kory, směrem na severozápad od hřebene postupuje pozvolný svah, na jihovýchod terén naopak prudce klesá s převýšením až 700 m na cca 4 km. Svah je členěn na hluboká údolí několika drobnými toky stékajícími na jih do řeky Ohře, potoky pramenící v lesích severně od Měděnce spadají do povodí vodní nádrže Přísečnice, který byla v terénní sníženině severovýchodně od obce vybudovaná v 70. letech minulého století.

Poměrně rovinná náhorní plošina je doplněna o několik výrazných vrcholů sopečného původu, v okolí Měděnce například Velký Špičák, Jelení horu nebo Božídarský Špičák. Hlavní dominantou je vrch Mědník (910 m.n.m), který s barokní kaplí tvoří jednu z nezaměnitelných siluet Krušných hor. Nabízí výhledy jak na krušnohorské lesy a Přísečnicko, tak na jih přes údolí Ohře na Doupovské Hory a severočeské pánve, za výborné viditelnosti lze dohlédnout až na Bílou horu v Praze.

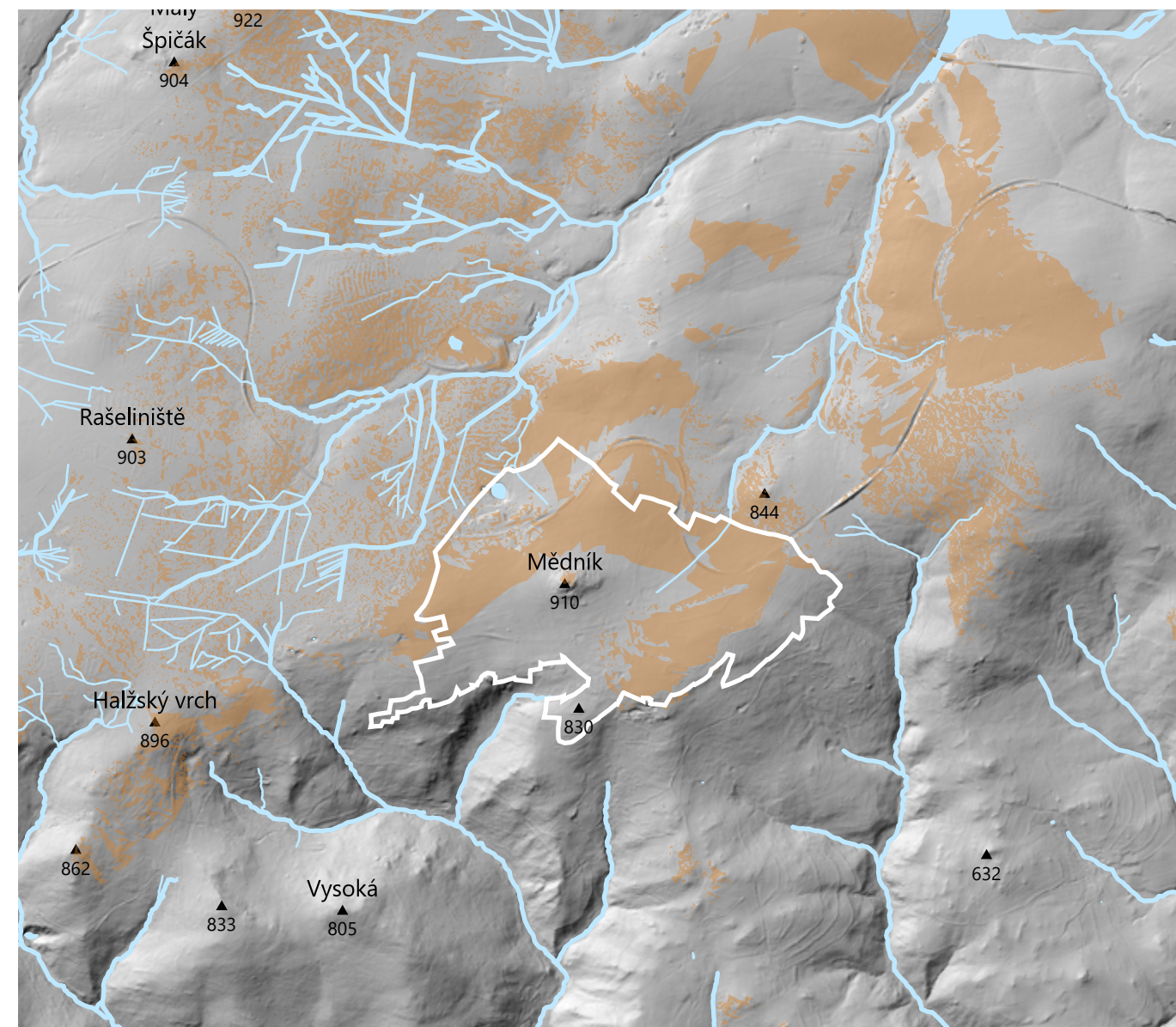
Dle geomorfologického členění se území nachází v celku Krušné hory, podcelek Loučenská hornatina. Východní část náleží k okrsku Přísečnická hornatina, na západě za Horní Halží přechází v hornatinu Jáchymovskou.

Mědník, 2018
(zdroj: zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

geomorfologické členění

geomorfologický rámeček s vyznačením viditelnosti z vrchu Mědník

GEOLOGIE

Nejvíce zastoupeny jsou v okolí Měděnce metamorfované horniny – šedé a červené ruly.

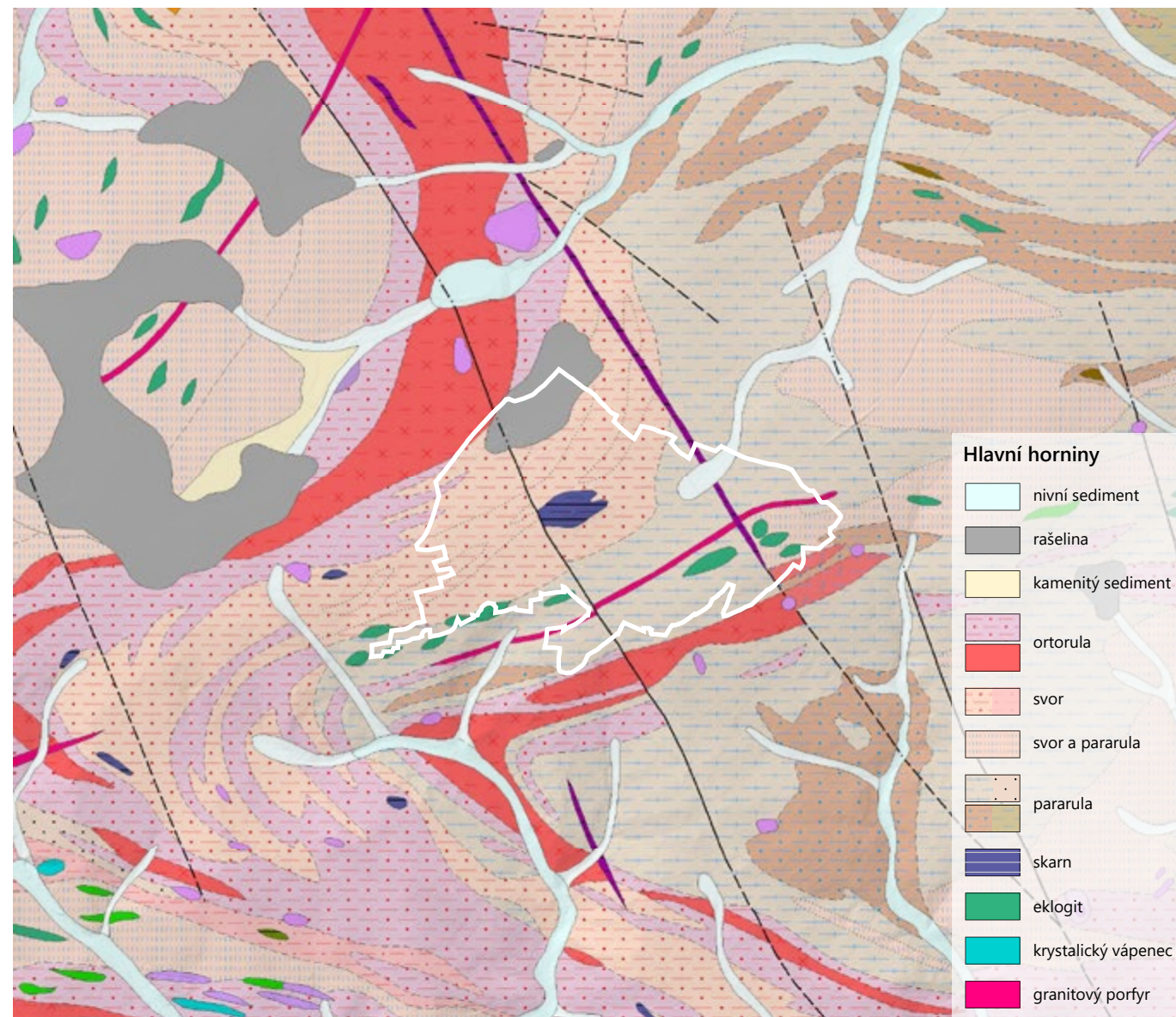
Šedá rula (pararula) má nevýraznou šedozelenou barvu a je citlivá na zvětřování, tvoří tedy větší skaliska či výchozy. Prochází pod vsí Kamenné a vrásovitě se stáčí na severovýchodně k Dolině a Přísečnici, obsahuje mimo jiné čočky eklogitu, nazelenalé horniny z větších hloubek, která vytváří pás menších skalek a výchozů ve svahu mezi Měděncem a Horní Halží, například Hadí skálu nebo Hirtstein.

Červená rula (ortorula) má výraznější červené zbarvení díky zastoupení železné rudy. Oproti pararule je pevnější, odolnější proti zvětřování, a používala se i jako stavební materiál (domy v Kamenné). Tvoří častěji skalní výchozy, mimo

jiné skaliska Sfingy. Hlavní hmota horniny se stáčí přes Dolní a Horní Halži k Měděnci a dál na sever k Mezilesí, vedlejší vrása pak zahýbá pod vesnicí Kamenné, které dala častými výchozy jméno.

Specifickou horninu představují skarny tvořící vrch Mědník, který díky silné vazbě na železnou rudu dal vzniknout prvnímu hornickému osídlení. Směrem na západ ke Kovářské se vyskytují horizonty vápence, lom s pecí se nacházel u Mýtinky na samém západním okraji katastru. V Horní Halži se nacházelo těleso čediče, který byl ale zcela odtěžen, dnes je lom zatopen.

Zachycené plochy nivních sedimentů vymezující zhruba prostor říční nivy současných toků. Velkou část lesů krušnohorské plošiny tvoří také rašeliniště, která byla dříve těžena.

geologická mapa

SFINGY

Jako Sfingy je označován skalní útvar na krušnohorském svahu jižně od Měděnce u silnice na Klášterec n. Ohří. Dosahuje výšky až 20 m a vznikl mrazovým zvětřováním ortoruly během čtvrtohor, dnešní podoba je ale také důsledkem těžby kamene pro stavební účely.

Jméno útvar získal už v 19. století, tvarem měl připomínat známou sochu z Egypta. Pro pohodlí výletníků kochající se výhledy do údolí Ohře byl v zatáčce silnice postaven zájezdní hostinec, který fungoval až do 2. světové války. Dnes jsou Sfingy chráněny jako přírodní památka.

Sfingy u Měděnce před zalesněním, 1962
(zdroj: fotoarchiv ČGS, Svoboda Josef)

RUDNÁ LOŽISKA

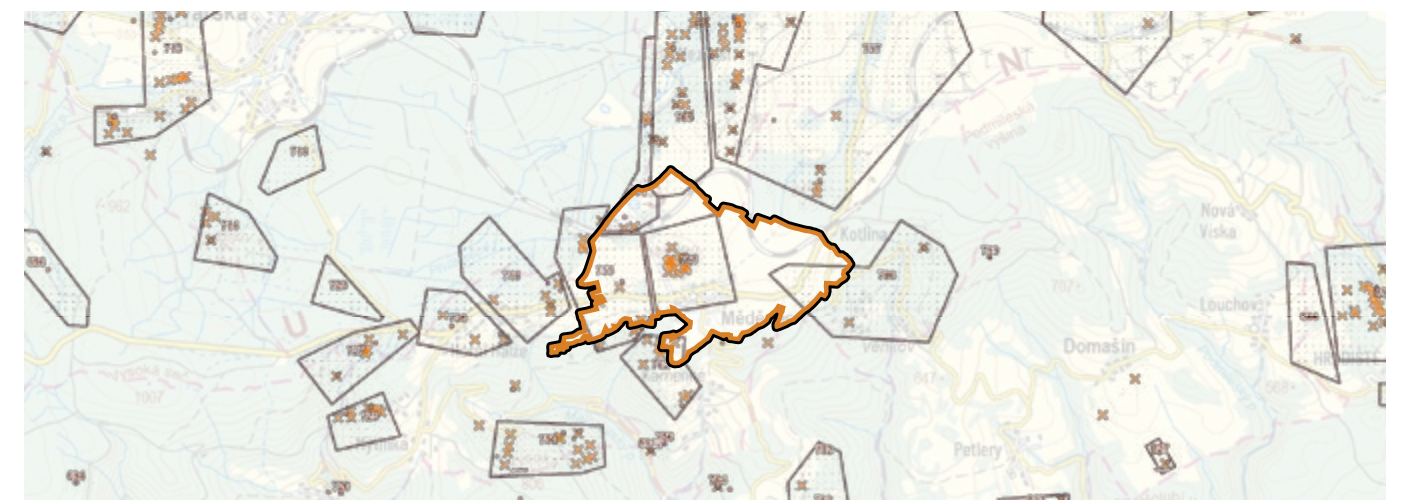
Ložiska železných rud vázaných na skarny tvoří přibližně rozhraní orto- a pararuly v pásu přes Mezilesí, Mědník, k Horní Halži a Mýtince. Tato ložiska bylo možno těžit povrchově jednoduchou technikou už od 13. století. Čočka skarnů na Mědníku leží asi 100-250 m pod povrchem, hlavní rudou tvoří magnetit, nachází se zde ale i hematit nebo sulfidy kovů (chalkopyrit, sfalerit). Zelené a modravé povlaky vzniklé sekundární mineralizací sulfidů v dolech pod Mědníkem daly vzniknout fenoménu „Malachitové jeskyně“, v minulosti navštěvované turistické atrakci, kde se ovšem žádný malachit dle výzkumů nenachází.

Jiný typ ložiska rud je vázán na křemenné žíly, těžba byla zaměřena hlavně na hematit. V žilách se nezdávka objevily i polodrahokamové odrůdy (především ametysty, acháty nebo jaspisy), jejichž exempláře dosáhly celosvětového uznání. V Horní Halži šlo o nálezy ze dvou lokalit: Červené Halže, která se nacházela východně od kostela, a Černá Halže, naleziště přibližně 300 m východně od vesnice na cestě k Měděnci.

achát z lokality Červená Halže (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

Třetím typem jsou polymetalická ložiska těžena hlavně kvůli stříbru a kobaltu, zástupcem je například důl Měděnec aktivní v 20. století.

poddolovaná území a vysoká koncentrace důlních děl v okolí Měděnce

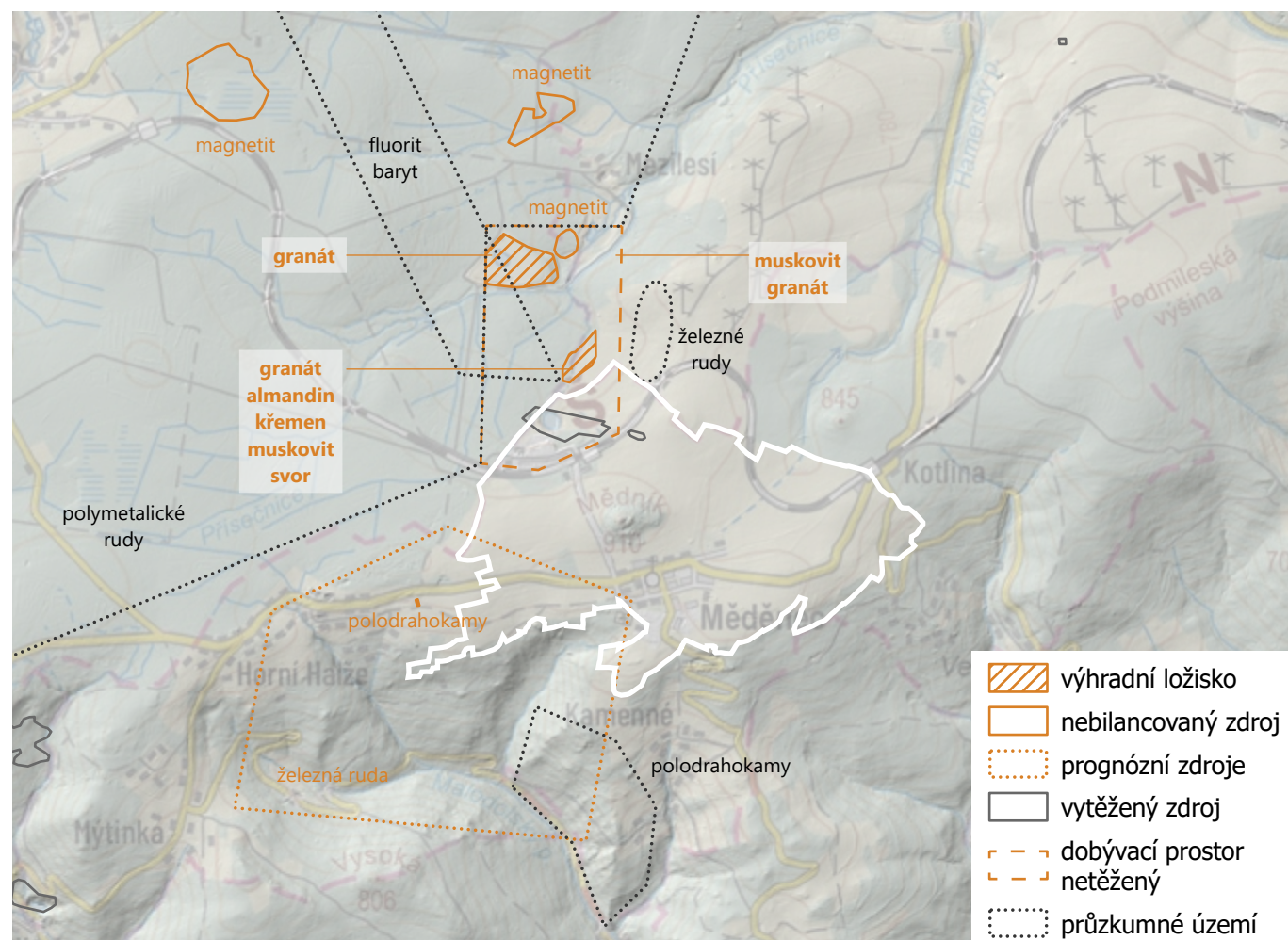
SOUČASNÝ STAV

Do k.ú. Měděnec v severní části zasahuje dobývací prostor netěženého ložiska muskovitu a granátu. Těsně mimo vymezené území, mezi Mezilesím a Měděncem, se v lese nachází dvě výhradní ložiska granátu a dalších nerostů. V okolí se nachází několik nebilancovaných zdrojů magnetitu, prognózní zdroje jsou vymezené i na jižním svahu. Jako nevytěžený zdroj je stále zapsaná lokalita Černá Halže, naleziště polodrahokamů u silnice II/223. Průzkumy na ložiska polymetalických rud, fluoritu a barytu probíhají na k.ú. Kovářská.

Do roku 1992 v dole Měděnec severně od obce probíhala těžba železných rud, především magnetitu. Mezi roky 1992-1997 byla těžba krátce obnovena ale se zaměřením na granát a slídy. V současné době není počítáno s obnovou hlubinné těžby, doly jsou zatopené a jámy zapečetěné betonovou zátkou. Oblast je v surovinovém systému označena za vytěženou, ale v blízkosti se nachází průzkumná území a další ložiska, se kterými je původní důl propojen podzemní chodbou.

bývalý železný důl, stav k 2018 (zdroj: Karel Šikýř)

současná vymezená území výskytu nerostů

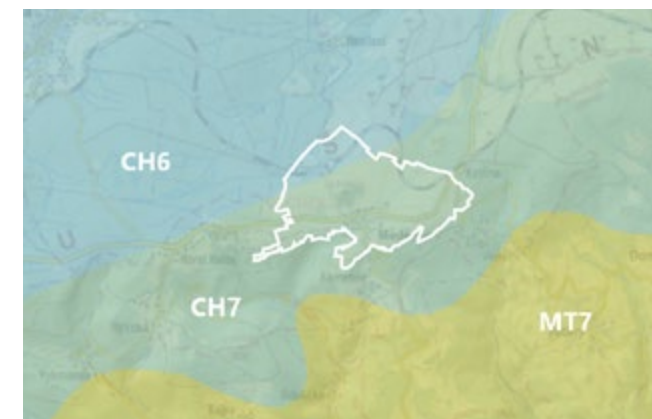
KLIMA

Měděnec leží na pomezí klimatických pásem CH6 A CH7, jedná se o chladné oblasti s průměrnou červencovou teplotou okolo 15 °C a maximem 30 letních dnů v roce (teplota nad 25 °C). Svahy u vesnice Kamenné náleží i díky jižní expozici k MT7, tedy mírně teplé oblasti, v minulosti představovali nejperspektivnější plochy pro ornou půdu a ovocné sady v katastru. Na hřebeni vane často velmi silný vítr, převládá směr západní.

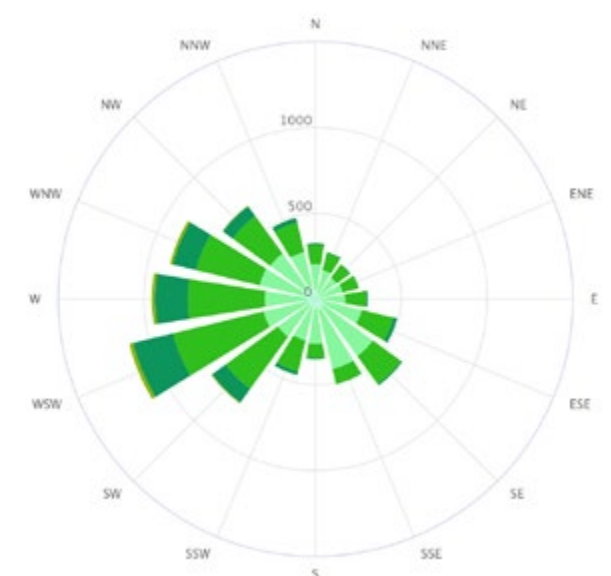
Krušné hory patří k nejdeštivějším oblastem v České republice, zachytávají severozápadní proudění od oceánu s velkým množstvím srážek a tvoří tak srážkový stín pro podkrušnohorské pánve. Průměrný roční úhrn srážek se pro Krušné hory jako celek udává mezi 1000-1200 mm, Měděnec se podle měření pohybuje okolo 990 mm, v souvislosti se změnou klimatu je trend slabě klesající.

Vysoká nadmořská výška a množství srážek vytváří dobré podmínky pro sníh, délka zimní sezóny se v posledních letech pohybuje kolem 50 dní. Nedaleko obce se nachází menší skiareál a udržované běžecké trasy.

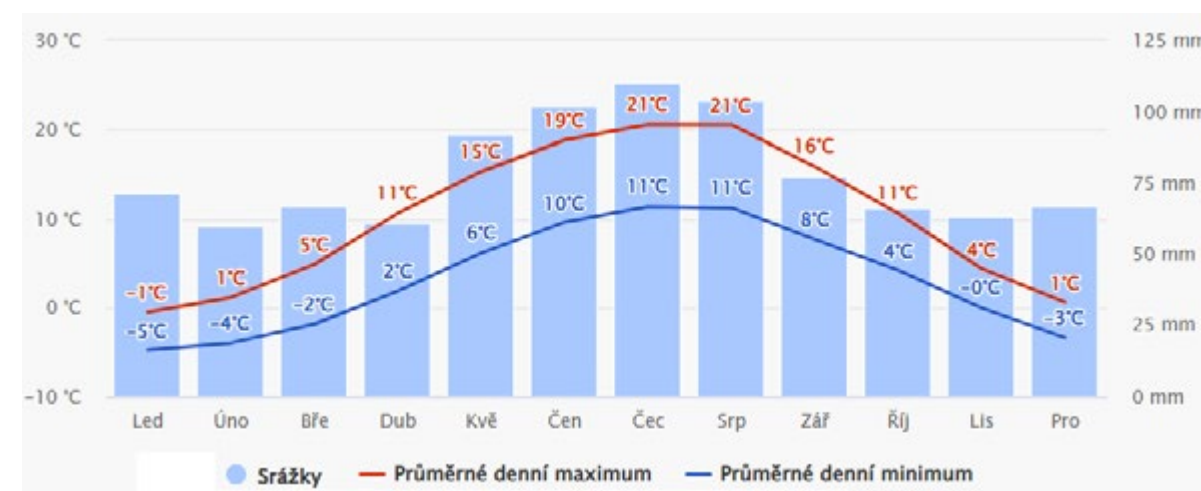
Velmi častý jev v okolí Měděnce je výskyt mlhy, pověsný tím byl již v minulosti. Typická pro Krušné hory v chladných měsících je také teplotní inverze, kdy se studený vzduch drží v údolích a tvoří hustou mlhu, na kopcích na plošině je naopak často slunečné počasí.

klimatické oblasti

větrná růžice (zdroj: www.meteoblue.com)

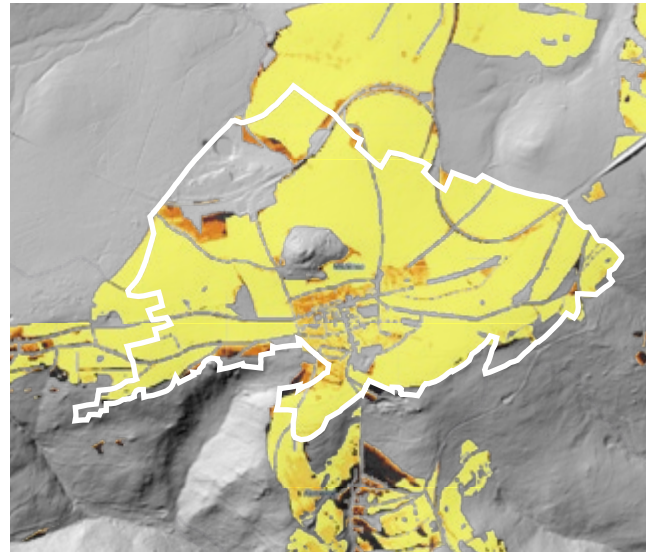

průměrné měsíční teploty a srážky (zdroj: www.meteoblue.com)

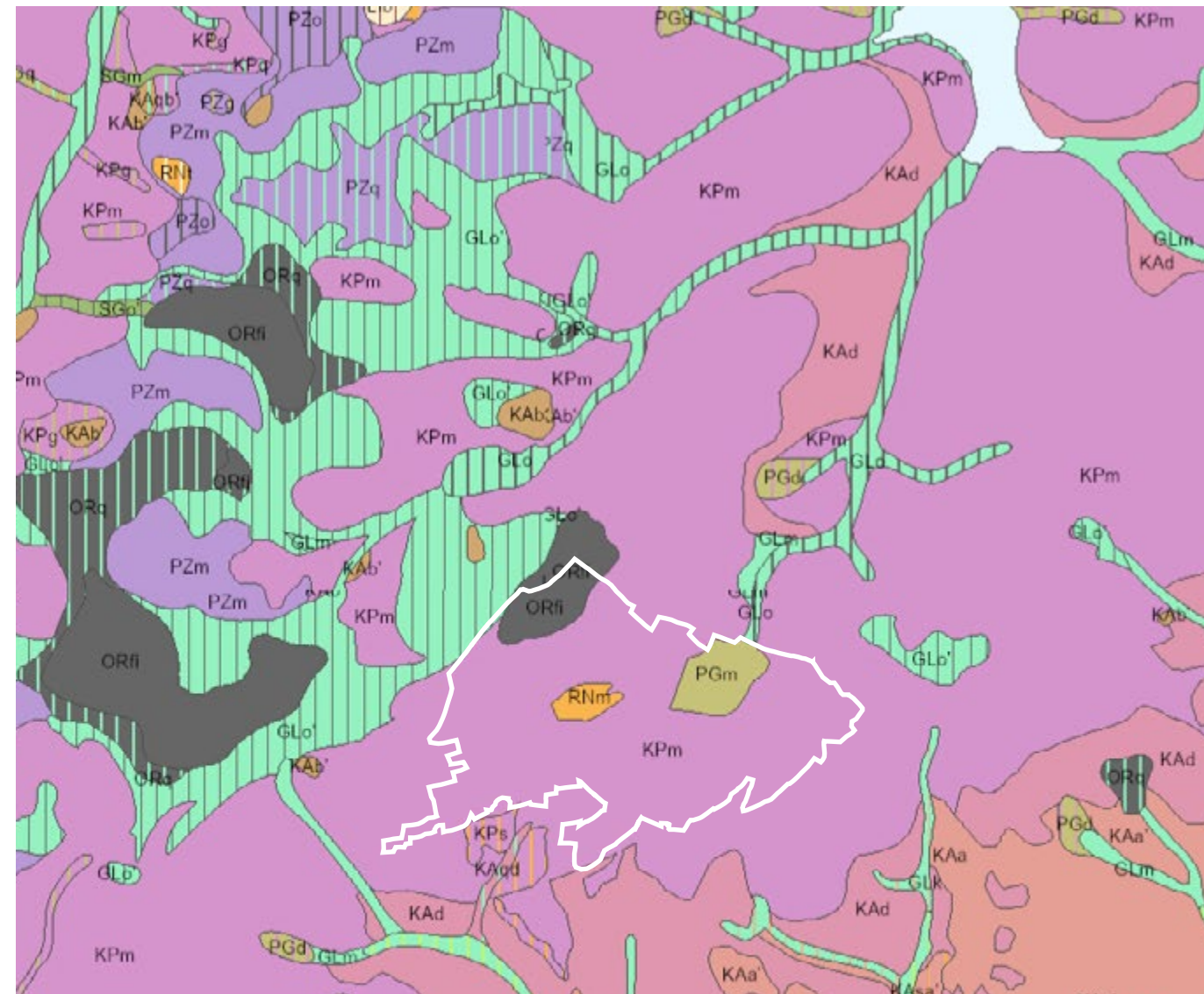
PEDOLOGIE

Většinu území tvoří kryptopodzol (KP), silně kyselá půda typická pro chladné horské polohy, která se vyznačuje uvolňováním oxidů železa a hliníku do půdy, toxického pro mnohé rostliny. Na krušnohorském svahu přechází půda v úrodnější kambizem (KA). Vrch Mědníku tvoří ranker (RN), mělká nevyvinutá půda z rozpadlé mateční horniny. Velké plochy lesů a okolí vodních toků představují zamokřené půdy, gleje a pseudogleje (GL, PG) s návazností na organozem (OR) tvořenou rašelinou.

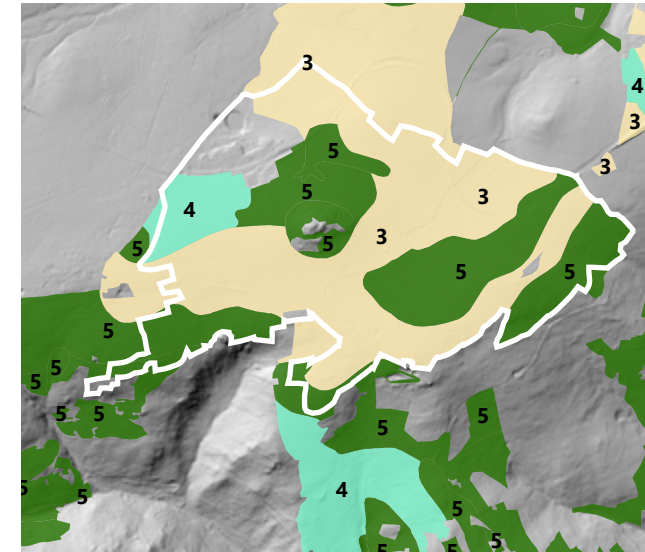
Půdní podmínky spojené s chladným klimatem nepředstavovali ani v minulosti příležitost pro výnosné zemědělství, nejvíce orné půdy se soustředilo na jižních svazích. Dnes tvoří pokryv veškeré půdy ZPF v okolí Měděnce trvale travní porost.

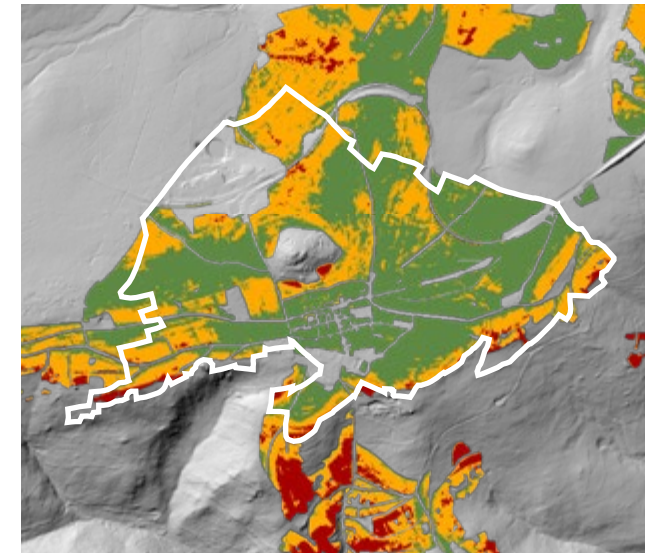
dlouhodobá ztráta půdy vlivem vodní eroze

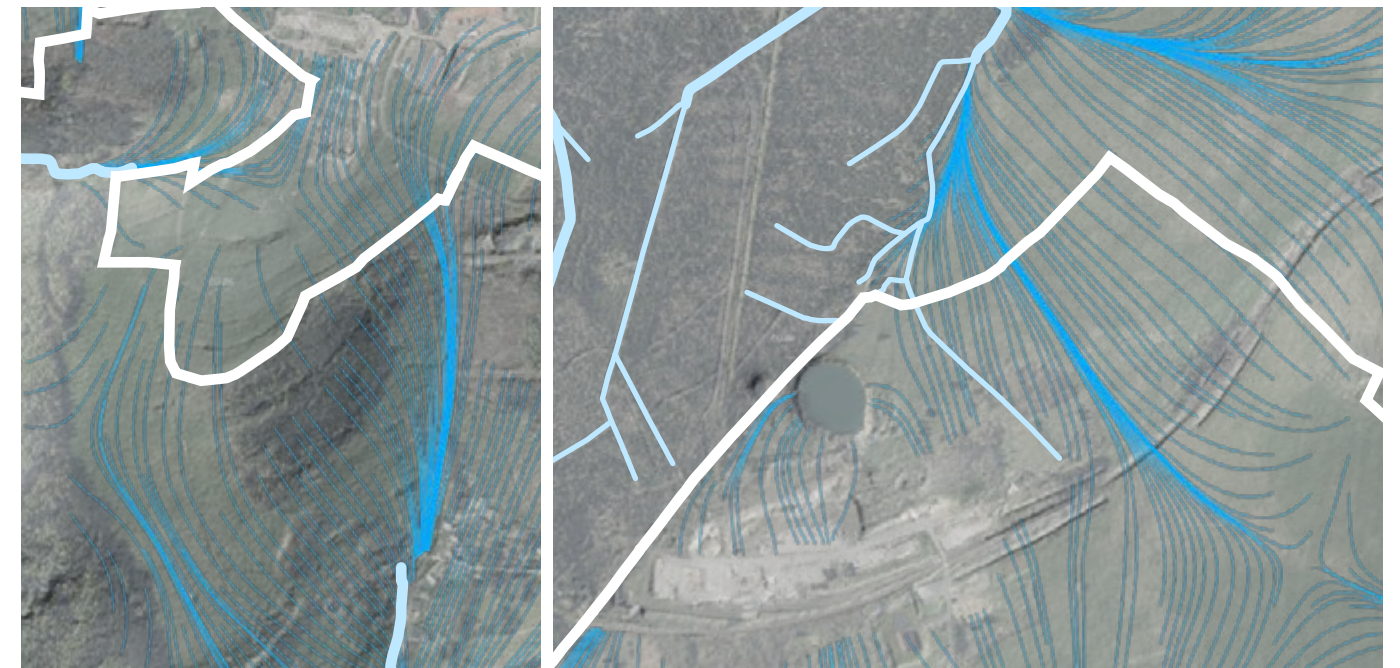
půdní mapa

třídy ochrany půdy, převažuje III. a V.

erozní ohroženost půd

linie soustředěného odtoku - detail Kamenné a důl Měděnec

Díky vysoké sklonitosti terénu může i přes plošné zatravnění docházet erozí ke ztrátě půdy. Nejvíce jsou ohrožené nezalesněné plochy na samé hraně krušnohorského hřebene a dále v údolí u Kamenné, kde smyv může představovat riziko pro zástavbu. Výraznější ztráta je zaznamenána také u areálu dolu a historických cest a mezí zaříznutých v terénu. Na zalesněných plochách není ztráta půdy monitorována, mohu k ní ale přispívat strmé lesní cesty soustřeďující odtok.

Půdy nejsou produkčně velmi významné, spadají do III.-V. třídy ochrany. Nutno říct, že půdy V. třídy ochrany často představují zamokřené půdy – ne produkčně výnosné, ale zato důležité součásti vodního režimu a ekologické rovnováhy v krajině.

Linie soustředěného odtoku upozorňují na riziko smyvu a toku vody při deštích do zástavby Kamenné, vytvořené koryto je zároveň pěší cestou, která se tak může stát vlivem počasí často neschůdná (bahno, led). Na severních pastvinách linie odtoku místy sledují v terénu nalezené erozní rýhy a podmáčené oblasti. Výpočet vychází pouze z obecného modelu terénu, nepřesnost vzniká například u tělesa železnice.

VODNÍ REŽIM

Celá oblast Krušných hor náleží do Chráněné oblasti přirozené akumulace vod (CHOPAV).

Územím prochází rozvodnice několika povodí IV. řádu. Ze severní části voda stéká do dvou menších toků, Hamerského potoka a potoka Přísečnice, oba spadající do většího povodí vodní nádrže Přísečnice. Toky jižním směrem pramenící většinou až v krušnohorském svahu (potok Široký, Malodolský a Hučivý) náleží do povodí řeky Ohře. Na území není vymezena aktivní záplavová zóna ani záplavové území.

Jedinou větší vodní plochou na území je zatopená propadlina u dolu Měděnec, která vznikla v roce 1989 po zborcení části těžební komory. Dále severním směrem se nachází odkaliště dolu a několik drobných vodních ploch v okolí bývalých dolů u Mezilesí. Několik menších rybníků se nachází

na Hamerském potoce u zaniklé vsi Kotlina. Při porovnání vodních ploch se stavem ve stabilním katastru (1842) lze nalézt několik rybníků, které již zanikly, jeden se nacházel i přímo na náměstí v Měděnci.

Velká část lesa mezi Kovářskou a Měděncem představuje prameniště potoka Přísečnice a Černé vody s podmáčenou půdou a chráněnými rašeliníšti. Ty byly v minulosti poškozeny jak těžbou, tak plošným odvodněním pro zvýšení hospodářské funkce lesa. Odvodňovací prvky vedené jako rovné rýhy lesní půdou jsou dobře patrné na digitálním modelu reliéfu, některé jsou přímo vedené jako drobné vodní toky.

- Povodi

Vodnipl

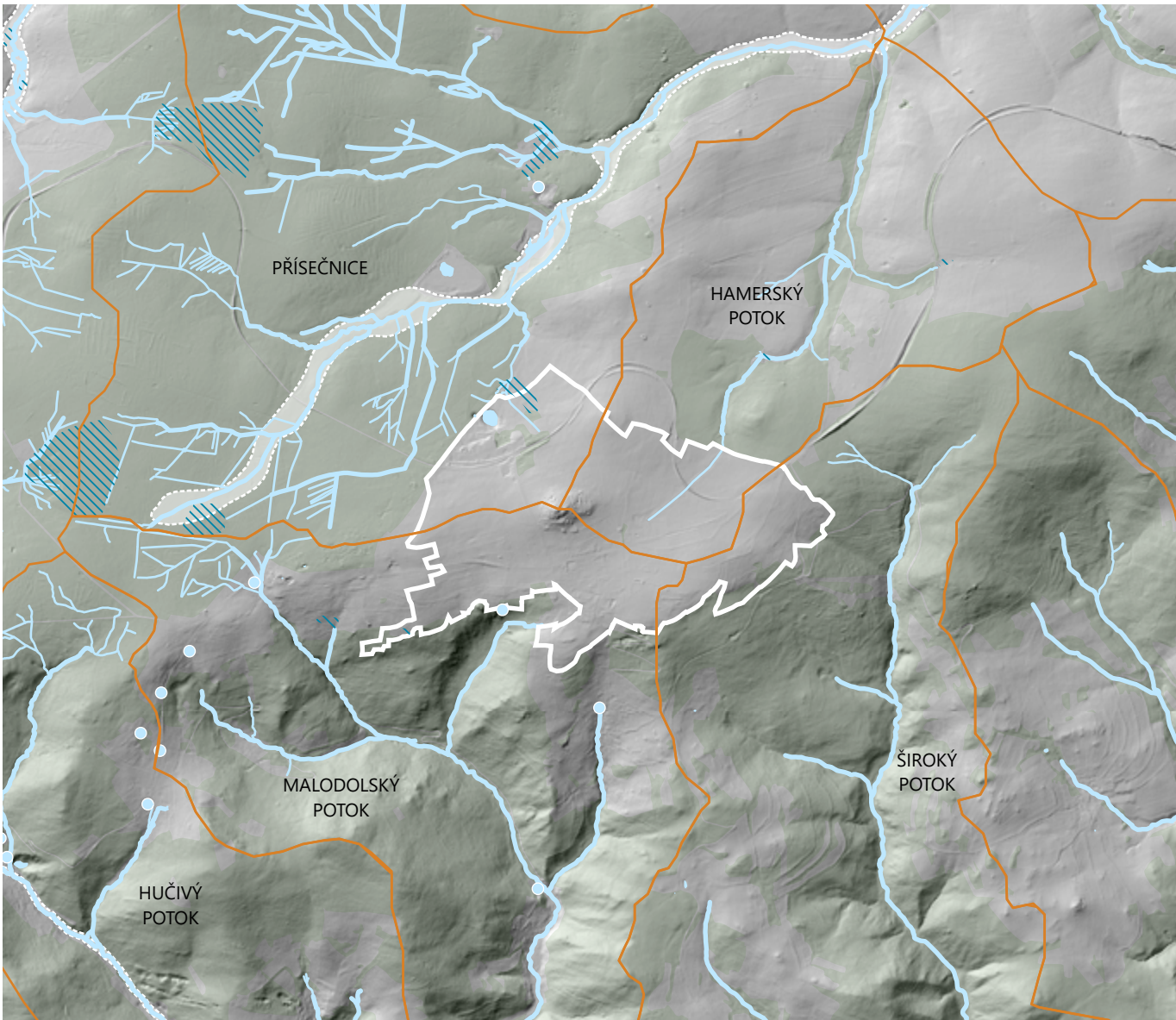
Mocaly

Pramen

občasny

stalý

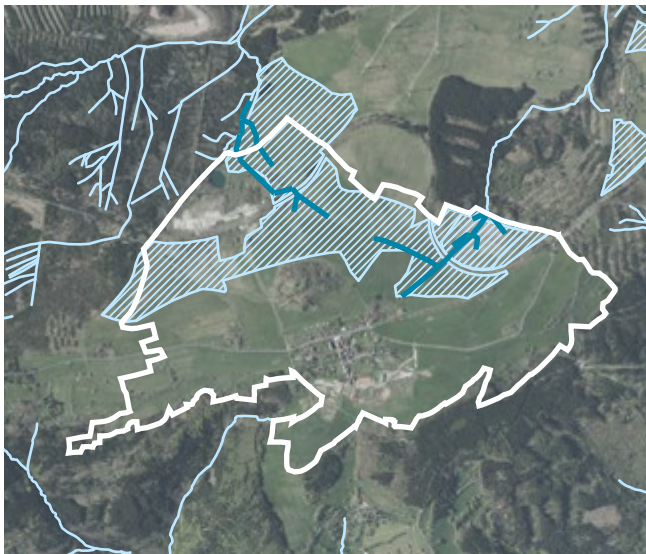
niva_vymezeni

vodní režim v krajině Měděnce

Také velká část pastvin je odvodněna, potrubní meliorační zařízení je svedeno do minimálně dvou upravených koryt – Hamerského potoka na východě a přítoku Přísečnice na severozápadě u dolu. Podmáčené půdy v oblasti předpokládaného vedení potrubí poukazují na nefunkčnost či zastaralost opatření.

S umístěním na rozvodí souviselo už v minulosti riziko nedostatku pitné vody v letních měsících, nejstálější zdroj představovalo ústí odvodňovací šachty z dolů u bývalého Kremlova mlýna asi 600 m od sídla. I dnes je šachta hlavním zdrojem vodovodního systému Měděnce, spolu s přídavným zdrojem je napojen na vodojem u silnice na Halži a čerpán do zemního vodojemu těsně pod vrcholem Mědníku, odkud je rozváděn do obce.

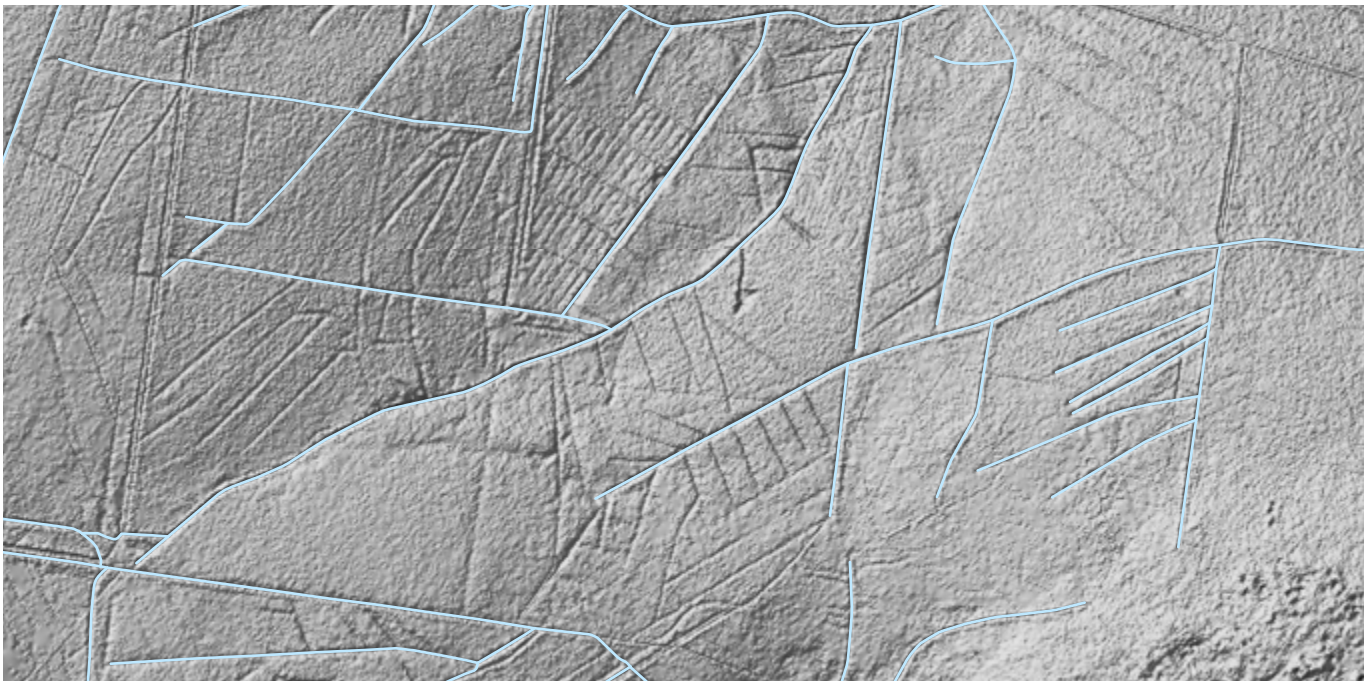
meliorace a zjištěná odvodňovací zařízení na ZPF

zemní vodojem na Mědníku (zdroj: autor)

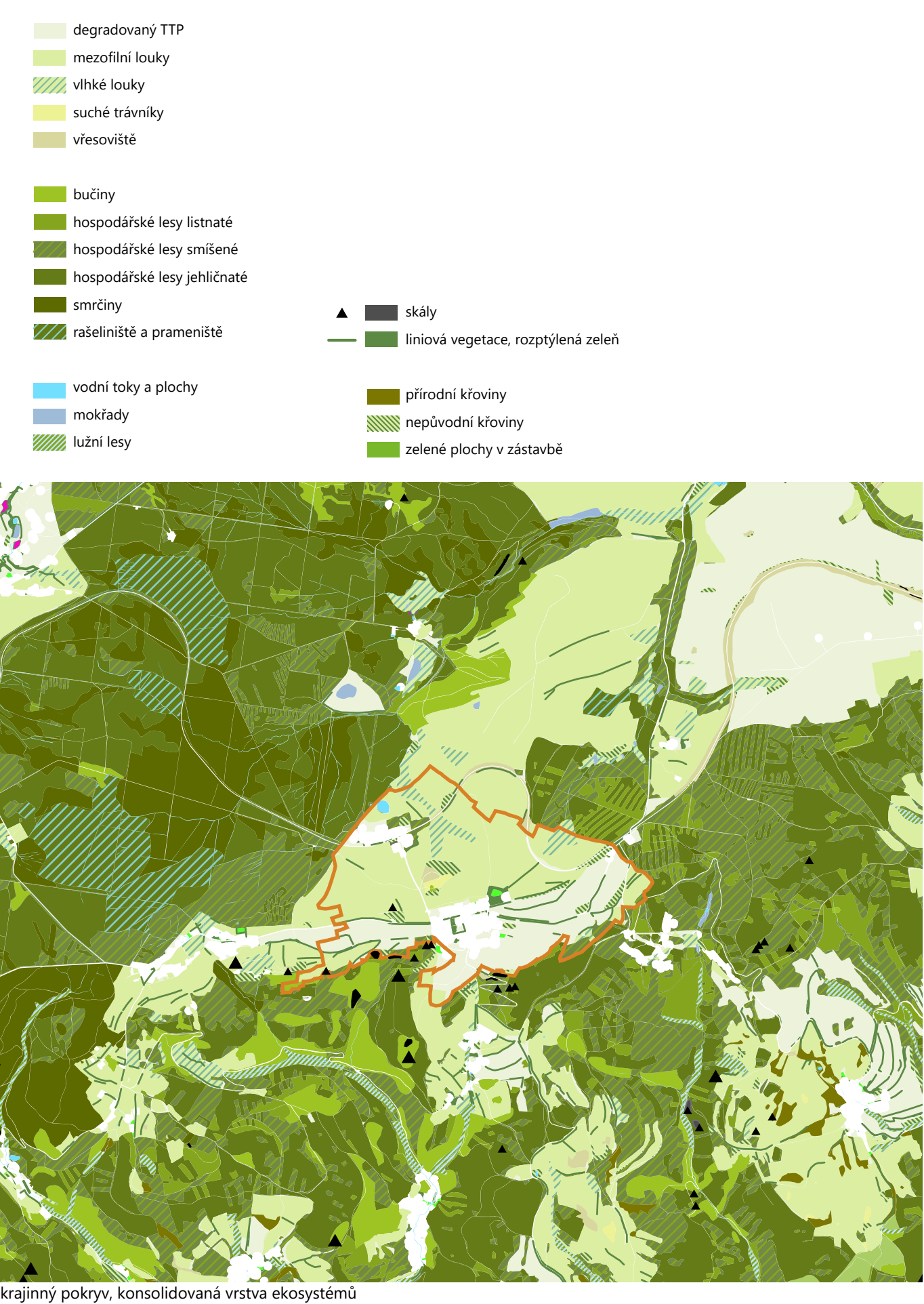

dědičná štola u bývalého Kremlova mlýna, vodní zdroj (zdroj: Petr Mikšíček)

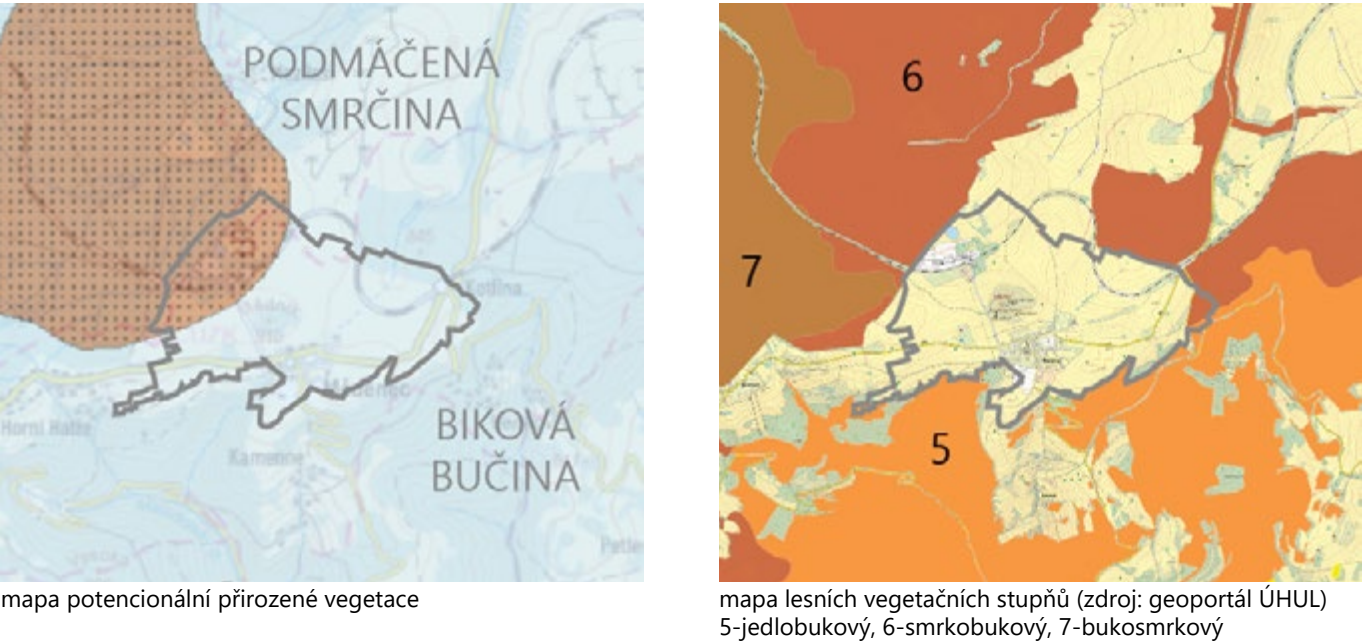
detail odvodnění lesních půd a rašelišť mezi železnicí a Horní Halží

KRAJINNÝ POKRYV

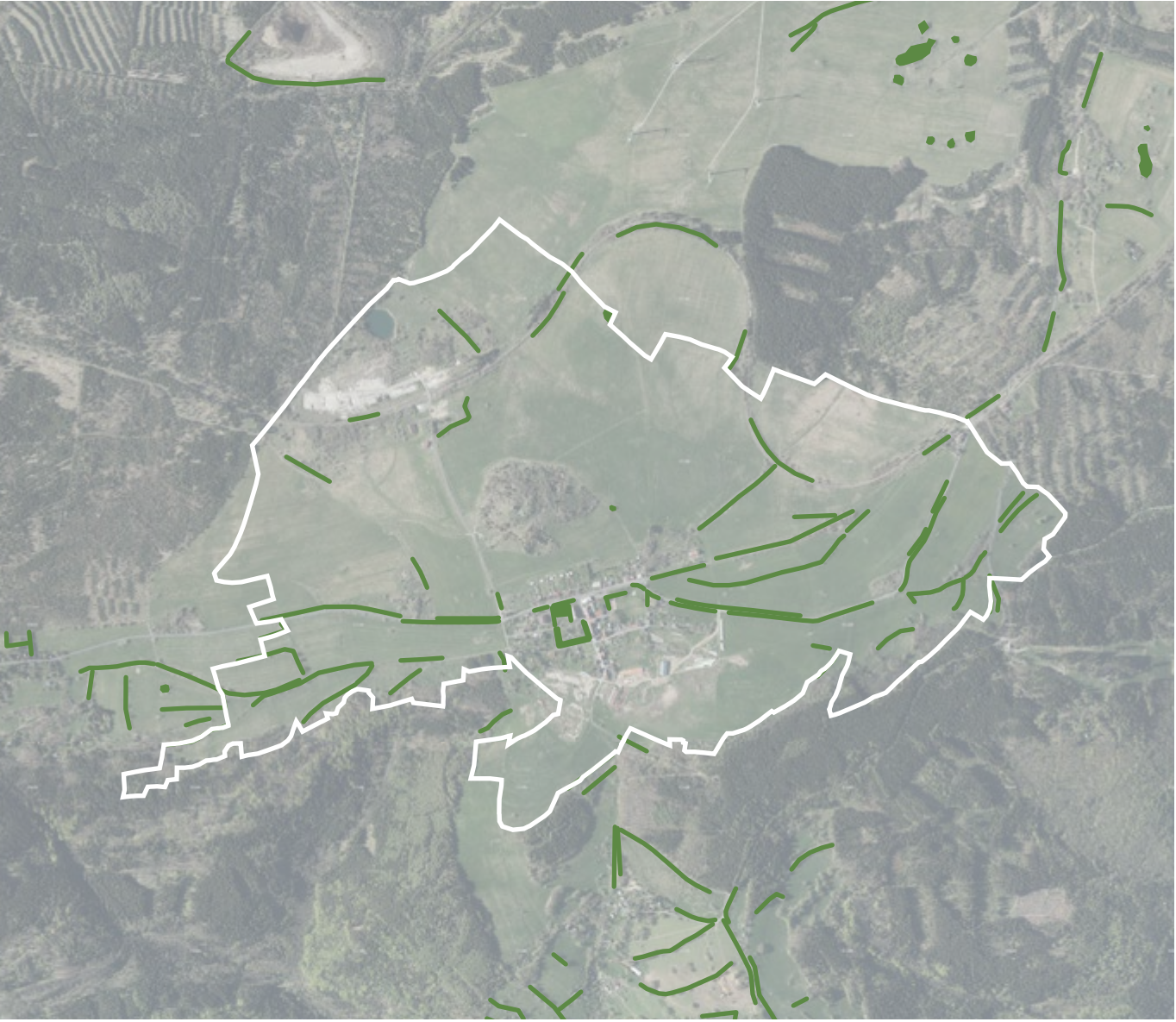

krajinný pokryv, konsolidovaná vrstva ekosystémů

LESNÍ EKOSYSTÉMY

LINIOVÁ A ROZPTÝLENÁ ZELEŇ

OCHRANA PŘÍRODY

CHRÁNĚNÉ DRUHY

tetřev obecná

hořeček nahořklý

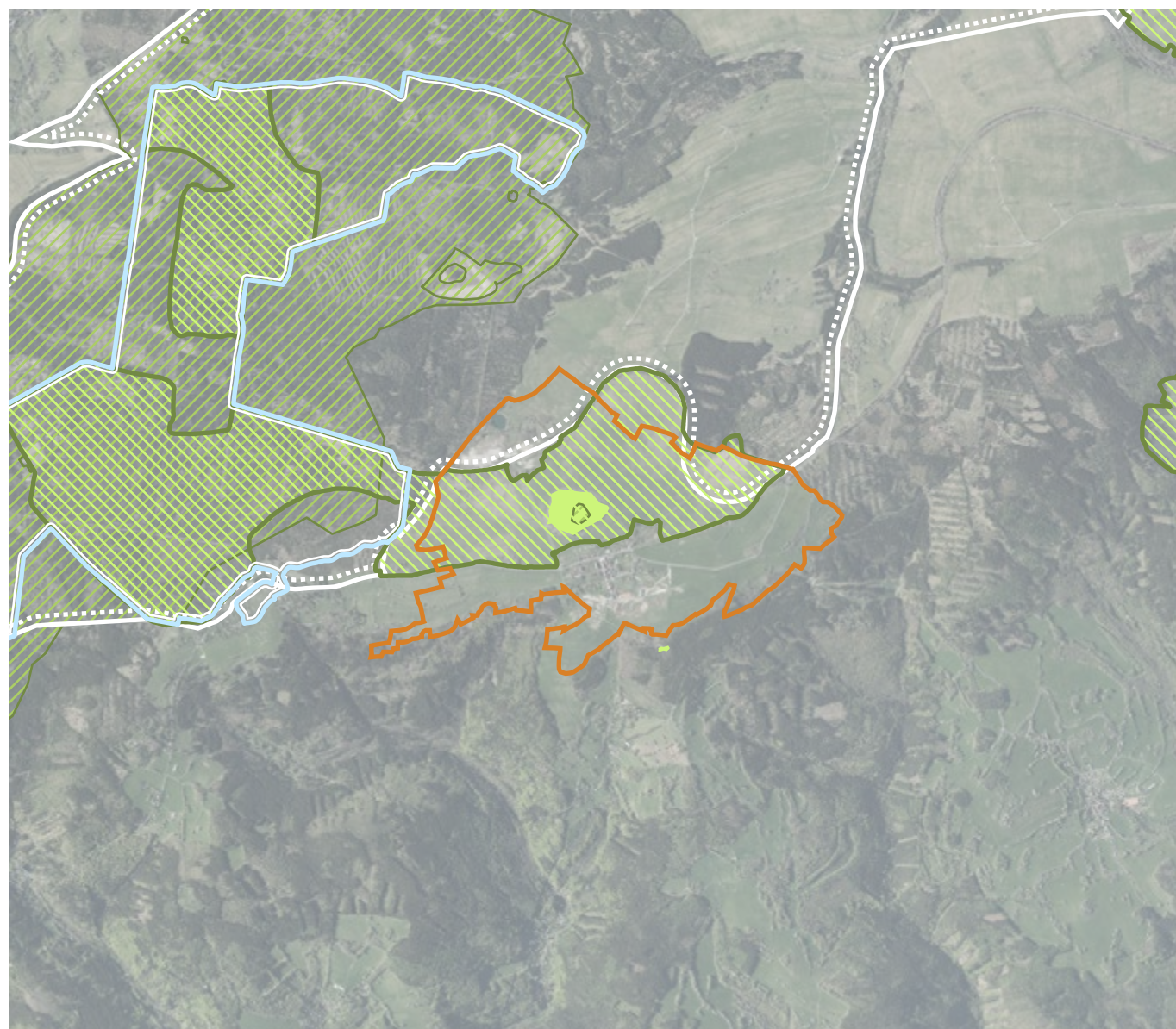

měkčilka jednodláť

ZVLÁŠTNÍ OCHRANA

- přírodní památka
- výskyt zvláště chráněných druhů

- NATURA 2000 - ptačí oblasti
- NATURA 2000 - evropsky významné lokality
- mokřady Ramsarské úmluvy

zvláštní ochrana přírody

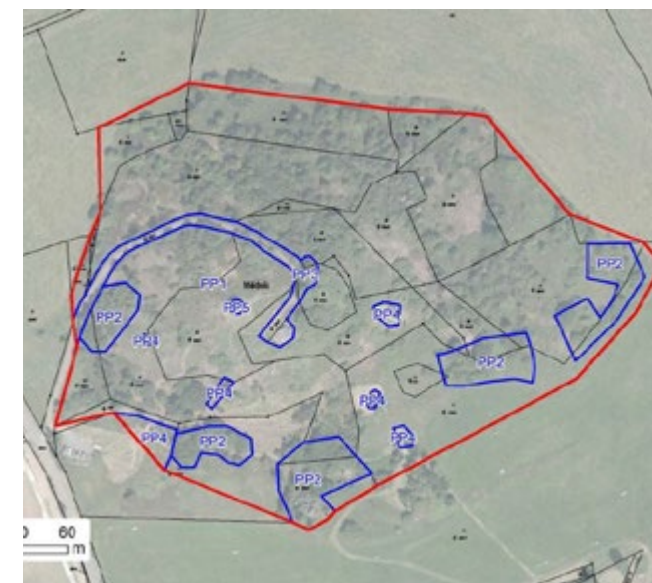
PP MĚDNÍK

Maloplošné chráněné území zahrnující přes 7 ha na vrchu Mědníku bylo vyhlášeno koncem roku 2023. Předmětem ochrany je především mozaika nelesních stanovišť podmíněných těžbou: vřesovišť, horských sečených luk a mělkých acidofilních trávníků a bučin s rostlinnými chráněnými druhy vázané především sečené nebo jinak disturbované plochy bez většího podílu dřevin (5-10 %). Chráněným živočichem je zde například čolek horský na kamenitých plochách a až několik stovek jedinců netopýrů různých druhů v systému štol. Z rostlinných druhů se jedná například o hruštičku, kociánek nebo 2 druhy lilíí.

V 80. letech byl na odvalech důlních děl hojný druh hořeček nahořklý (*Gentiana amarella*) s definovanou lokalitou zvláště chráněného druhu. Ke konci století jeho populace velmi zeslábla, po roce 2001 nebyl nalezen ani jeden jedinec a dnes je zde druh definován jako vyhynulý. Zánik mohl být ovlivněn postupným zarůstáním vrchu náletovou zelení, ke které podle historických ortofotosnímků dochází právě až od 80-90. let.

Oproti historickým snímkům, kdy byl celý vrch až na výjimky zcela bez dřevin, došlo dnes místy k výsadbě nepůvodního smrku pichlavého (*Picea pungens*) a velkému rozvoji náletové vegetace, hlavně javoru klenu (*Acer pseudoplatanus*), vrby jívy (*Salix caprea*) nebo jeřábu ptačího (*Sorbus aucuparia*). V plánu péče je doporučeno vegetaci redukovat a zamezit zarůstání k podpoře cenných travobylinných porostů a vřesovišť.

Pro podpoření chráněných biotopů je plánem péče doporučeno především kosení a rotační pastva doplněna o redukcí náletových dřevin a likvidaci invazivních rostlin (z bývalého dolu Měděnec se na vrch zatím jen několika jedinci rozšířil invazivní bolševník). Kosení či pastvu je vhodné provést každý rok maximálně na 2/3 území. Pohyb návštěvníků je vítanou disturbancí porostu, ovšem pouze v míře, která nezpůsobí znečištění území odpadky a zároveň zajistí bezpečný pohyb v okolí skal a štol.

mapa dílčích ploch dle péče - PP1 travobylinné porosty, PP2 - porosty buků (zdroj: Plán péče o PP Mědník, 2023)

- mezofilní louky
- vlhké louky
- suché trávníky
- vřesoviště
- bučiny
- nepůvodní dřeviny

- přírodní památka
- ÚSES - lokální biocentrum
- ÚSES - lokální koridor

OBEČNÁ OCHRANA

ÚSES

- lokální biocentrum
- lokální biokoridor
- regionální biocentrum
- regionální biokoridor
- nadregionální biokoridor
- požadovaná šíře nadregionálního biokoridoru
- chybějící návaznost lokálních koridorů

VÝZNAMNÉ KRAJINNÉ PRVKY

- rašeliniště, registrované VKP
- údolní nivy

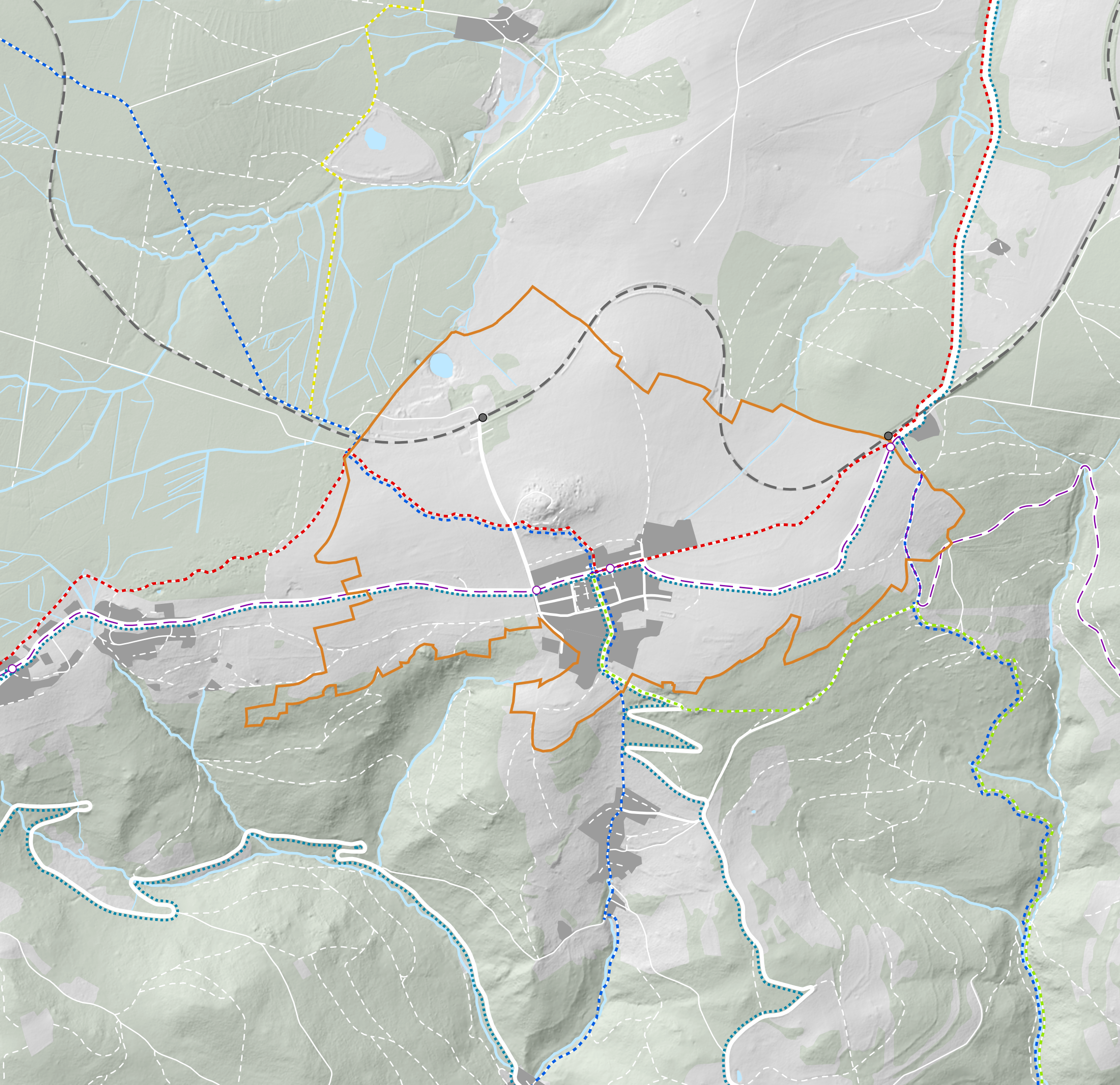

ÚSES, VKP

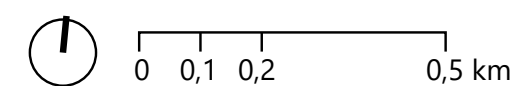

vrch Mědník

PĚŠÍ PROSTUPNOST

- silnice II. třídy
- silnice III. třídy a místní komunikace
- pěší cesty zpevněné
- pěší cesty nezpevněné
- železnice, zastávka
- trasa autobusu, zastávka
- cyklostezka
- značená turistická cesta

ŠIRŠÍ SOUVISLOSTI ÚZEMÍ

SVĚTOVÉ DĚDICTVÍ UNESCO

Pod souhrnným názvem Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří bylo okolí Mědníku v roce 2019 zapsáno na seznam světového dědictví UNESCO. Jde o výsledek přeshraniční aktivity Česka a Sasko s cílem komplexního řešení rozvoje horních měst, ochrany památek a tradic a šetrného rozvoje cestovního ruchu. Na seznam UNESCO se tak dostalo 17 lokalit ze Sasko a 5 ucelených oblastí v České republice. Dle specifických technologií těžby a projevů v krajině lze hornické krajiny rozdělit podle převládající těžené rudy – stříbra, cínu, železa, kobaltu či uranu. Pět českých lokalit zastupuje všechny tyto typy až na kobalt – Krupka a Jáchymov pro stříbro, krajina Abertamy-Boží Dar-Horní Blatná cín, Rudá věž smrti v Ostrově těžbu uranu a Mědník železa (s čestnou zmínkou mědi).

Hlavním předmětem ochrany je ojedinělá hornická krajina vyvíjející se přes více než 800 let s množstvím zachovaných důlních děl, technologií a krajinných prvků, které přibližují historii získávání cenných rud od 12. do 20. století. Důsledkem horní činnosti se v poměrně nehostinném horském prostředí a hlubokých údolích rozvinula velmi hustá síť osídlení se silnou vazbou na okolní krajinu.

Krupka (zdroj: www.montanregion.cz)

Jáchymov (zdroj: www.montanregion.cz)

ilustrace z Dvanáct knih o hornictví a hutnictví

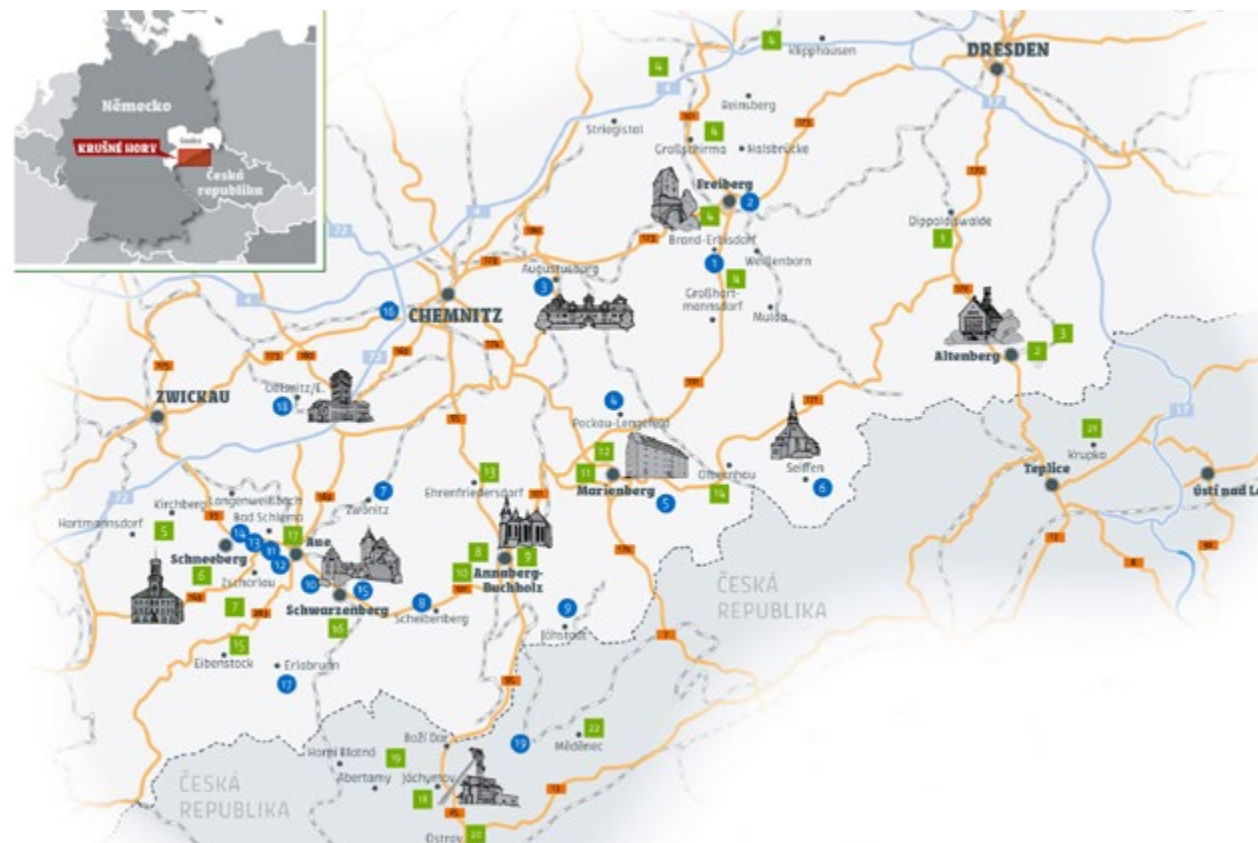
Mimořádný vliv měl region na technologie a inovace v horním odvětví, včetně organizace báňské správy a vzdělávání. Poznatky o zdejších dobývání a zpracování kovů byly v 16. století sepsány německým učením Georgiem Agricolou v díle Dvanáct knih o hornictví a hutnictví.

Hornická krajina Mědník

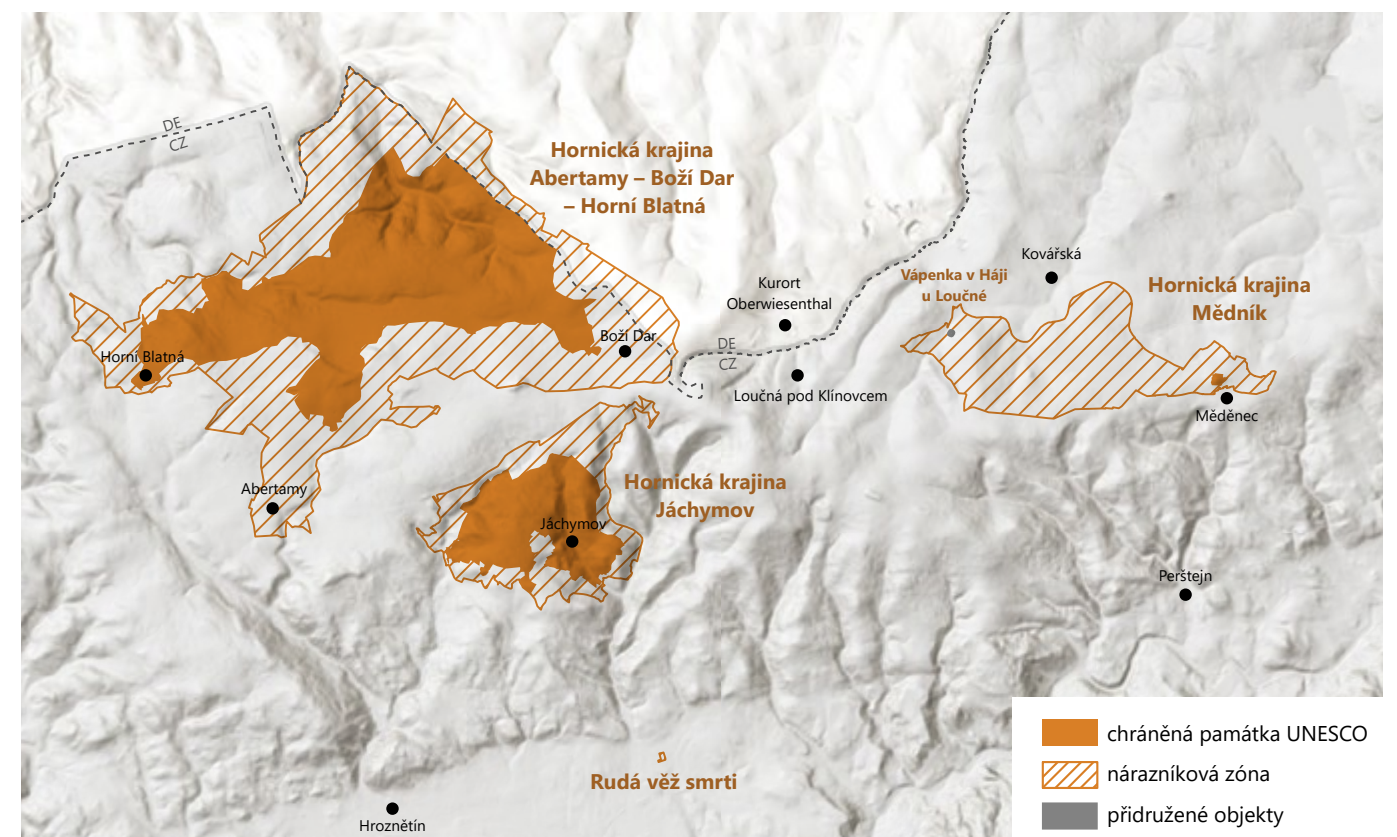
Hornická krajina Mědník reprezentující hlavně těžbu železné rudy se dostala na seznam chráněných lokalit především díky autentické hornické krajině s velkým množstvím důlních děl, ve které lze sledovat postupný vývoj těžby už od 14. století – od menších povrchových odkryvů až po rozsáhlý systém šachet a štol, kterých zde bylo více než 100. Velmi cenný je pás zdvojených šachet na východní straně kopce vybudovaných pravděpodobně na přelomu 15. a 16. století.

Hlavními komponenty chráněného území jsou kromě výrazně terénně členité krajiny Mědníku štol Panna Marie Pomocná a Země zaslíbená doplněny barokní kaplí Neposkvrněného početí Panny Marie.

Původně o zařazení usilovala celá krajinná památková zóna Háj – Kovářská – Mědník, ale nakonec se stala ne přímo chráněným statkem, ale nárazníkovou zónou.

přehledová mapa všech součástí Hornického regionu Erzgebirge/Krušnohoří (zdroj: www.montanregion.cz)

součásti památky UNESCO v blízkém okolí

vápenka u Kovářské, přidružený objekt (zdroj: autor)

štola Koňská jáma, 2025
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

štola Panny Marie Pomocné (zdroj: Martin Svoboda)

MANAGMENT STATKU

Managment plán chráněného statku UNESCO na období 2022-2026, který mimo jiné analyzuje stav statku a cestovního ruchu v oblasti, se ke komponentu Mědník a jeho okolí v nejdůležitějších bodech vyjadřuje následovně:

Hodnoty

- autentická hornická krajina s pouze drobnými zásahy do terénu
- vyrovnaní letní a zimní sezóny v Krušných horách, menší sezónnost provozů
- zvýšená návštěvnost štoly – zapsání na seznam UNESCO zdvojnásobilo návštěvnost (z 2000 návštěvníků za rok v 2019 na 4 200)
- vzestup cykloturistiky v regionu, hojně využívána Krušnohorská magistrála
- českoněmecká naučná stezka okolím Měděnce
- dlouhodobý a odborný průzkum hornického dědictví
- nízká hluková a světelná zátěž na životní prostředí

Cíle

- zřízení muzea na Měděnci zaměřeného na místní rudy a polodrahokamy
- posílení pocitu sounáležitosti obyvatel s komponentami, podpora komunitního života
- nová výstavba respektující hodnoty statku
- služby pro různé cílové skupiny
- rozvoj agroturistiky
- revitalizace krajiny a zvýšení její návštěvnické atraktivity
- větší čerpání z programů ministerstva kultury (program péče o KPZ nebyl ještě do roku 2021 vůbec čerpán)
- příprava prohlášení KP pro Kremsiger u Přísečnice (nejstarší osídlení v oblasti)
- příprava na prohlášení za KP památníku na hřbitově v Měděnci
- doplnění mobiliáře a jiných prvků pěší infrastruktury
- propojení statku se vzdělávací funkcí, pořádání exkurzí

Problémy

- 42 % Hornické krajiny Mědník v soukromém vlastnictví, 39 % vlastní církev – nutná úzká spolupráce, informovanost vlastníků z benefitů, ale také povinností
- svahy Mědníku se příležitostně používají jako dráha pro motocykly a narušují terén
- rušivý hmot vodojemu pod vrcholkem, proběhla aspoň úprava vzhledu doplněním dřevěného obkladu
- demolice dolu Měděnec v nárazníkové zóně včetně ojedinělé skipové věže
- ničení stop kulturní krajiny těžbou v lese těžkou technikou
- zarůstání památek náletovou zelení, která snižuje vizuální dojem a ztěžuje přístup
- riziko menších propadů v poddolovaném území (na Mědníku nebyly zaznamenány)
- nerostné bohatství láká amatérské hledače, dochází k překopávání starých hald a ničení autenticity krajiny
- chybějící parkoviště mimo hlavní obce, využívány jsou improvizovaně lesní cesty a louky s negativním dopadem na přírodu a krajinu (Měděnec má jedno veřejné parkoviště – kapacita cca 25 aut)
- železniční spojení pouze o víkendech a svátcích v letní sezóně
- přemíra cykloturistiky způsobuje kolizi s pěšími turisty, kteří jsou vytlačováni ze stezek
- cyklotrasy (i některé pěší cesty) vedeny často po frekventovanějších silnicích
- malé ubytovací kapacity, Měděnec k roku 2021 eviduje 3 ubytovací zařízení (Kovářská 10) s celkovým počtem lůžek 50 ks
- stravovací zařízení fungují jen v hlavní sezóně/o víkendech (Měděnec eviduje 2 zařízení o kapacitě 98 míst uvnitř + 44 venku)
- malý počet zpřístupněných důlních děl v porovnání se saskou částí statku

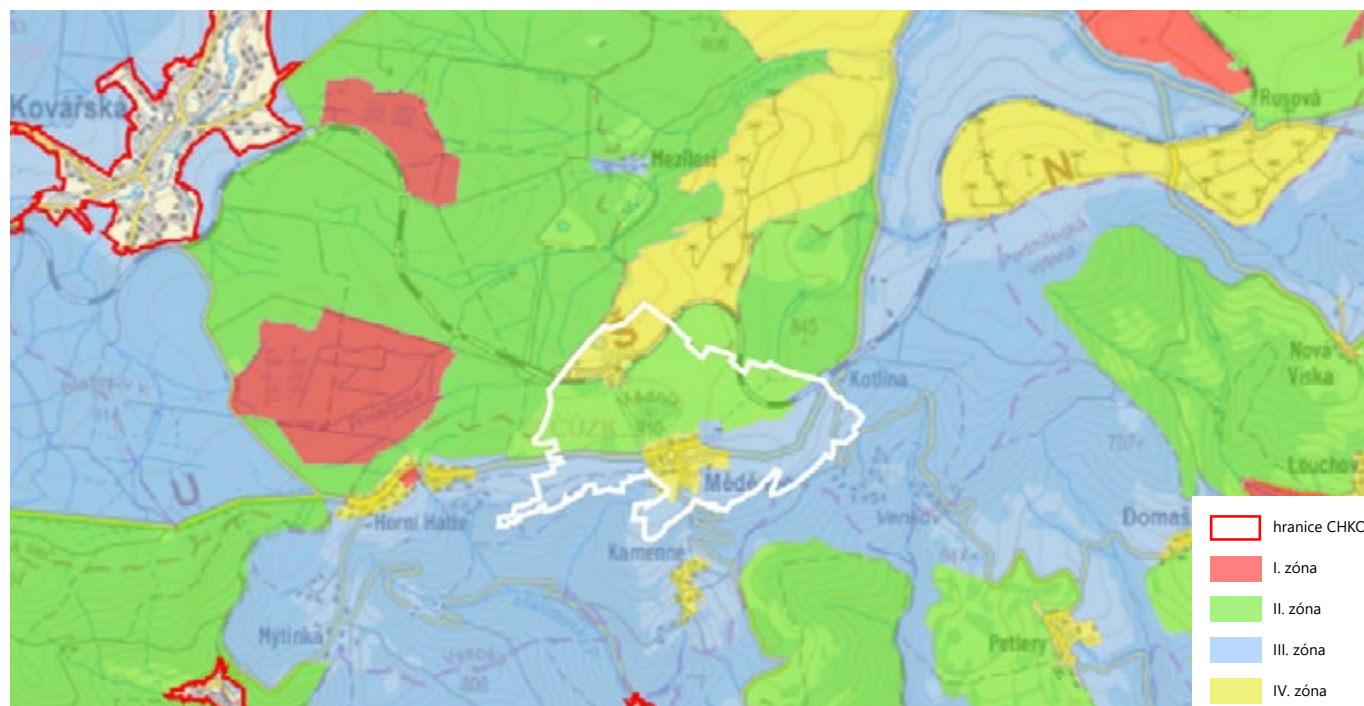
CHKO KRUŠNÉ HORY

V červenci 2024 byl předložen záměr na vyhlášení CHKO Krušné Hory. Cílem ochrany je především krajina vysoko položených plošin kombinující zachované přírodě blízké ekosystémy s bohatou historií důlní činnosti člověka. Typ CHKO by pak zajistil komplexní ochranu celého celku Krušných Hor zahrnující dnes 44 maloplošných chráněných území a 15 evropsky významných lokalit, zároveň ale také ochranu kulturní krajiny, dokladů lidské činnosti v krajině a zachování a podporu krajinného rázu.

Po opakovaném jednání s obcemi a hlavními investory v regionu bylo vymezené finální zónování CHKO – I. zónu nejvyšší ochrany tvoří v okolí Měděnce dvě lesní rašeliniště a podmáčená louka s pramenem v Horní Halži. Zde je zakázána veškerá stavební činnost.

prameniště a rašeliniště Krušných hor (zdroj: Petr Mikšíček)

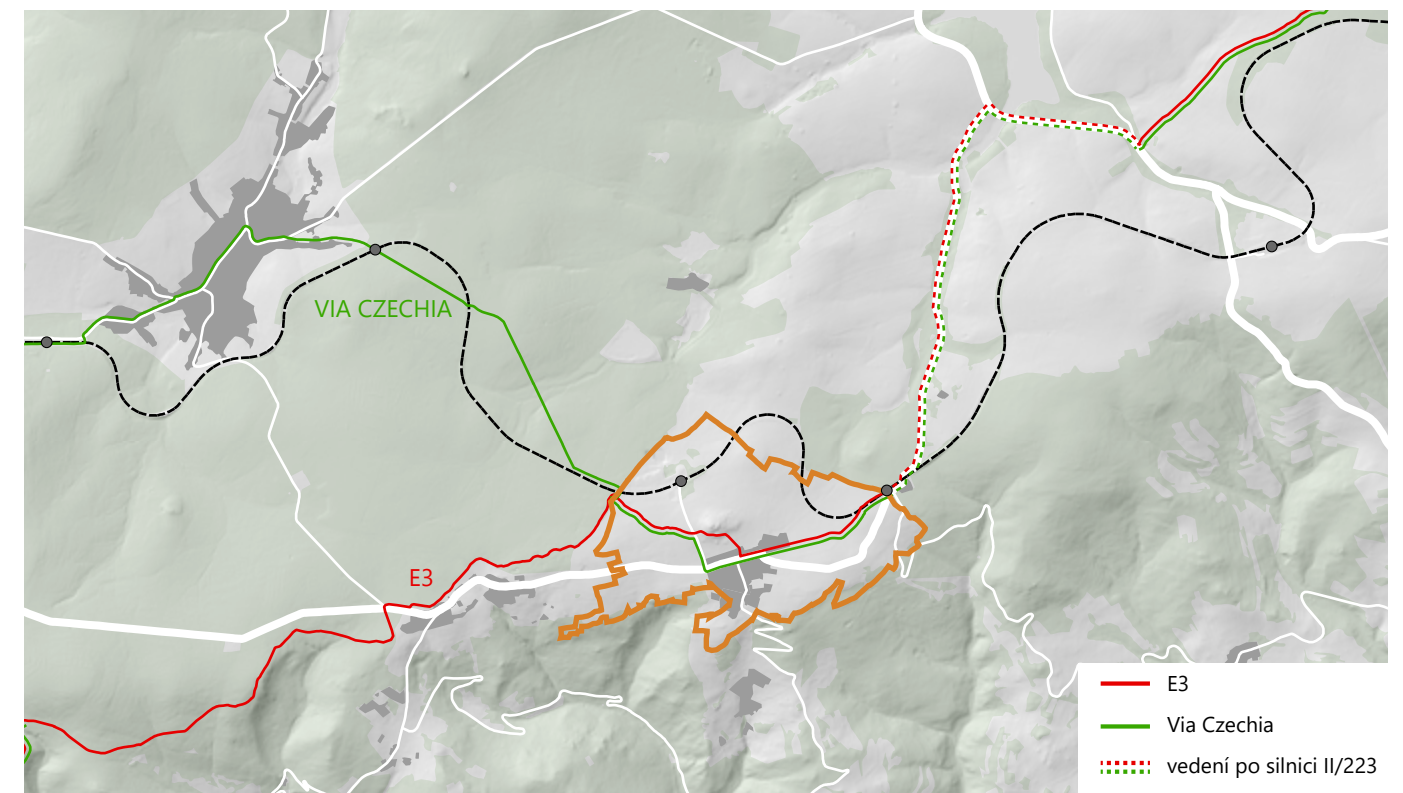
vymezení CHKO (zdroj: AOPK)

Do II. zóny patří většina krajiny severně od silnice II/223, jedná se převážně o smíšené lesy a pastviny, stavební činnost je možná pouze pro zajištění ohospodaření pozemků.

III. zónu tvoří svahy k údolí Ohře včetně části katastru Mýtinky, Mezilesí, Venkova a Kotliny, ochrana umožňuje rozvoj nenarušující charakter krajiny, péče o lesní společenstva a jejich management není nijak omezen.

Sídelní útvary spadají do zóny IV., jejichž cíl péče je vymezen jako „Rozvoj zástavby navazující na dosavadní rámec urbanizace a reflektující rámec krajinného rázu...“. Součástí IV. zóny je také dnešní území farmy větrných elektráren Kryštofovy Hamry a navazující severní pastviny umožňující rozšíření.

DÁLKOVÁ TURISTIKA

Dálková trasa E3

Měděncem a potažmo celými Krušnými horami prochází evropská pěší dálková trasa E3 táhnoucí se od Santiaga de Compostela v Portugalsku přes střední Evropu až do Bulharska. Českou republikou prochází u severní hranice od Chebska po Jizerské hory, tvoří nepřerušovanou linii kopírující nejčastěji už vymezené turistické cesty vedené většinou po pěšinách nebo zpevněných lesních cestách. Pouze v úseku od nádraží Měděnec po rozcestí u bývalé vsi Rusové je trasa vedena po silnici, a to druhé třídy. Tento úsek je dlouhý přes 4 km a představuje bezpečnostní riziko pro pěší turisty, speciálně pro rodiny s dětmi.

Via Czechia

Přes Krušné hory vede Via Czechia – Severní stezka, která podél severní hranice spojuje nejzápadnější a nejvýchodnější bod republiky. Celkem se táhne 1058 km, etapa přes Krušné Hory mezi Kraslicemi a Tisou má 186 km. V Krušnohoří stezka velmi úzce sleduje pěší dálkovou trasu E3.

Na všech trasách Via Czechia fungují tzn. přátelská místa, iniciativa vzájemné pomoci na pouti, kde si poutník může například doplnit vodu či se schovat před počasím. V blízkosti Měděnce se takové místo nachází v Kovářské, centrum Krušnohorský poutník nabízí možnost občerstvení a ubytování. Další místa jsou od Kovářské vzdálena 30 km na západ a 42 km na východ.

Krušnohorská hřebenovka

Začátkem 20. století byla vybudována pěší dálková cesta, tzv. „Modrá hřebenovka“, původně z Ještědu do Děčína, poté zásluhou Krušnohorského spolku protažena po severní hranici země až do Aše. Cesta zde vedla od Přísečnice přes Kotlinu na Mědník a dál přes Horní Halži na Klínovec. Původní sjednocené značení modrého čtyřzubého hřebene napříč regiony zaniklo po 2. světové válce, velká část trasy se ale promítla do novodobé dálkové trasy E3.

původní značení hřebenovky (zdroj: krusnohorskahrebenovka.cz)

Krušohorská magistrála

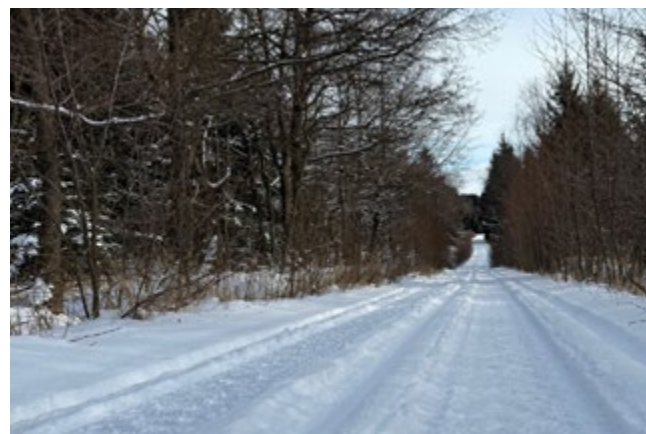
Vrcholovými rovinatými oblastmi hor se táhne Krušohorská magistrála, dálková běžkařská trasa, kterou udržují jednotlivé obce a lyžařské areály. Pravidelně je udržován úsek západním Krušnohořím od Bublavy na Boží Dar (41 km), na který navazuje už hůře upravovaná trasa k Horní Halži, oficiální spojení dál na Měděnec chybí. Ve východním Krušnohoří je dál pravidelně upravován až úsek od Mezihořského vrchu k Děčínskému Sněžníku (85 km).

Magistrála donedávna vedle oficiálně až k Horní Halži, stopa byla vytvořena na zasněžené silnici II/223. Silnice je nyní již pravidelně odklízena a běžecké trasy se tak přesunuly do lesů na jih od silnice. V okolí Měděnce funguje Skiareál Alšovka, který udržuje několik kilometrů tras v blízkých lesích, v obci Kovářská se místní spolek stará o okruh kolem města s napojením na magistrálu. Díky sezónnímu provozu železnice lze zahlédnout vytvořenou stopu i přímo mezi kolejemi.

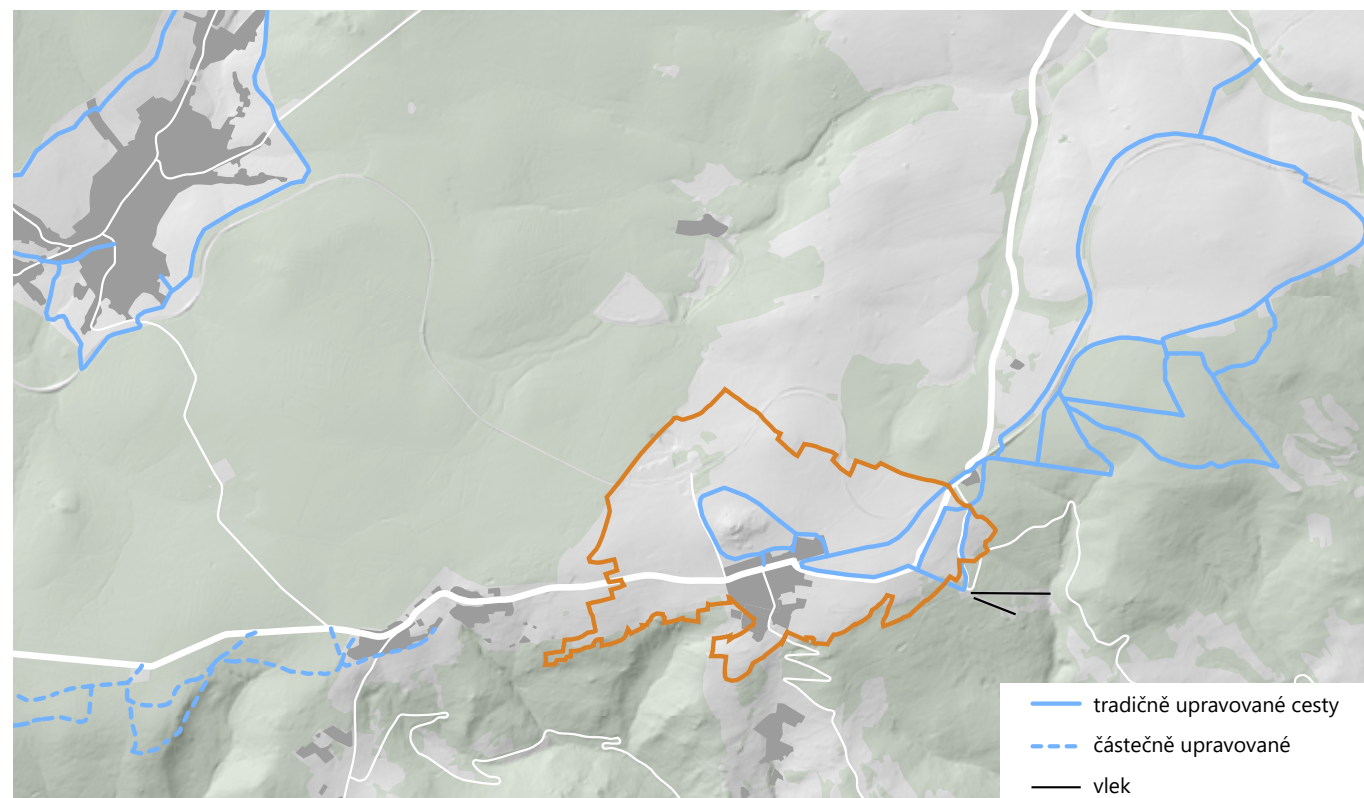
Přes léto slouží magistrála jako páteřní cyklostezka Krušných Hor spojující trasou o 242 km Cheb s Děčínem. Oblast je na cykloturistiku velmi oblíbená díky nenáročnému terénu a velkému množství zpevněných cest, některé skiareály (například areál Klínovce) jsou v letních měsících otevřeny pro horská kola a koloběžky.

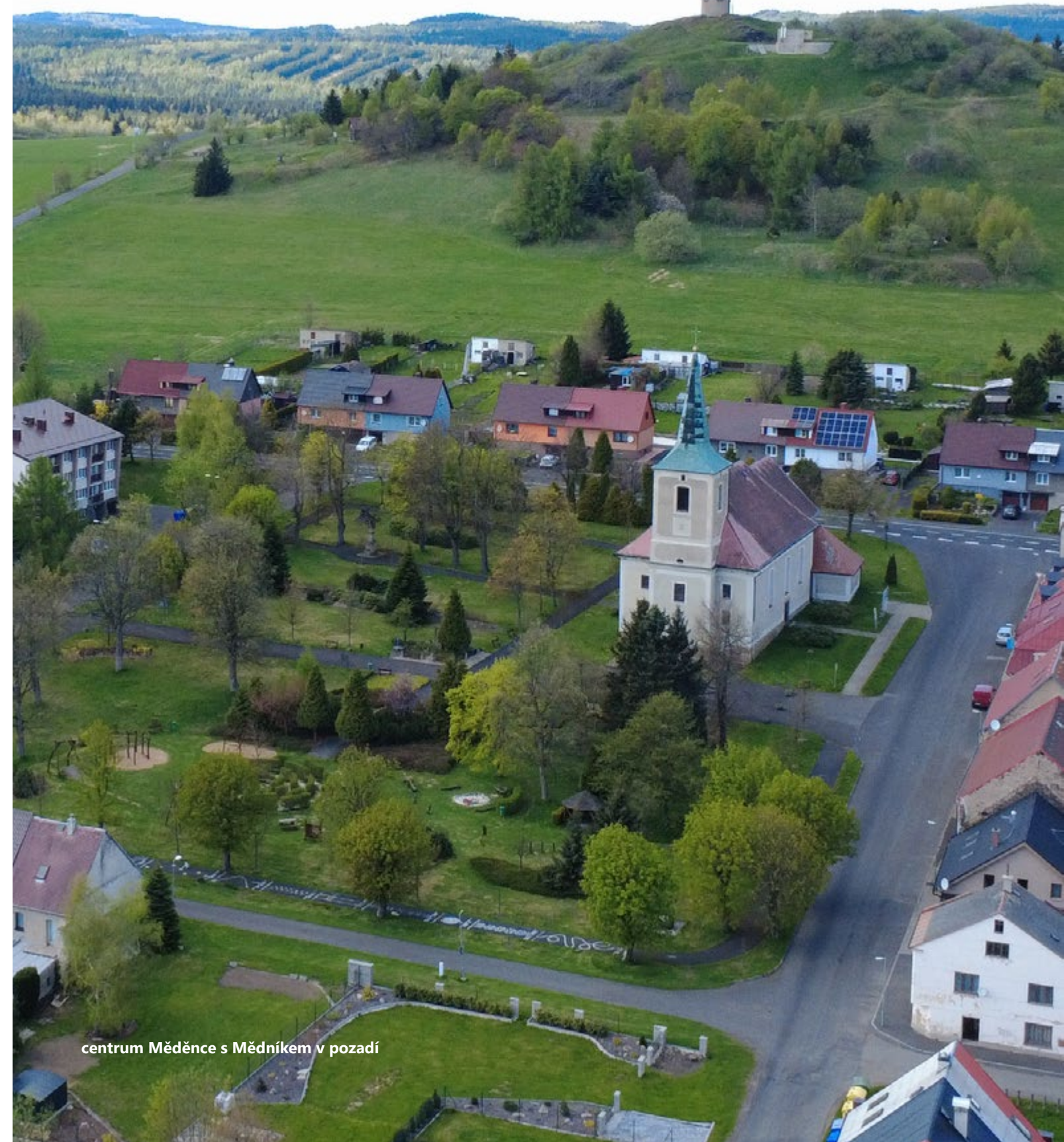
dva hlavní úseky běžkařské magistrály (zdroj: mapy.cz)

trasa u Měděnce (zdroj: alsovka.cz)

běžkařské trasy v okolí Měděnce

centrum Měděnce s Mědníkem v pozadí

3 | MĚDĚNEC

HISTORIE MĚDĚNCE

K prvnímu osídlení širšího okolí Měděnce došlo už ve 13. století, kdy nálezy stříbrných rud na Přísečnicku podnítily rychlý rozvoj oblasti. Koncem 14. století už byla ustálena základní sídelní síť lánových vsí podél drobných toků na krušnohorském svahu (Kamenné, Dolní Halže) a doložena důlní činnost na vrchu Kupferberg (dnešní Mědník), i když těžba zde reálně mohla probíhat už mnohem dříve.

V roce 1520, kdy zdejší doly získaly horní svobodu, byla pod Kupferbergem založena stejnojmenná obec, poměrně záhy roku 1588 povýšena na horní město.

Měděnec (Kupferberg) byl založen na zelené louce podle šachovnicového modelu renesančních horních měst s prostorným pravoúhlým náměstím. Podobná urbanistická díla představuje v okolí například města Boží Dar nebo Horní Blatná. Měděnec mezi nimi má prvenství co do velikosti náměstí.

Náměstí obdélníkového půdorysu (nepřesností založení lehce lichoběžníkové) s delšími stranami 156 x 123 m, ze kterého v rozích a ze středu delších stran vycházely ulice rovnoběžné s vrstevnicemi. Uliční fronty nedrží vždy přímou linii, zřejmě šlo o pokus začlenit do kompozice již existující cesty. Rozměry náměstí a z něj vyplývající základní velikost města byly od počátku vymezeny

velmi velkoryse, až do poloviny 19. století se výstavba byla schopna udržet v mezích původního schématu. O „neplánovaném“ rozvoji lze mluvit maximálně v případě zástavby orientované k záhumenicové cestě na východě, a v dnešní ulici Kadaňská směrem na jih, která ovšem stále dodržuje kompoziční pravidla vytyčená zástavbou u náměstí.

V 17. století způsobilo několik faktorů stagnující počet obyvatel. Činnost v dolech se utlumila, došlo ke škodám během třicetileté války a následném odlivu obyvatelstva v důsledku rekatolizace. Roku 1633 zasáhla město morová rána, v 19. století byl při stavbě nádraží nalezen hromadný hrob zřejmě z tohoto období. K obnovení těžby v dolech došlo koncem 17. století, na počest této události byla v roce 1674 vystavěna na Mědníku kaple.

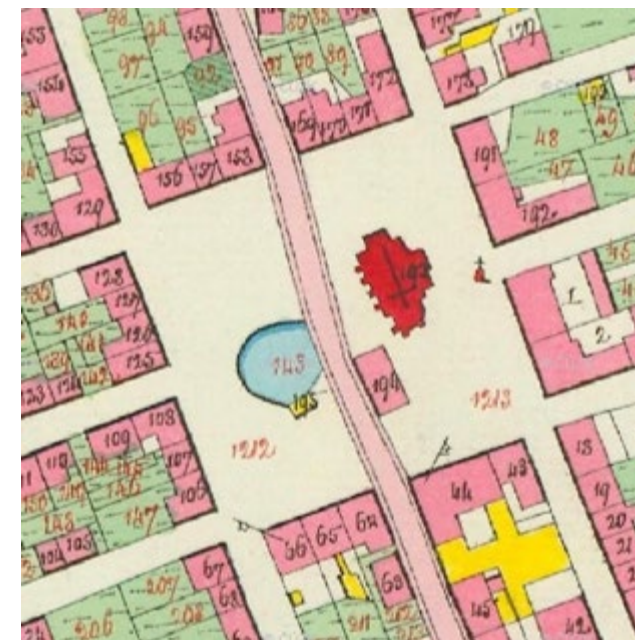
Dle popisu z roku 1695 na panství žilo 1 150 obyvatel, z toho 424 přímo v Měděnci. V severovýchodním cípu náměstí se nacházel panský dvůr s protestantským kostelem (ten byl v 19. století zbořen), na náměstí zvonice, pivovar a škola. Na panství se nacházely čtyři mlýny a jeden železný hamr na Malodolském potoce. K dolům patřily dvě vitriolové hutě, kde se připravovala zelená a modrá skalice, jedna byla provozována v Horní Halži. Plužina byla využívána hlavně pro chov dobytka, jižně exponované svahy i na pěstování obilí a lnu, po vypuknutí hladomoru v 18. století se rozšířily i brambory. V území se nacházely čtyři rybníky sloužící jako chovné.

Boží Dar

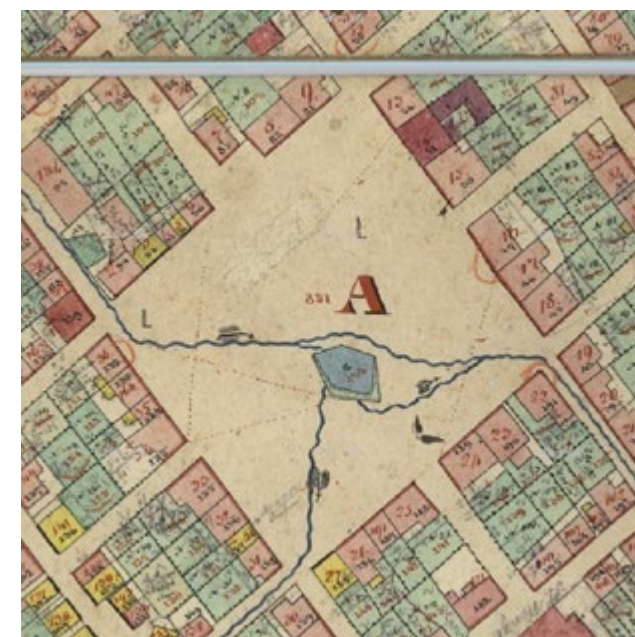
Horní Blatná

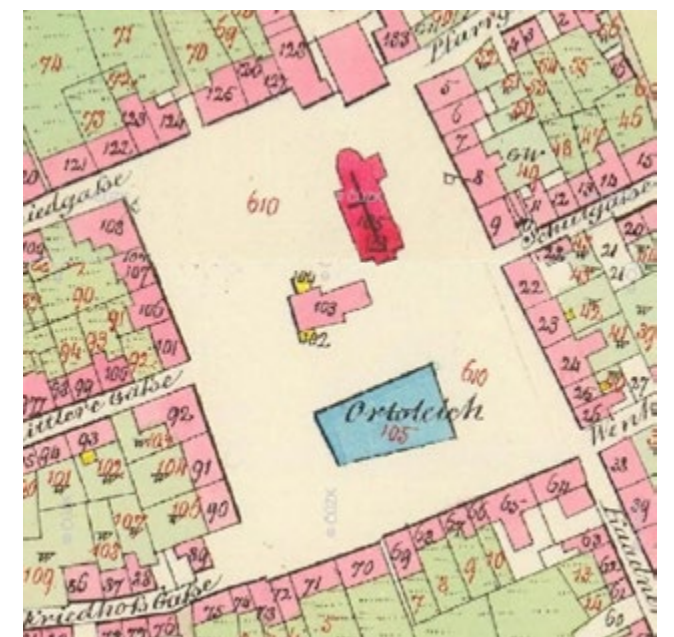
Hora Svatého Šebestiána

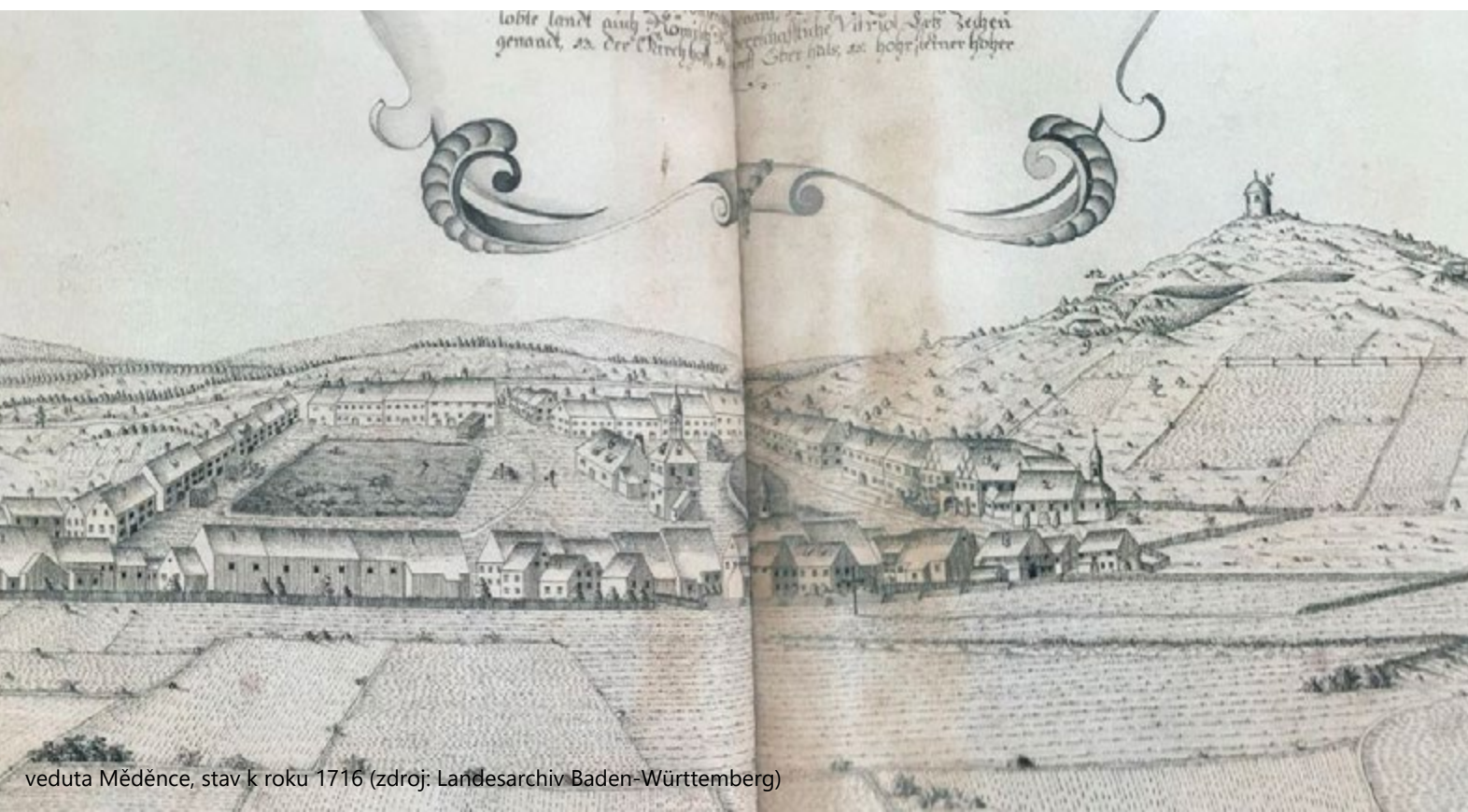
Místo

Výsluní

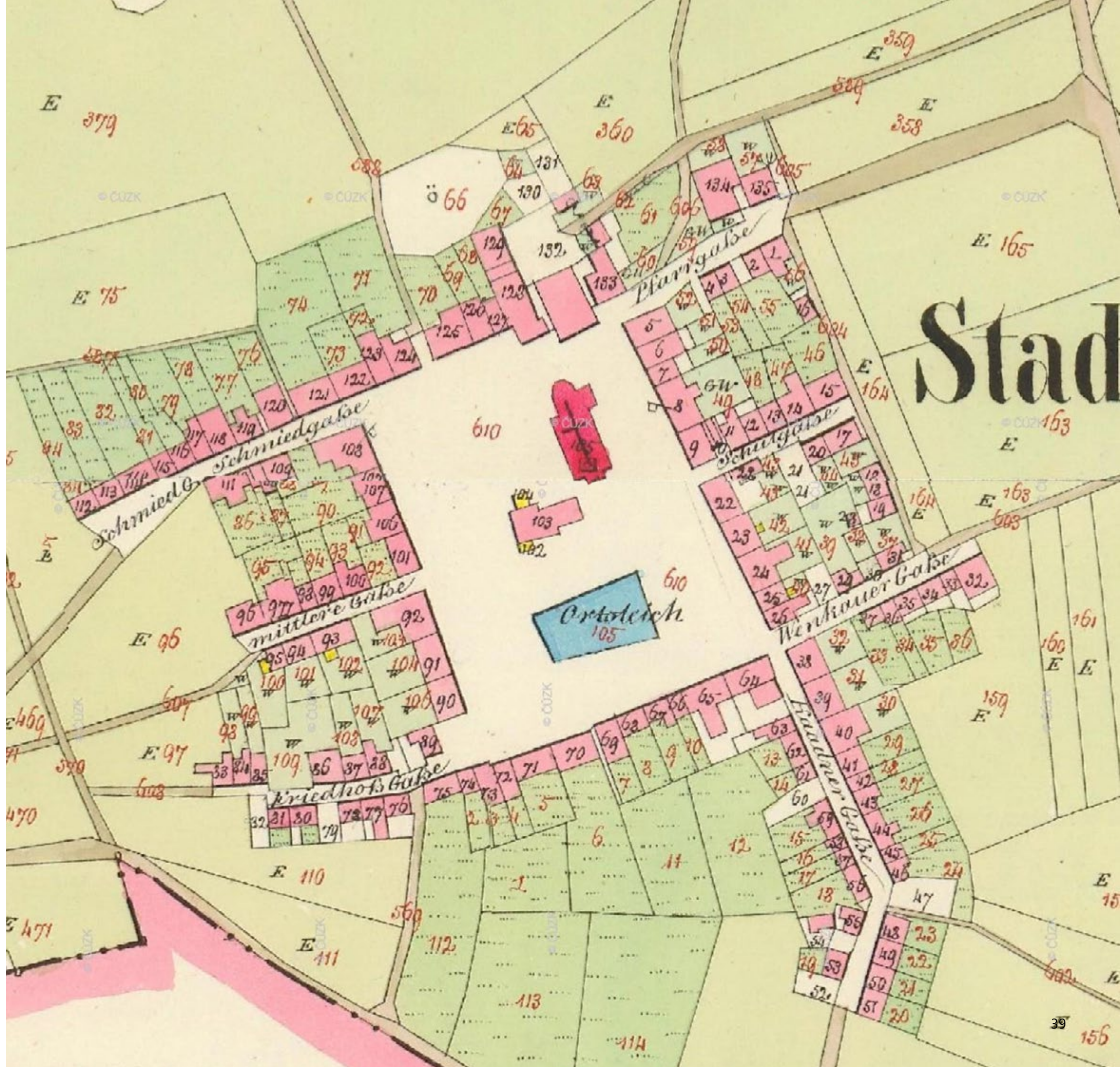
Měděnec

veduta Měděnce, stav k roku 1716 (zdroj: Landesarchiv Baden-Württemberg)

V 18. století došlo k přestavbě panského dvora, místo brány vznikla správní budova předsazená před uliční čáru, pravý trakt byl přestavěn na faru. V roce 1803 se začalo se stavbou nového kostela na náměstí, vysvěcen byl roku 1813.

Na náměstí je na stabilním katastru doložen rybník, původně zde byly dokonce rybníky dva, jeden v místě dnešního kostela. Napájen byl vodou z dolů. Kvůli absenci přirozeného vodního zdroje město často trpělo nedostatkem vody, nejbližší zdroj byla právě důlní voda vytékající z dědičné štoly u Kremlova mlýna ve svahu. Časté tak bylo riziko požárů, díky kterým stavební fond podstupoval opakovaně opravy a přestavby, dochovalo se tak například velmi málo původních hrázděných konstrukcí typických pro region. Největší požár je zaznamenán roku 1856, kdy shořelo 49 budov včetně pivovaru na náměstí.

V průběhu 18. století došlo k útlumu těžby v dolech, které zaměstnávali velké množství lidí, mimo samotné horníky hlavně pracovní sílu v hamrech a v lese pro dostatek palivového dřeva. Zemědělství jako takové v horských podmínkách nebylo moc výdělečné, a tak si lidé přivydělávali drobnými řemesly. V celém Krušnohoří bylo rozšířeno paličkování krajek, Měděnec nebyl výjimkou, ale větší význam zde získaly pozamenty – textilní dekorace, šňůrky a trásně. Byly vyráběné na menších domácích stavech a v Měděnci nedošlo ke koncentraci do větších manufaktur, jako třeba v jiných krušnohorských městech. Výroba tak zůstala menšího měřítka. V obci proběhly pokusy zavést i další drobná řemesla jako výrobu hraček nebo tkaní prádla a punčoch, nic se ale neuchytilo. Specifickou formou obživy bylo v regionu také potulné muzikantství.

Už od poloviny 19. století byl Měděnec popisován jako vyhlášené výletní místo, hlavním cílem byl především vrch Mědník a skalisko Sfingy, v obou destinacích byly zřízeny hostince. Více oblast turismu otevřelo také zřízení železniční tratě Chomutov-Vejprty-Chemnitz v roce 1872, nádraží bylo postaveno východně od města směrem na Kotlinu. Napojení na železniční trať také podnítilo další rozvoj zástavby.

série pohlednic ze života v Krušnohoří
(zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

paličkování krajek (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

náměstí po roce 1886 přeměněno v parkovou plochu (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

Koncem 19. století vznikaly v Měděnci občanské spolky. Okrašlovací spolek roku 1886 přeměnil náměstí v parkovou plochu vymezenou za všech stran stromořadím, původní užitkový rybník získal funkci primárně estetickou. Byla doplněna kašna a lavičky.

Krušnohorský spolek se staral o přírodu a rozvoj turismu, pomáhal například s obnovou hostince na Mědníku po požáru. Pomohl s napojením Měděnce na tzv. „Modrou hřebenovku“, nově zbudovanou dálkovou trasu z Ještědu až do Aše. Původní značení modrého čtyřzubého hřebene zaniklo po 2. světové válce, velká část trasy se ale promítla do novodobé dálkové trasy E3. Spolek hrál také klíčovou roli v rozvoji zimních sportů, zájem o Měděnec v zimní sezóně trvá dodnes. Část turismu se také od roku 1910 soustředila na zpřístupněnou štolu Panny Marie Pomocné s Malachitovou jeskyní.

lyžařská sezóna na Mědníku (zdroj: www.zanikleobce.cz)

2. SVĚTOVÁ VÁLKA

Před 2. světovou válkou měl Měděnec 1202 obyvatel, z toho pouze 23 české národnosti. Hospodářská krize v Sudetech podnítila podporu německých stran a v říjnu roku 1938, kdy oblast pohraničí byla zabrána německou armádou, Češi obec zcela opustili. Pro snížení nezaměstnanosti byly v ulici Nádraží postupně vystavěny dvě textilní továrny, pozdější ústav sociální péče a obecní úřad. Koncem války se v Hutním lese zřítíl německý letoun, v září 1944 proběhla v blízkém okolí letecká bitva nad Kovářskou.

Koncem války okolím Měděnce ustupovali německé jednotky, v dubnu roku 1945 krajem prošel pochod smrti s asi 850-1000 vězni z koncentračních táborů. Při cestě na Měděnec mezi Kovářskou a Horní Halží byli nemohoucí a vysílení vězni zastřeleni nebo ubiti, těla byla ponechána u cesty či narychlo zahrabána v lese. Přesné počty zemřelých nejsou známy, zdroje hovoří až o 60

lidech. V Kovářské se nachází památník obětem pochodu odkazující na 49 zemřelých z tohoto pochodu.

Po ukončení války byli členové strany NSDAP vyslýcháni a mučeni. Podle výpovědi jednoho z obyvatel bylo 6. června nařízeno shromáždění všech mužů v tehdejší kinosále u radnice, kde byli přes 18 hodin bití a týráni, zatímco čeští vojáci rabovali město. Dva muži byli zastřeleni a další spáchali sebevraždu. Další den bylo rozhodnuto o odsunu skoro všech německých rodin, na sbalení nepotřebnějších věcí měli podle všeho půl hodiny, poté se průvod více než 800 lidí přesunul do Kovářské a dále přes České Hamry do Německa, kde ještě další dny museli putovat mezi městy, několik jich na následky pochodu zemřelo. Zpětně byla násilná akce a rychlé vystěhování označeno jako trest za pochod smrti a popravu vězňů v lesích mezi Kovářskou a Měděncem. S ním ale měli obyvatelé pramálo společného.

odsun původních obyvatel (zdroj: deutsch.radio.cz)

POVÁLEČNÍ DĚJINY

Ve městě bylo dovoleno zůstat pouze 62 obyvatelům. I přes částečné dosídlení byl bytový fond využit maximálně z 30 %, opuštěné budovy pustly a byly bourány jednotlivě či v etapách, například v souvislosti s výstavbou bytového domu na západní straně náměstí v roce 1968 nebo řadou dvojdomků při severní straně v roce 1974. Továrny a statky byly znárodněny, ke scelení půdy došlo v Horní Halži a Mýtince až se zpožděním, a proto zřejmě byla výrazněji zachovaná krajinná mozaika rozptýlené zeleně.

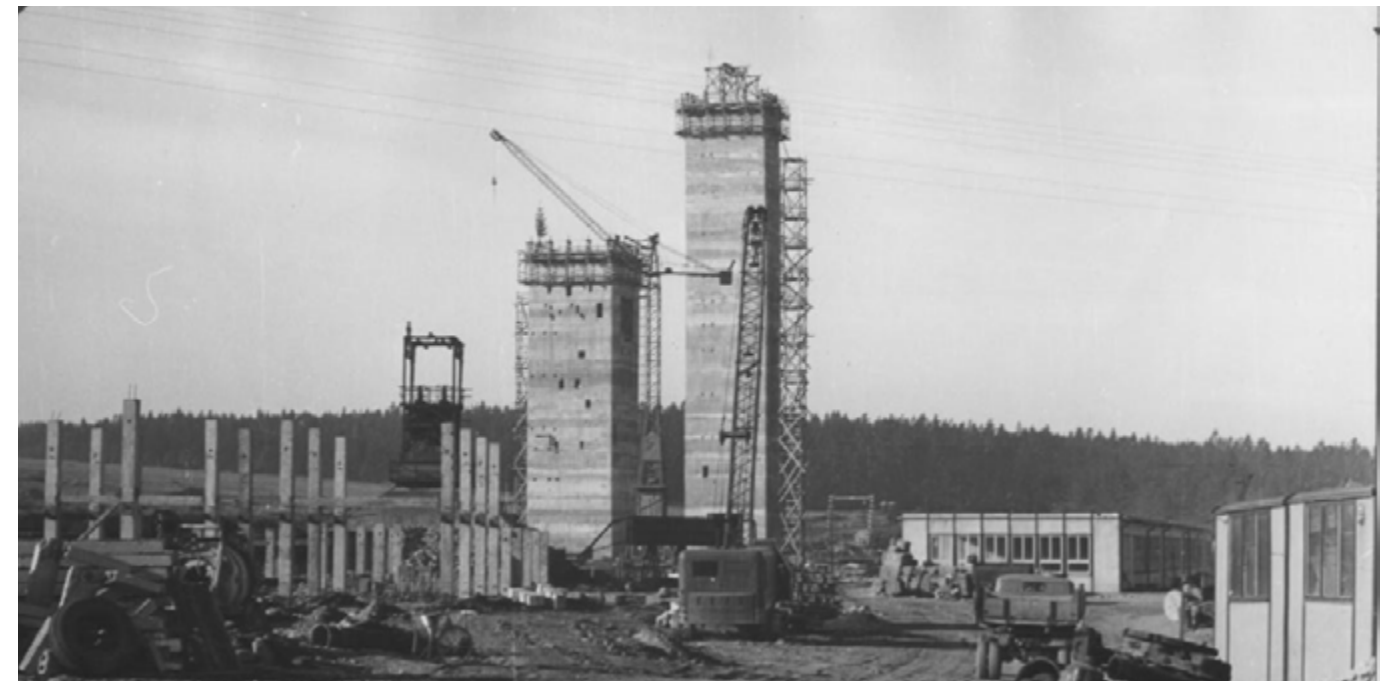
Hlavním zaměstnavatelem žen byl v 50. letech textilní závod v Nádražní ulici, který fungoval až do roku 1983, do budovy se pak přestěhoval

z náměstí obecní úřad. Až 800 pracovních míst pro obyvatele z širšího okolí nabídl nový železný důl severně od Mědníku otevřený v roce 1968, na železniční trať byl napojen novou zastávkou, kterou hojně využívali i místní.

Od 60. let se obnovuje turistický zájem o region, mnoho usedlostí v okolních vesnicích je přestavěno na rekreační objekty, v Horní Halži vzniká lyžařský vleč a rozvíjí se zimní sporty. Zásahem do přírodního bohatství jsou ale kyselé deště a rozsáhlé poškození lesních porostů vlivem imisí ze severočeských tepláren. Zalesnění se postupně obnovuje s větší rozmanitostí listnatých druhů.

Měděnec-zastávka u dolu (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

výstavba dolu Měděnec, 60. léta (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

Ústav sociální péče

V 60. letech je bývalá továrna v Nádražní ulici přestavěna na dětský domov, později Okresní ústav sociální péče pro schizofrenickou mládež ženského pohlaví, kde došlo v roce 1984 k požáru, při kterém zahynulo 26 dívek. Požár byl založen úmyslně náctiletou Evou Kováčovou, která se v ústavu ocitla omylem poté, co utekla z domova, kde byla týrána. Neměla vážné mentální postižení a autoritu vychovatelek odmítala, jejich následné tělesné tresty ji ještě víc utvrdily v cíli z ústavu zmizet. V noci 1. listopadu 1984 se impulsivně rozhodla ústav zapálit, když se oheň rychle rozšířil, sama začala volat o pomoc. Díky neexistujícím či zastaralým protipožárním opatřením se oheň rychle bez odporu šířil bez odporu, pozdě zavolaný hasičský sbor už nemohl mnoho dělat.

Eva K. byla odsouzena na pět let, spolu s ní také tři vychovatelky za kruté zacházení. Příběh přeneseně posloužil jako námět pro film Rekviem pro panenku (1992), který ovšem dle reálných osob okolnosti požáru nepodal věrně. Dodnes je pozemek zcela prázdný, u silnice od roku 2008 stojí kamenný pomník.

ústav sociální péče před požárem (zdroj: www.zanikleobce.cz)

stav po požáru (zdroj: www.zanikleobce.cz)

silnice od nádraží, kolem 1950 (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

Roku 1992 byla ukončena těžba železa v dole Měděnec, po krátké obnově těžby granátu byl důl od roku 1997 zcela opuštěn a zatopen. V roce 2022 byly skoro všechny původní objekty areálu zbourány.

Po roce 1989 došlo opět k navázání kontaktu s původními německými rodáky, v roce 1993 byla uspořádána obnovená Měděnecká pouť, která se stala každoroční tradicí s účastí vystěhovaných rodin či jejich potomků.

V roce 2007 byla severně od Měděnce na katastru zaniklé obce Dolina vystavěna větrná elektrárna. S celkovým počtem 21 turbín se jedná o největší větrný park v republice, v krajině se jedná o velmi

výrazný prvek zasahující do krajinného rázu. Farmu provozuje společnost ecoenerg Windkraft, pozemky spadají pod obec Kryštofovy Hamry, která z provozu turbín pokryje 1/3 rozpočtu. Firma vlastní i další pozemky v okolí, speciálně hodnotné území středověké těžby stříbra severním směrem, k rozšíření větrné farmy ale zatím nedošlo.

V rámci přípravy k zapsání Krušnohoří za památku UNESCO došlo k prohlášení štol a kopce Mědníka za kulturní památku v roce 2013, následující rok pak následovalo vytvoření krajinné památkové zóny Hornická kulturní krajina Háj- Kovářská- Mědník.

Mědník s větrnou elektrárnou v pozadí (zdroj: www.montanregion.cz)

HISTORICKÉ FOTOGRAFIE OBCE

pohlednice, detail nádraží (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

výhled z Mědníka, v popředí zaniklý odval od šachty u bývalého kostela (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

panorama Měděnce, pohled od východu (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

detail pohlednice Kupferhübel (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

silnice od nádraží s alejí u pěší cesty napravo (zdroj: www.zanikleobce.cz)

hotel Zur Sonne, západní strana náměstí (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

hostinec Zur Sonne, západní strana náměstí (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

pohlednice s detaily hostinců (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

dnešní Kadaňská ulice (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

pohled na rybníček, uprostřed kašna (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

parkové náměstí (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

severovýchodní cíp náměstí, vpravo fara (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

východní strana náměstí, vpravo radnice se sanktusníkem (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

kresba náměstí (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

dnešní fotbalové hřiště, 1937 (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

1770

1874

1842

1952

1965

1987

1978

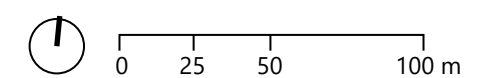
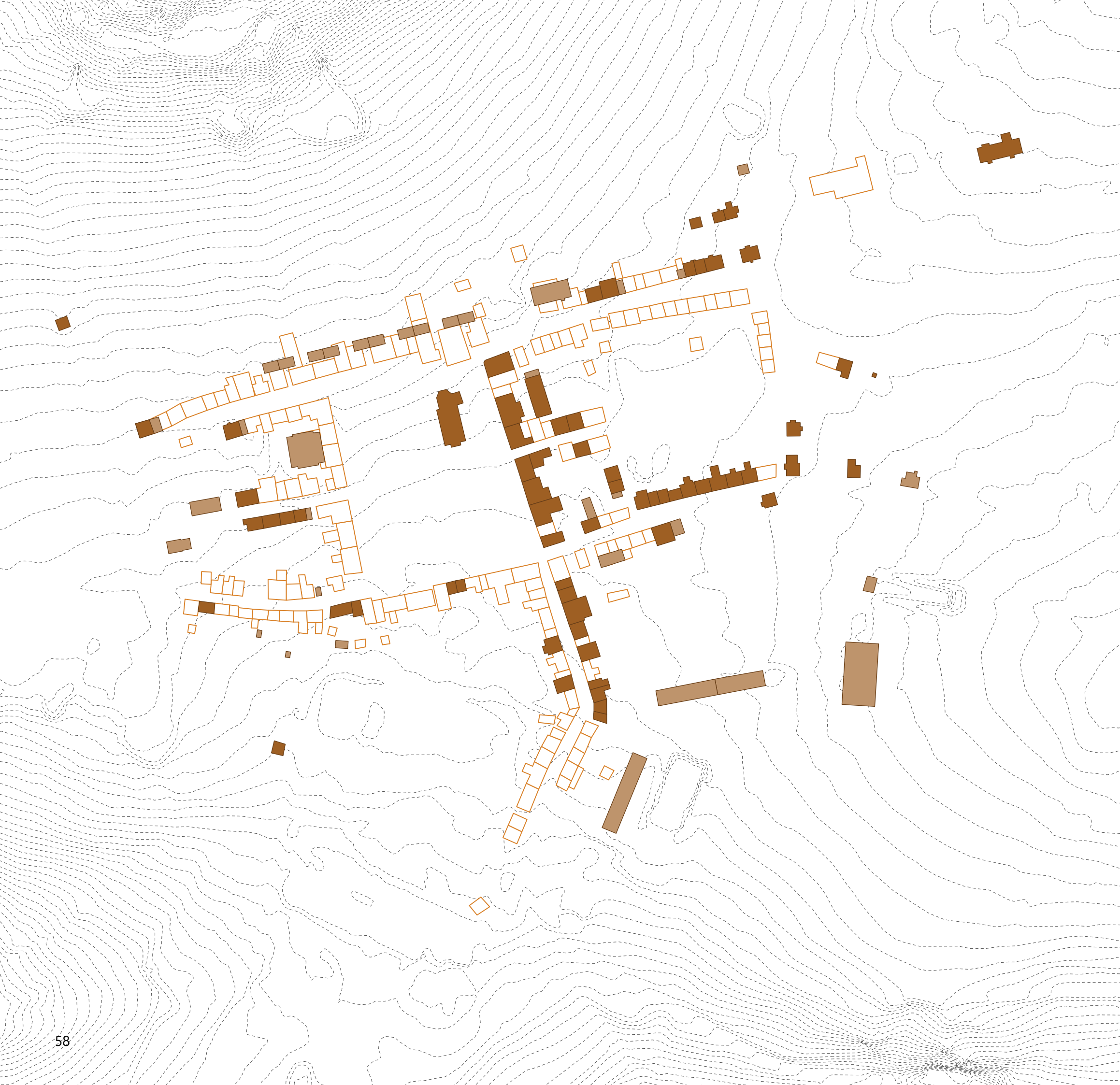

2024

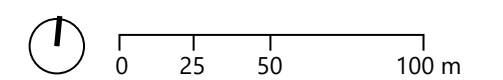
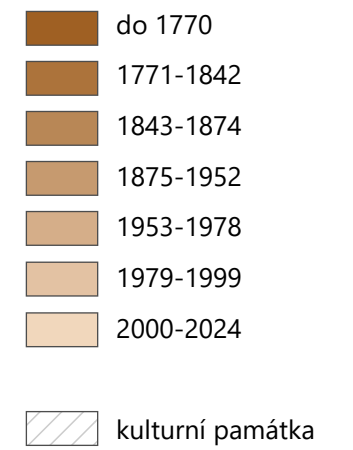

ZÁSTAVBA SROVNÁNÍ

- stav k 1952 - dochované
- stav k 1952 - zaniklé
- nová výstavba 1953-2024

STÁŘÍ ZÁSTAVBY

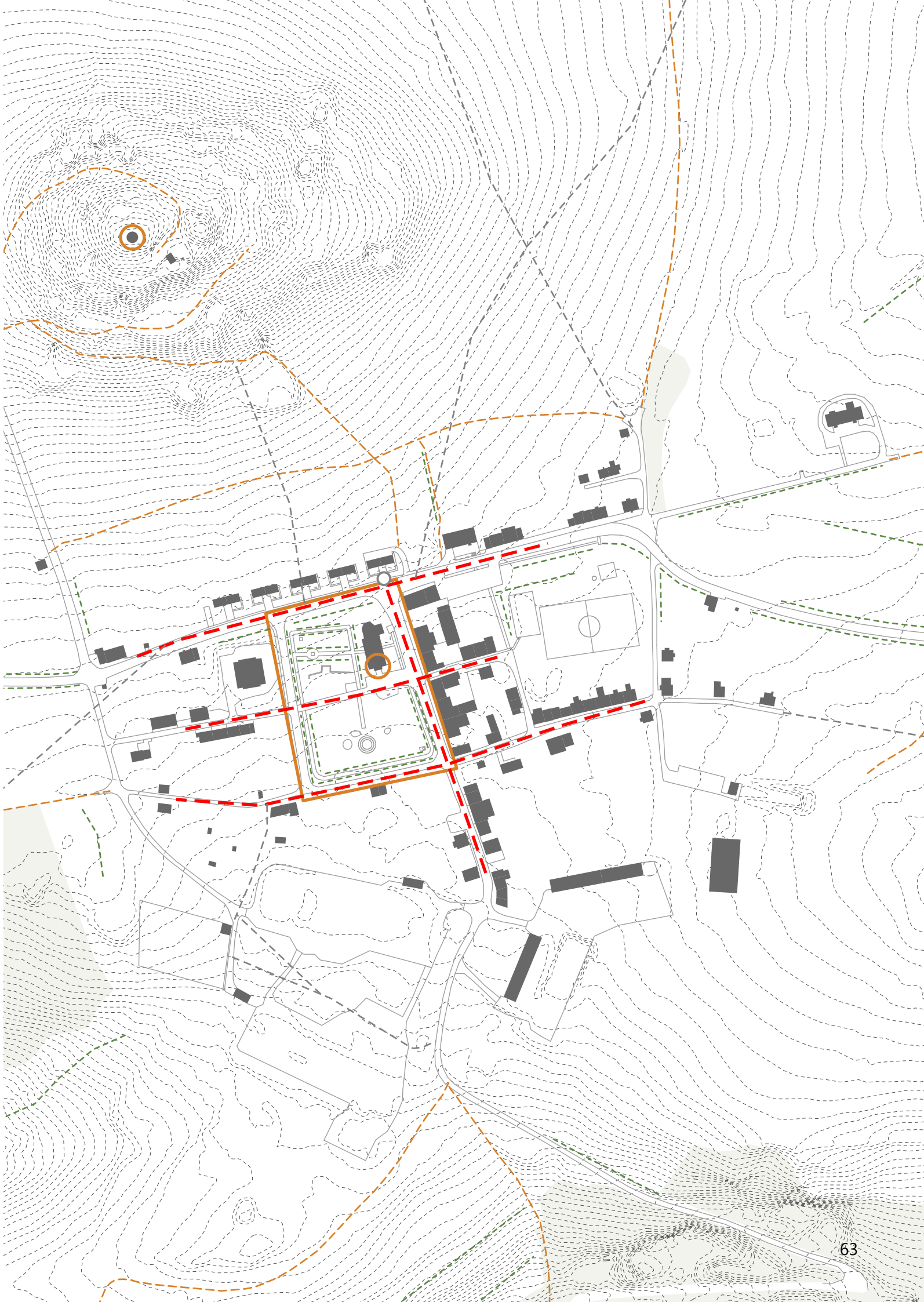
PODLAŽNOST

- 1NP
- 1NP+P
- 2NP+P
- 4NP+P
- vyšší specifické stavby
(trafostanice, kostel)

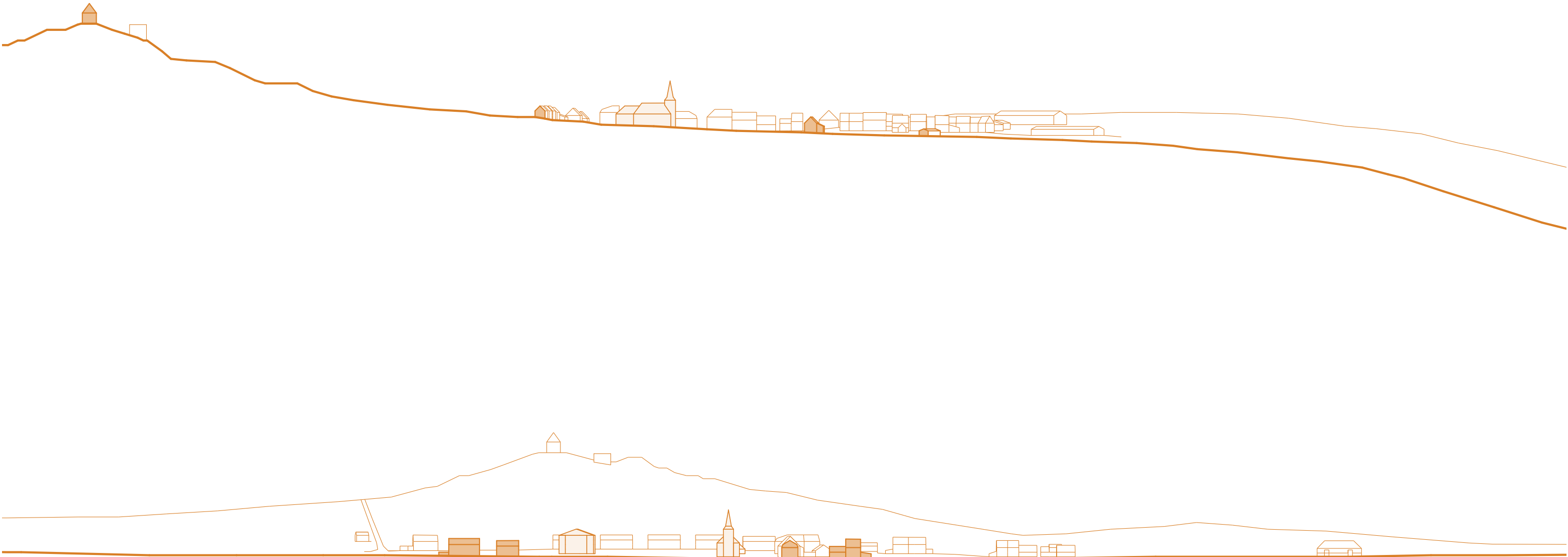

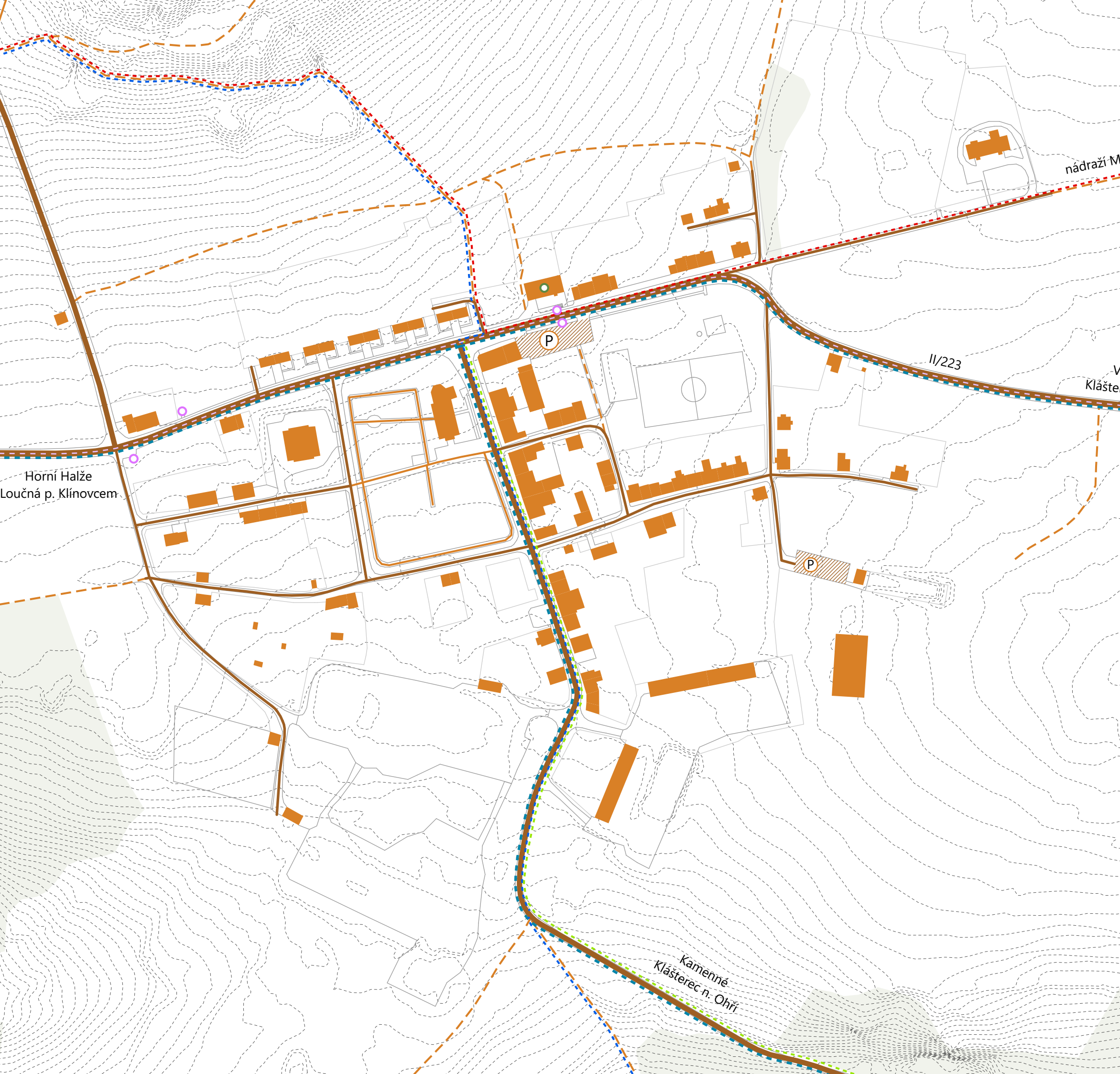
KOMPOZICE

- hlavní kompoziční osy
- vymezení náměstí
- pohledová dominanta
- zaniklá dominanta (tvrz)
- zachované cesty do krajiny
- zaniklé cesty do krajiny
- liniová zeleň

ŘEZY ÚZEMÍM

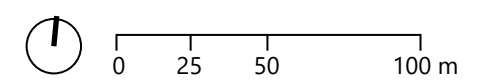

DOPRAVA, PROSTUPNOST

- silnice II. třídy - II/223
- silnice III. třídy
- uliční síť
- pěší cesty zpevněné
- pěší cesty nezpevněné

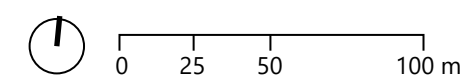
- trasa autobusu, zastávka
- cyklostezka
- značená turistická cesta
- parkoviště
- infocentrum

FUNKČNÍ VYUŽITÍ

- bydlení
- drobné rekreační objekty
- obecní úřad, pošta, knihovna, sál
- stravovací zařízení
- ubytovací zařízení
- sportovní zařízení
- kostel
- hřbitov
- zemědělská výroba
- technická infrastruktura
- dopravní infrastruktura, garáže
- opuštěno, v rekonstrukci

- hřbitov
- sportovní areál
- dětské hřiště
- parkoviště

DEMOGRAFIE

Dle sčítání lidu v roce 2021 žilo v Měděnci 109 obyvatel, z toho 19 dětí do 14 let, 70 osob v produktivním věku a 20 seniorů nad 65 let. Polovina obyvatel uvedla, že Měděnec je jejich rodnou obcí.

Počet obyvatel má v současnosti klesající charakter, od radikálního úbytku po odsunu německého obyvatelstva došlo k navýšení pouze v 80. letech v souvislosti s těžbou v dole. Poté počty opět klesly a i přes výstavbu několika rodinných domů v obci a rekonstrukci stávajících objektů tento trend pokračuje. V celém katastru ale počet obyvatel lehce stoupá, v letech 2013-2023 o 10 %. Trend přílivu obyvatel lze pozorovat i v okolních katastrech, Kryštofovy Harmy ve stejném období zaznamenaly nárůst o 45 %.

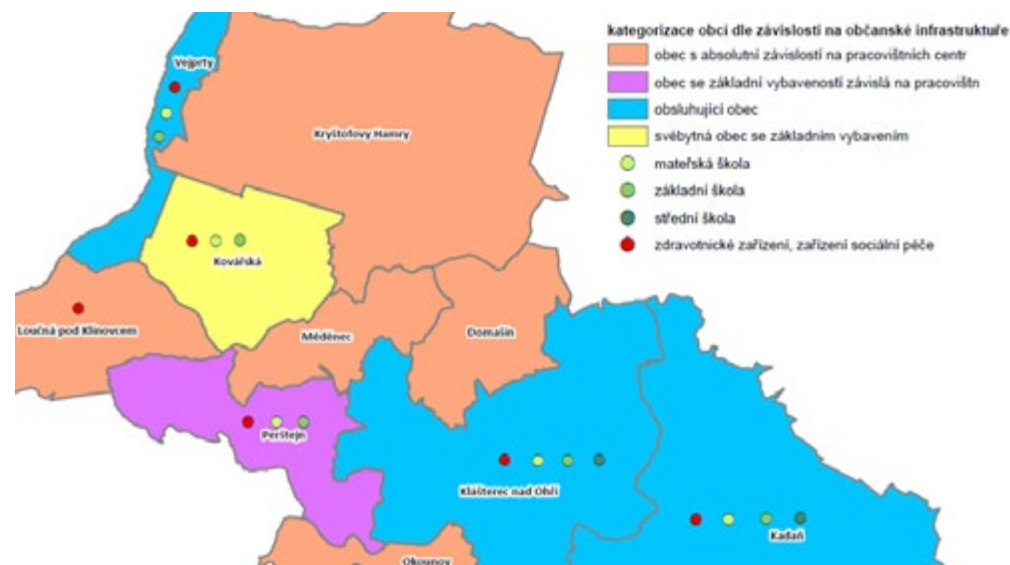
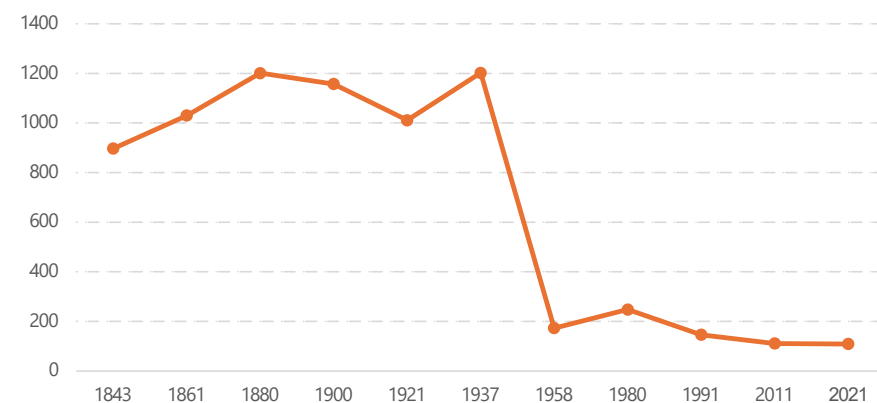
Z rozhovorů s paní místostarostkou zároveň vyplynulo, že zájem o bydlení v lokalitě je, nejsou ale v nabídce byty či stavební pozemky.

Z celkových 55 domů je dle sčítání obydlí 35, původní počet domů před II. světovou válkou byl přitom 209. Z 43 domácností, které dnes v domech žijí, je nejvyšší zastoupení jednočlenných (zřejmě hlavně seniorů) a dvojčlenných.

Většina pracujících vyjíždí za prací do sousedních větších měst (Klášterec, Chomutov) nebo častěji přes hranice do Německa. V Měděnci se nenachází škola, děti dle údajů ze sčítání dojíždějí skoro stejnou měrou do škol v Kovářské, Klášterci nebo Kadani.

Obec kromě obecního úřadu s poštou a knihovnou, a stravovacími a ubytovacími zařízeními sezónního charakteru nedisponuje občanskými službami a základní vybaveností. Je tak zcela závislá na okolních obcích a automobilové, případně hromadné dopravě.

VÝVOJ POČTU OBYVATEL

závislost na občanské vybavenosti okolních obcí (zdroj: ÚAP Kadaň)

KULTURNÍ AKCE

MĚDĚNECKÁ POUŤ

Od roku 1993 je každým rokem pořádána Měděnecká pouť na vrch Mědník, jako živou součást regenerace přeshraničních vztahů se jí kromě místních účastníků i rodiny původních německých rodáků, kteří byli po válce vystěhováni. Poutě tradičně spojuje slavnostní mše a koncert v kostele, uctění památky zemřelých ve světových válkách a hornický průvod ke kapli Panny Marie vedené členy saských hornických spolků.

Akce navazuje na tradici poutě ke kapli Panny Marie, kde probíhali mše několikrát do roka.

MĚDĚNECKÉ KRUŠENÍ

Akce se koná od roku 2013 vždy v červenci, pestrý program většinou začíná hornickým průvodem s kapelou na vrch Mědník a následnou mší v kapli. Odpoledne pokračuje zábavně vzdělávacím pořadem v obci, například ukázkami tavení rud nebo koncertu. Akce spojuje české a německé horní spolky a to nejen z Krušnohoří. Organizuje Historické rudné doly Mědník.

LANDART SETKÁNÍ KÖNINGSMÜHLE

Spolek DoKrajin pořádá už od roku 2011 každé léto landartové setkání v zaniklé osadě Königsmühle nedaleko vápenky u Kovářské. Festival tradičně nabízí hudební vystoupení, workshopy a instalaci prací landartistů, řezbářů, sochařů či malířů, to vše v prostředí zaniklé obce v údolí potoka, mezi torzy bývalých stavení.

procesí na vrch Mědník, 1925 (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

Měděnecké krušení, 2015 (zdroj: Ulrich Möckel)

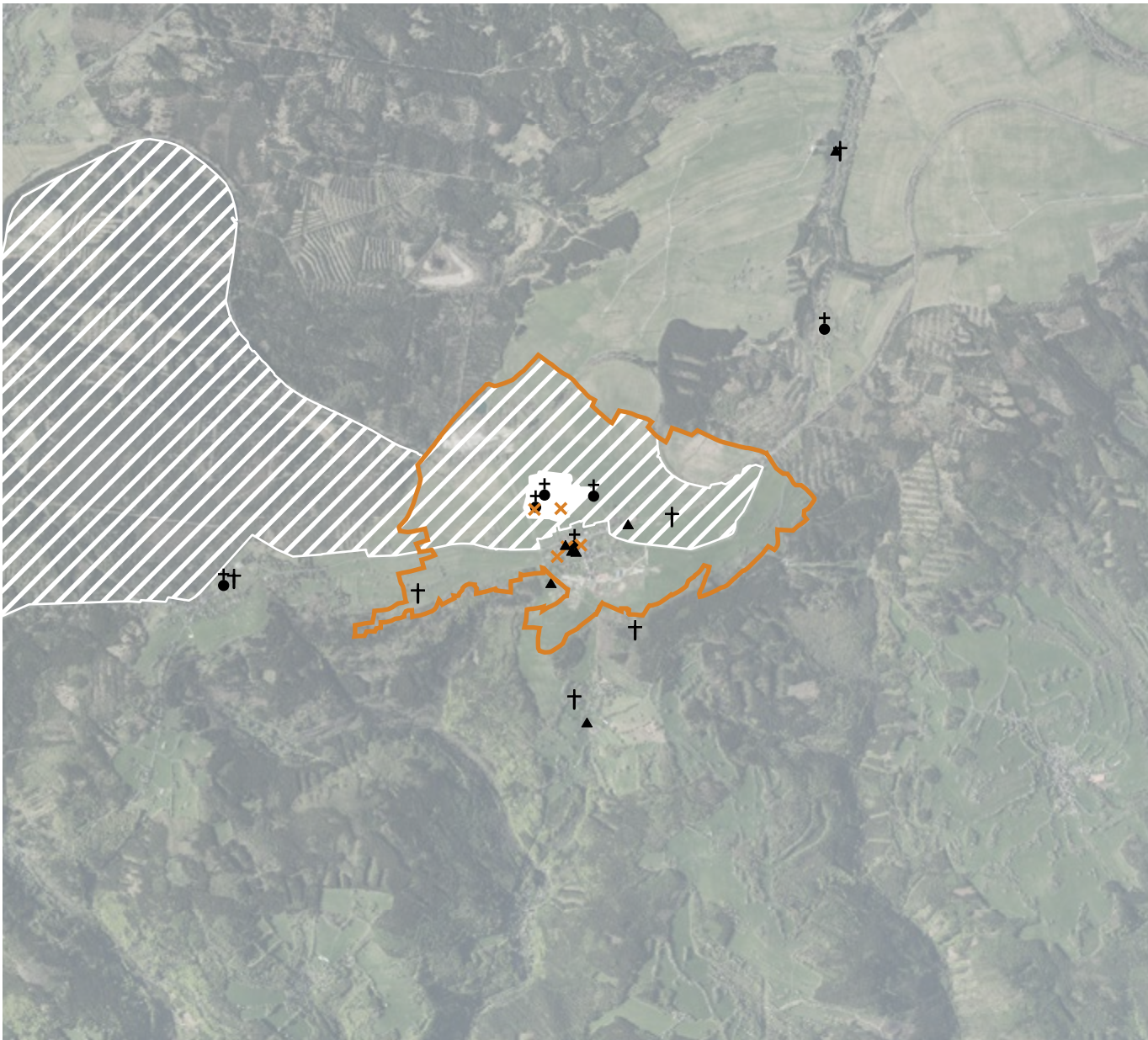

Landart setkání Königsmühle, 2017 (zdroj: Petr Mikšíček)

OCHRANA KULTURNÍCH PAMÁTEK

- Hornická krajina Mědník - kulturní památka, památka UNESCO
- krajinná památková zóna, nárazníková zóna památky UNESCO

- kulturní památka
- kaple, kostel
- kříž
- pomník

- nemovitá kulturní památka
- Hornická krajina Mědník - kulturní památka, památka UNESCO
- krajinná památková zóna, nárazníková zóna památky UNESCO

- kulturní památka
- kaple, kostel
- kříž
- pomník

KULTURNÍ PAMÁTKY

Kostel Narození Panny Marie

Kostel je umístěn v severovýchodní části náměstí s hlavní osou S-J po svahu. Jedná se o jednolodní obdélnou dispozici doplněnou o trojboký presbytář a mohutnou hranolovou věž v ose jižního průčelí, která tvoří hlavní vertikálu obce. Výstavba probíhala mezi lety 1803-1814.

Lod' a presbytář jsou členěny lizénovými rámci, dekor fasády dodává odlišná struktura omítek a kombinace čistě bílé a smetanové barvy. Kamenný sokl je neomítnutý a výrazně se uplatňuje díky klesajícímu terénu ve spodní části. Okenní otvory jsou jednoduchého obdélného tvaru mírně zaklenuté, nacházejí se tři na každé straně lodi. Valbová střecha je kryta na koso kladenými šablonami, střecha věže je jehlanová s měděnou krytinou. U východní stěny je k presbytáři připojen nízký objekt sakristie s valbovým zastřešením a zaslepeným kamenným portálem.

Kromě samotných dochovaných konstrukcí je kostel významný i pro umístění v rámci sídla, jako výrazná solitéra doplňuje původní jasně definovanou řadovou zástavbu kolem náměstí.

kostel Narození Panny Marie, 2024 (zdroj: autor)

Sousoší Nejsvětější Trojice

Barokní pískovcová socha se nachází na náměstí západně od kostela v ose parkové cesty. Zobrazuje Ježíše rozmlouvajícího s Bohem na oblacích, sokl je ozdoben reliéfem Panny Marie a Jana Nepomuckého.

socha Nejsvětější Trojice, 2024 (zdroj: autor)

Kaple Neposkvrněného početí Panny Marie

Kaple byla vystavěna na vrchu Mědník v roce 1674 Františkem Juliem, vévodou Sasko-Lauenburským, na počest koupě okolního panství a obnovení těžby v dolech. Po opravě střechy, která byla zničena při požáru hostince pod vrcholcem v roce 1935, byl její tvar lehce upraven a zešpičatěn. V současnosti je kaple otevřena veřejnosti pouze při Měděnecké hornické pouti.

Jedná se o drobnou kruhovou stavbu z omítaného lomové kamene s kuželovou plechovou střechou. Stěny jsou prolomeny jednoduchými půlkruhovými okenními otvory, ostění vstupního kamenného portálu je zdobeno uchy a kapkami. Spolu s vrchem Mědníkem vytváří nezaměnitelnou siluetu a významnou dominantu Krušných hor.

Radnice

Dnešní podoba radnice vychází z 2. poloviny 19. století, dřívější radnice na stejném místě shořela v roce 1856. Jedná se o řadový dvoupodlažní objekt s okapní orientací do ulice, obdélný půdorys doplňuje sedlová střecha prolomena třemi vikýři a polygonálním sanktusníkem osově umístěným přímo na hřebeni. Fasáda je pravidelně členěna jednoduchými obdélnými okenními otvory, vstupní portál s dřevěnými vraty je situován na osu fasády. Původní dekor otvorů v podobě štukových šambrán se nedochoval.

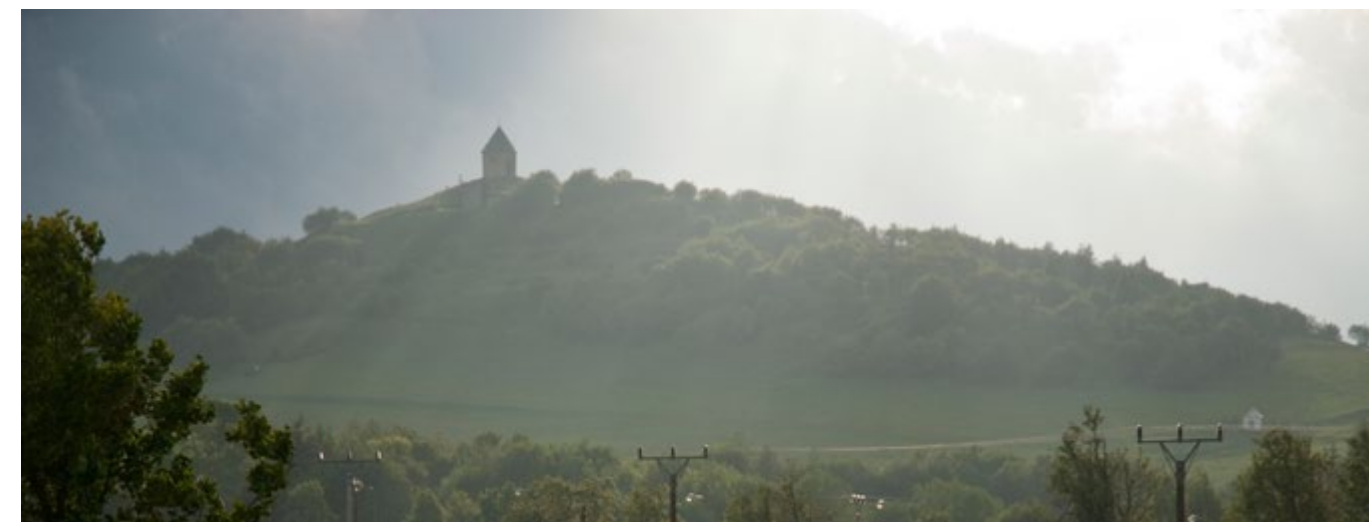
Kvůli špatnému technickému stavu přestala být radnice využívána k veřejným účelům, nyní je v soukromých rukou a prošla celkovou rekonstrukcí.

radnice po rekonstrukci, 2025 (zdroj: autor)

kaple Neposkvrněného početí Panny Marie, 2018 (zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Neumannová Kateřina)

panorama vrchu Mědník (zdroj: Petr Mikšíček)

řadové domy v ulici Široká, 2025 (zdroj: autor)

Řadové domy č.p. 58, 59, 89 a 115

V ulici Široká vedle sebe zůstaly zachovány 4 řadové domy, každý prohlášený zvlášť za kulturní památku v roce 1958. Společnými znaky je především orientace okapní stranou do ulice, která přímo navazuje na veřejné prostranství, jednoduchá dvoupodlažní hmota na obdélném půdorysu zakončená sedlovou střechou a pravidelné členění fasády obdélnými otvory.

Fasáda není výrazně zdobná, dekor tvoří především hrubá omítka doplněná o jemné štukové šambrány, barvy fasády jsou často setřeny náročným podnebím. Mezi sebou jsou objekty odděleny mírně zvýšenou štitovou stěnou s oplechováním, hřeben je zhruba v polovině prolomen komínem. Specifický element horských sídel představuje zimní dveřní otvor v patře při vysoké sněhové pokrývce.

V průběhu 2. poloviny 20. století bylo ke třem domům postupně vybudováno zádveří mírně přesazené do ulice, u krajních objektů došlo také k přistavění garáže. Zimní dveře zůstaly zachovány na dvou objektech.

původní evideční list památky, 1963 (zdroj: archiv NPÚ)

zimní otvor na domě č.p. 115, 2025 (zdroj: autor)

HORNICKÁ KRAJINA VRCH MĚDNÍK

Za kulturní památku byl v roce 2013 prohlášen areál Hornická krajina Vrch Mědník s objekty štola Panny Marie Pomocné a štola Země zaslíbená. V roce 2019 byl ve stejném rozsahu areál zapsán na světové dědictví UNESCO, je zároveň i součástí krajinné památkové zóny.

Význam areálu spočívá ve velké koncentraci důlních děl, nachází se zde přes 70 uzavřených štol a šachet dokládající vývoj těžby rudy od 15. do 19. století. Reliéf kopce je výrazně formován právě stopami po těžbě – pinkami, odvaly, výchozy a množstvím drobných propadlin.

Štola Marie Pomocná

Štola Marie Pomocná (Mariahilf) se nachází na jižním svahu Mědníku, původně se jednalo o štolu odvodňovací (dědičnou), ale záhy byla využívána přímo k těžbě rudy. Navazovala na ní stejnojmenná šachta s hloubkou na úroveň štoly 25,5 m a ještě 13,5 m pod ní. Štola je téměř 300 m dlouhá, nejstarší úseky ruční ražby lze datovat do 16. století, hodnotné jsou také důkazy o technice ražby „sázení ohněm“. Těžba zde byla ukončena v pol. 19. století.

Už v roce 1910 byla štola poprvé otevřena pro veřejnost, hlavní atrakcí byla těžební komora „Malachitová jeskyně“, jejíž stěny pokrývají zelenavé minerály mědi. Po zdokumentování a zpřístupnění chodeb v 90. letech je s přestávkami je systém otevřen veřejnosti od roku 2006.

Štola Země zaslíbená

Země zaslíbená (Gelobtes Land) se nachází na jihozápadní svahu vrchu v blízkosti kaple Nejsvětějšího srdce Páně. Stěny štoly jeví známky ruční ražby a sázení ohněm, jedná se tak jedno z ranějších děl na Mědníku, zřejmě z 16. století. Její celková délka včetně komor je asi 240 m. Ústí štoly bylo odkryto v roce 2009, od roku 2013 je pro veřejnost zpřístupněných asi 100 m chodeb.

Nad štolou byla v roce 1937 postavena kaple Nejsvětějšího srdce Ježíšova z neomítnutého kamenného zdiva a sedlovou střechou.

štola Panna Marie Pomocná, 2024 (zdroj: autor)

štola Země zaslíbená s kaplí v pozadí, 2020 (zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Neumannová Kateřina)

štola Země zaslíbená, vstup, 2020 (zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Neumannová Kateřina)

Drobná architektura v krajině

V okolí Měděnce se v krajině nachází několik památek drobné architektury, jedná se památníky obětím I. světové války, památníky zaniklým obcím či několika křížů u cest. V Horní Halži se nachází kostel sv. Terezie, v Kotlině pak nově zrekonstruovaná kaple, oba objekty bez památkové ochrany.

Pod vrchem Mědník se východně u cesty stojí mezi pastvinami malá kaplička, vystavěna byla před 2. světovou válkou.

kaple pod Mědníkem, 2025 (zdroj: autor)

Zaniklé památky

Část bývalého panského dvora v severovýchodním cípu náměstí byla počátkem 19. století přestavěna na faru, šlo o patrový zděný dům s valbovou střechou, na který v zadním traktu zavazoval hospodářský objekt s hrázděným patrem. Fara byla od roku 1958 kulturní památkou, v 70. letech byla ochrana zrušena a objekt kvůli přestavbě Nádražní zbořen.

fara, pohled na zadní hrázděnou konstrukci (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

vápenka u Kovářské, součást krajinné památkové zóny, 2024 (zdroj: autor)

KPZ - HORNICKÁ KULTURNÍ KRAJINA

Hornická kulturní krajina Háj-Kovářská-Mědník byla vyhlášena jako krajinná památková zóna v roce 2014 spolu s dalšími třemi krajinami Krušnohoří: Abertamy-Horní Blatná-Boží Dar, Jáchymov a krajina Krupky. Všechny je spojuje historie úzce spojená s těžbou, která v mnohém ovlivnila současnou podobu sídel i krajiny. Vymezení památkových zón kopíruje nárazníková zóna světového dědictví UNESCO Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří, které bylo vyhlášeno v roce 2019.

Památková zóna u Háj-Kovářská-Mědník zahrnuje rudní revíry mezi obcemi Měděncem a Kovářskou, území je vymezeno zhruba mezi železniční tratí a silnicí II/223. Na ploše přibližně 1 150 ha se nachází pozůstatky horní činnosti jako štoly, šachty, haldy nebo pinky, velmi hodnotná jsou zachovaná podzemní díla. Krajina tak přináší komplexní obraz vývoje hornictví v regionu přes sedm staletí, od středověkých počátků povrchové těžby, po hlubinné doly konce 20. století.

Zóna kombinuje okolí Mědníku bohatého na ložiska železa a mědi s širším okolím Kovářské, kde se rudy ve velkém zpracovávaly. Pod památkovou ochranu spadá také unikátní vápenka vystavěná mezi Kovářskou a Hájem u místního ložiska vápence. Jedná se o dvě torza původních pecí na osmiúhelném půdorysu s jehlancovými komíny. Památková zóna zahrnuje i oblast novodobého dolu Měděnec, kde i přes plošnou ochranu došlo k demolici skoro veškerých objektů dolu včetně unikátní skipové těžní věže.

KPZ oproti původnímu záměru nezasahuje do intravilánu obcí, mimo plošnou památkovou ochranu se tak nachází areál bývalé železárny v Kovářské a také zachovaná urbanistická struktura obou sídel. Původní koncepce zahrnovala také okolí bývalé Přísečnice s bohatou historií těžby stříbra s množstvím dochovaných stop v krajině, unikátní jsou linie hald a odvalů sledující podzemní štoly. Obec Kryštofovy Hamry, kam území zde náleží, ale návrh zamítla.

Hornická krajina Háj - Kovářská - Mědník, 2018 (zdroj: zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

4 | HORNICKÁ KRAJINA

VÝVOJ KRAJINY

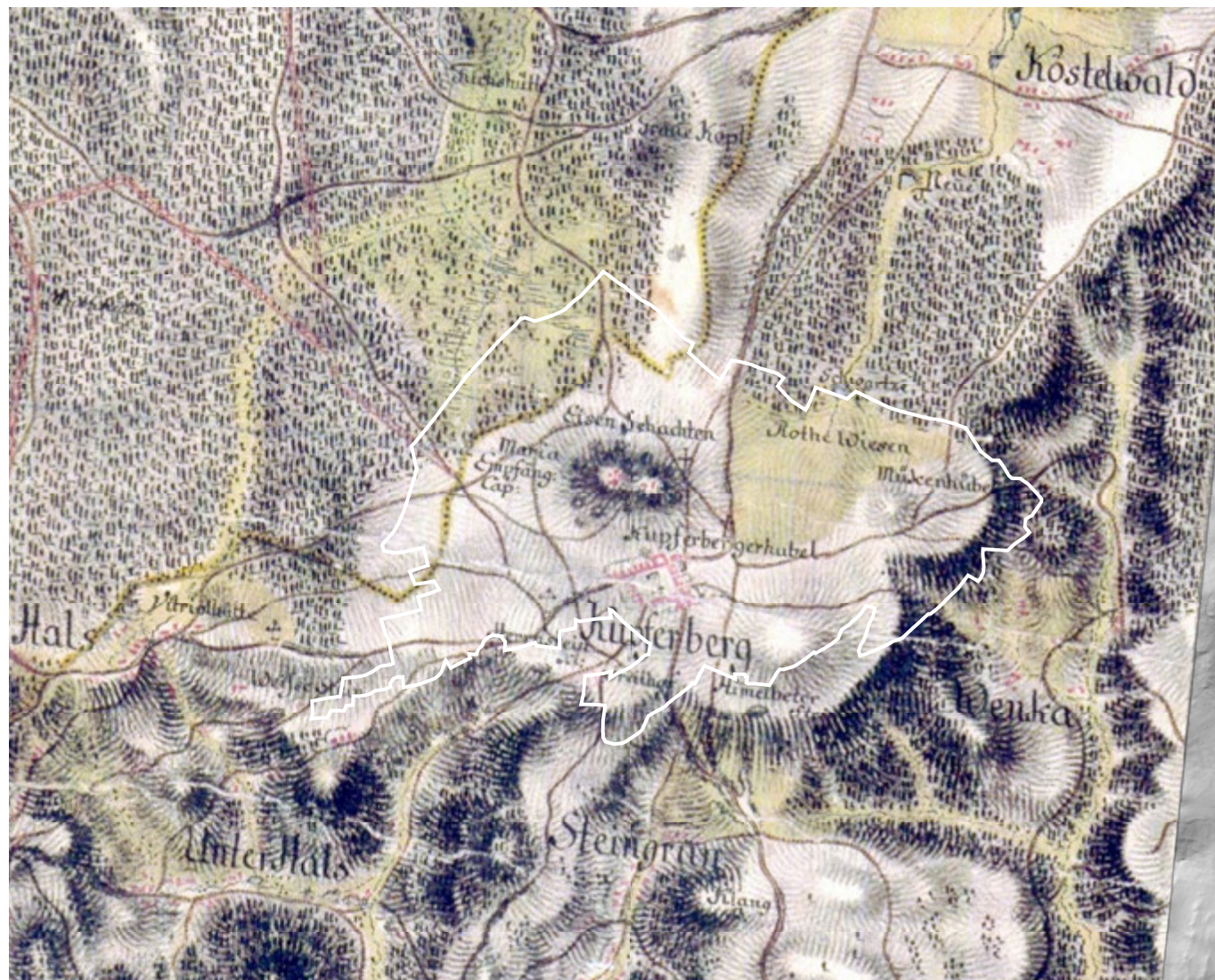
MÜLLEROVA MAPA

Měděnec a okolní usedlosti lze zkoumat už na Müllerovo mapě z roku 1720. Město, označené jako trhové, je vymezeno mezi dvěma potoky, na jednom z nich značka mlýna značí dnes zřejmě zaniklé hamry, později přestavěny na mlýn, u Dolní Halže. Zaznačeny jsou i okolní vesnice, záznam vitriolové huti v Horní Halži vyzdvihuje důležitost provozu.

Okolní krajina je doplněna o alchymistické značky značící naleziště kovů v okolí: půlměsíc, hlavně severně u Přísečnice, znázorňuje stříbro, znak Venuše měď (nalevo od označení města), Mars, mužský znak, pak železo, toho je na mapě s přehledem nejvíce.

Müllerova mapa Čech, 1720

I. vojenské mapování, 1768

I. VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ

I. vojenské mapování představuje už reálnější obraz krajiny 18. století, přesto není zobrazení zcela přesné a je nutno ho brát s rezervou. Zajímavým poznatkem z okolí Měděnce je dnes zaniklý rybník východně od města na okraji lesa, napájen byl z přilehlých pastvin, později značených jako podmáčené a novodobě odvodněné. Značně podmáčený les je znázorněn severně od Mědníku, zřejmě až do části dnešních pastvin, která dnes nese charakteristiky říční nivy.

Kromě popisů obcí a hlavních důlních děl jsou na jih od Měděnce popsána i hlavní skaliska a lomy, výrazná je také šrafa krušnohorského svahu výrazně méně zalesněného než dnes. Na mapě je červeně naznačeno vedení lesních průseků, kudy vedou hlavní lesní cesty dodnes.

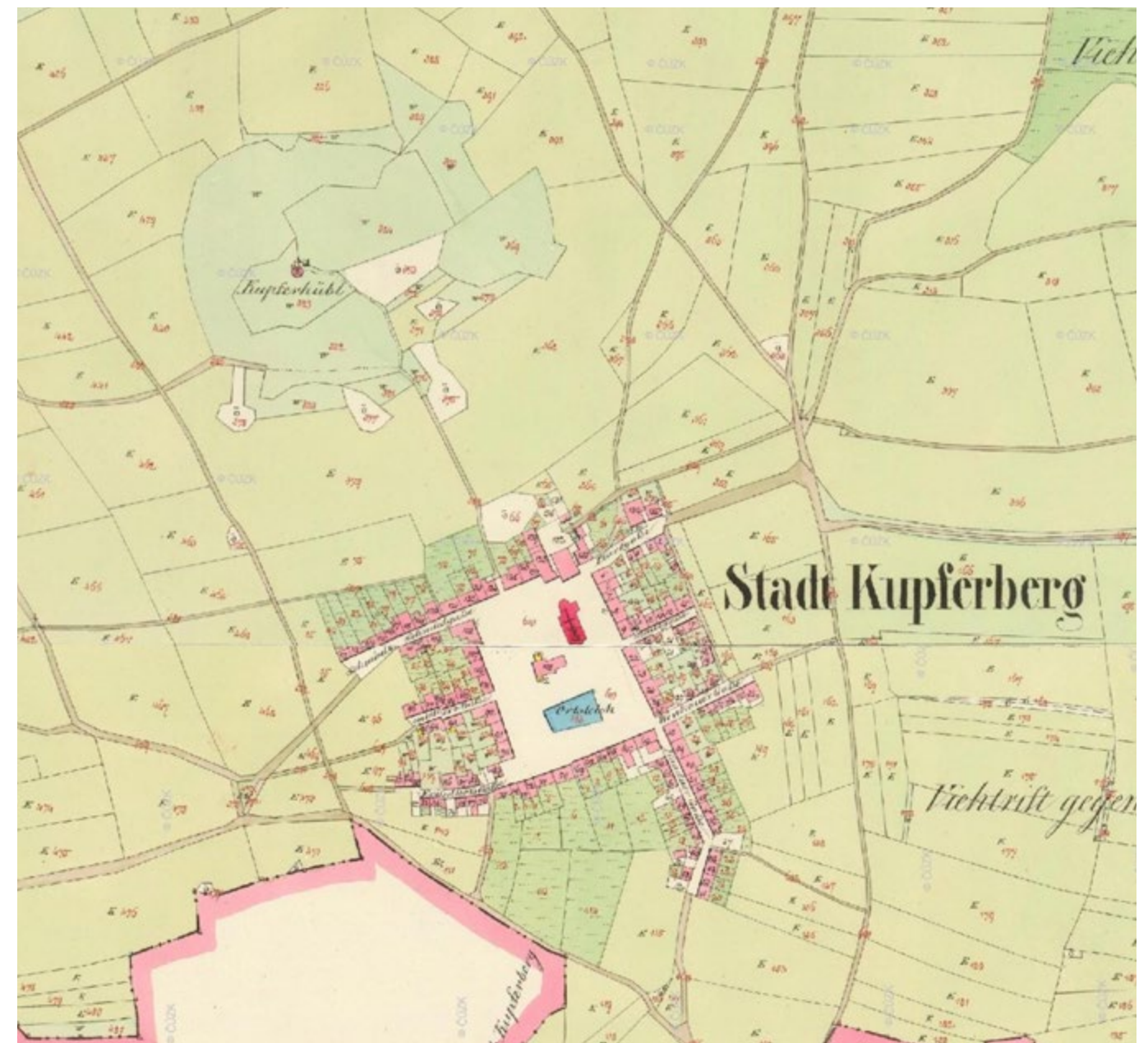
STABILNÍ KATASTR

Mapy stabilního katastru dobře zobrazují změnu land use okolní krajiny oproti současnému stavu – velkou část okolí obce tvořily louky a pastviny doplněné mozaikou drobných skalních výchozů a odvalů z těžní činnosti značené jako neúrodnou půdu. Větší plochy podmačených luk jsou naznačené hlavně východně od obce (dnes se jedná o meliorované pastviny s odtokem do Hamerského potoka) a u směrem na Kovářskou v blízkosti lesních rašelinišť. Jižní krušnohorský svah byl mnohem méně zalesněn, než je tomu dnes, jehličnaté lesy na strmých svazích mimo samotnou údolní nivu potoků byly doplněny a louky s ovocnými stromy a zemědělskou půdou, obzvlášť v okolí obce Kamenné.

Cestní síť mezi vesnicemi byla hustší než dnes a doplněna o mnoho prvků drobné architektury (křížky, kapličky), dnes z velké části nedochované. Z cest zůstaly zachovány hlavní směry na okolní vsi později přestavěny na silnice, mnoho drobnějších cest krajinou zaniklo pozdějším scelením pozemků, případně zalesněním svahů. Na mnoha místech v krajině ale jako pozůstatky přetrvaly kamenné meze, obzvlášť v údolí u Kremlova mlýna. Mapy také zobrazují přesně rozsah okolních vesnic s charakterem rozptýlené struktury jako Kotlina nebo Dolní Halže, jejichž stopy byly dnes skoro zcela zničeny.

indikační skici stabilního katastru, 1842

císařské povinné otisky stabilního katastru, 1842

císařské povinné otisky stabilního katastru - detail Kremlova mlýna a hřbitova, 1842

II. VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ

II. vojenské mapování zaznamenává nový element v krajině – železnici vybudovanou v 70. letech 19. století s nádražím východně od Měděnce směrem na Kotlinu. V místě, kde protíná hlavní cesty na okolní vesnice (hlavně na Dolinu a Kovářskou), se nejvíce přibližuje terénu, jinak v krajině tvoří poměrně výrazný val dochovaný do současnosti.

Stopa pozdějších hlavních silnic je zde již poměrně zafixovaná, obecně je síť cest to volné krajiny mnohem hustší než dnes, zcela například zanikl

„okruh“ kolem Mědníku navazující na hlavní cestu na Dolinu a Přísečnici, na jehož rozcestí severovýchodně za obcí byla postavena kaplička, dnes opuštěná bez udržované cesty mezi pastvinami. Naznačená je také cesta od hřbitova ke Kremlovu mlýnu do strmého údolí potoka. Hlavní přímočaré cesty lesem na Kovářskou, mimo jiné i Ptačí alej, jsou dochovány dodnes. V lesích lze také pozorovat podmáčené, spíše nezalesněné partie původních rašelinišť, mnohem většího rozsahu, než jaký mají v dnešní době.

II. vojenské mapování, 1847 (aktualizace 1874)

III. VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ

Mapa většího měřítka zřetelně ukazuje menší rozsah zalesnění krušnohorského svahu, hlavně v okolí potoků nebo při cestě na Rosengarten, na mapě plynule navazující na pastviny na hřebeni, dnes uprostřed lesa.

Naznačena je také liniová zeleň podél hlavní silnice a několik křížků u cest, dnes nedochovaných. Zchátralý byl zřejmě také Kremlův mlýn, zaznačeny jsou naopak stále mlýny u Dolní Halže a také hostince na Mědníku a na nádraží.

Ortogonální průseky v lese ke Kovářské jsou z velké části dodnes zachovány, především v okolí Mezilesí. Často jimi dnes prochází lesní cesty nebo odvodňovací příkopy. V okolí Měděnce a Horní Halže jsou původní trasy dnes přerušeny často podmáčenou půdou a rašeliništi.

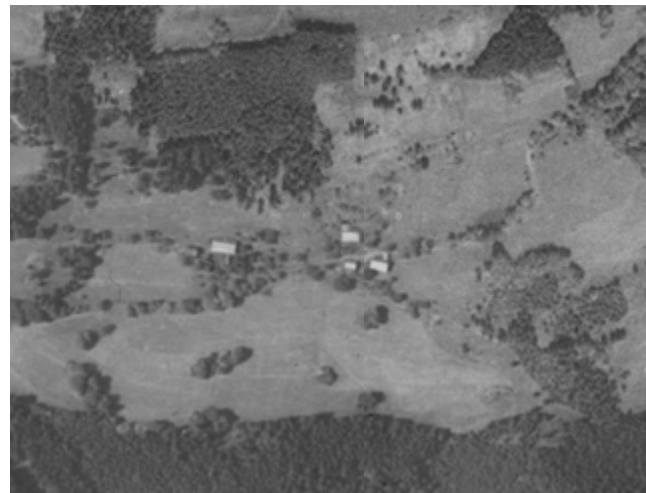

III. vojenské mapování, 1934

ORTOFOTOMAPA 50. LÉTA

Mapa zobrazuje již ve větší míře scelené pastviny a luk, drobnější krajinnou mozaiku lze najít spíše v okolních obcích Kamenné, Venkov a Horní Halže. Názorný je také rozsah osídlení před odsunem německých obyvatel, mnoho domů. Kotliny nebo Dolní Halže jsou už zde pouze ruiny, dnes v krajině zanikly skoro veškeré stopy po původních budovách. Usedlost Rosengarten lze na mapě dobře identifikovat včetně okolní cestní sítě, dnes je celé území zalesněno.

Bližší pohled na Měděnec kromě původní struktury zastavění před rozsáhlými demolicemi ukazuje hřbitov s okolními cestami a alejí navazující na silnici ke Sfingám.

archivní ortofoto - detail Rosengarten, 1953

archivní ortofoto, 1953

archivní ortofoto - detail hřbitova a jižní části Měděnce, 1953

archivní ortofoto - detail Dolní Halže, zcela zaniklé, 1953

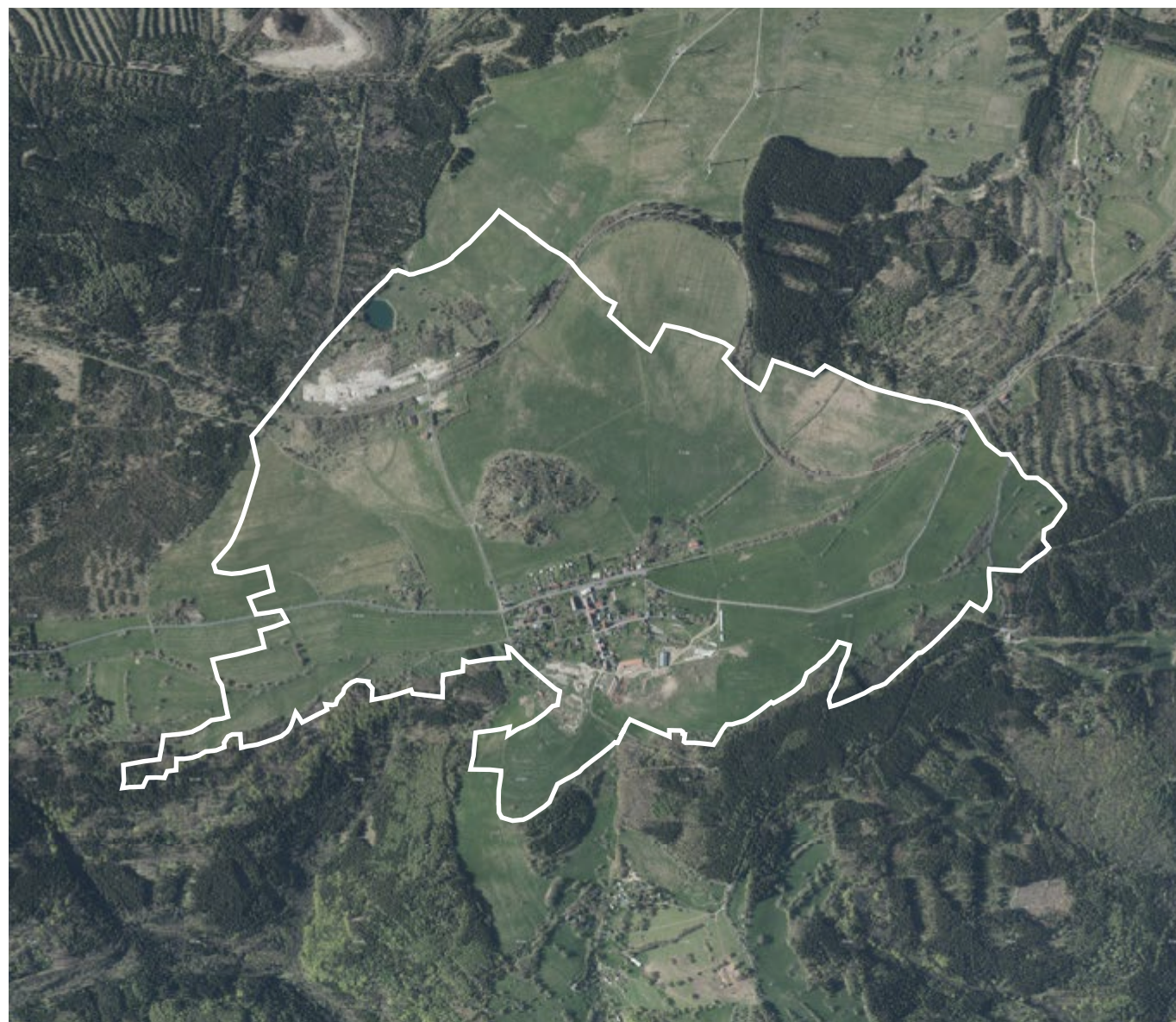
SOUČASNÝ STAV

Na konci 20. století došlo k rozsáhlému zalesňování svahů. Částečně se jednalo o hospodářské výsadby v místě bývalých sadů, částečně k zalesnění došlo samovolnou sukcesí v okolí bývalých cest a usedlostí, kde v dnešní době převažuje světlý les mladých bučin.

Přes scelení pastvin zůstala zachovaná krajinná zeleň hlavně na svazích u Horní Halže doprovázející cesty a zachované terénní meze. V okolí Měděnce hlavní krajinnou zeleň představují hlavně nálety na vrchu Mědník, nejstarší dle archivních ortofotosnímků z 80. let., a také náletová zeleň v bývalém areálu dolu a v okolí železnice.

Rozptýlená listnaté stromy v okolí Kotliny téměř přesně korespondují s rozmístěním bývalých usedlostí a zpřítomňují tak původní rozsah vesnice, ze které dnes kromě kaple zbyly pouze tři domy.

Velké plochy lesů a pastvin jsou odvodněny, dosluhující meliorační systém je místy nefunkční a v travnatém porostu tak vznikají opět větší podmáčené plochy, severně od bývalého dolu z podzemní trubky vyvěrá potůček volně meandrující pastvinou k lesu, blízký odvodňovací příkop je spíše suchý.

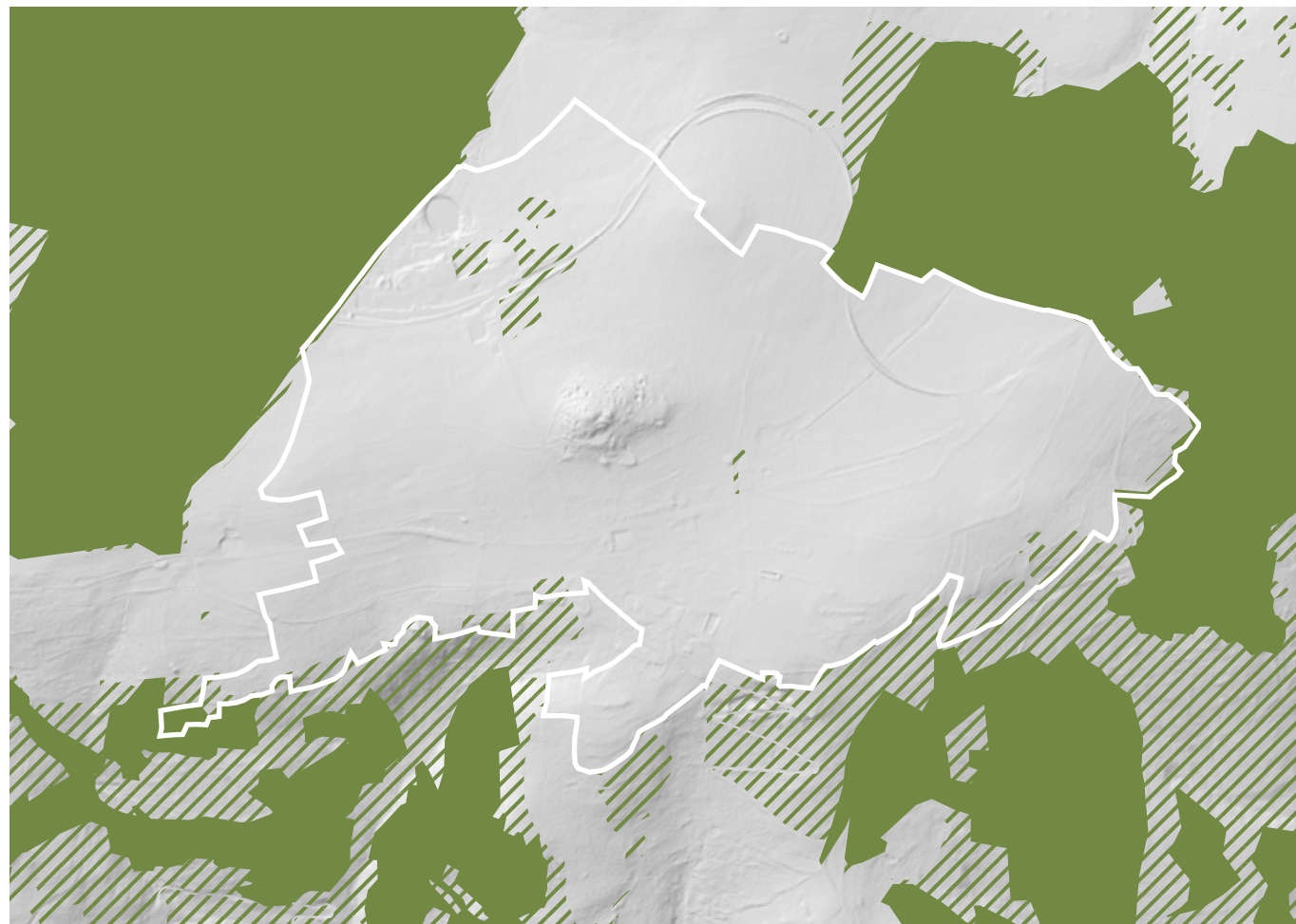
současné ortofoto, 2024

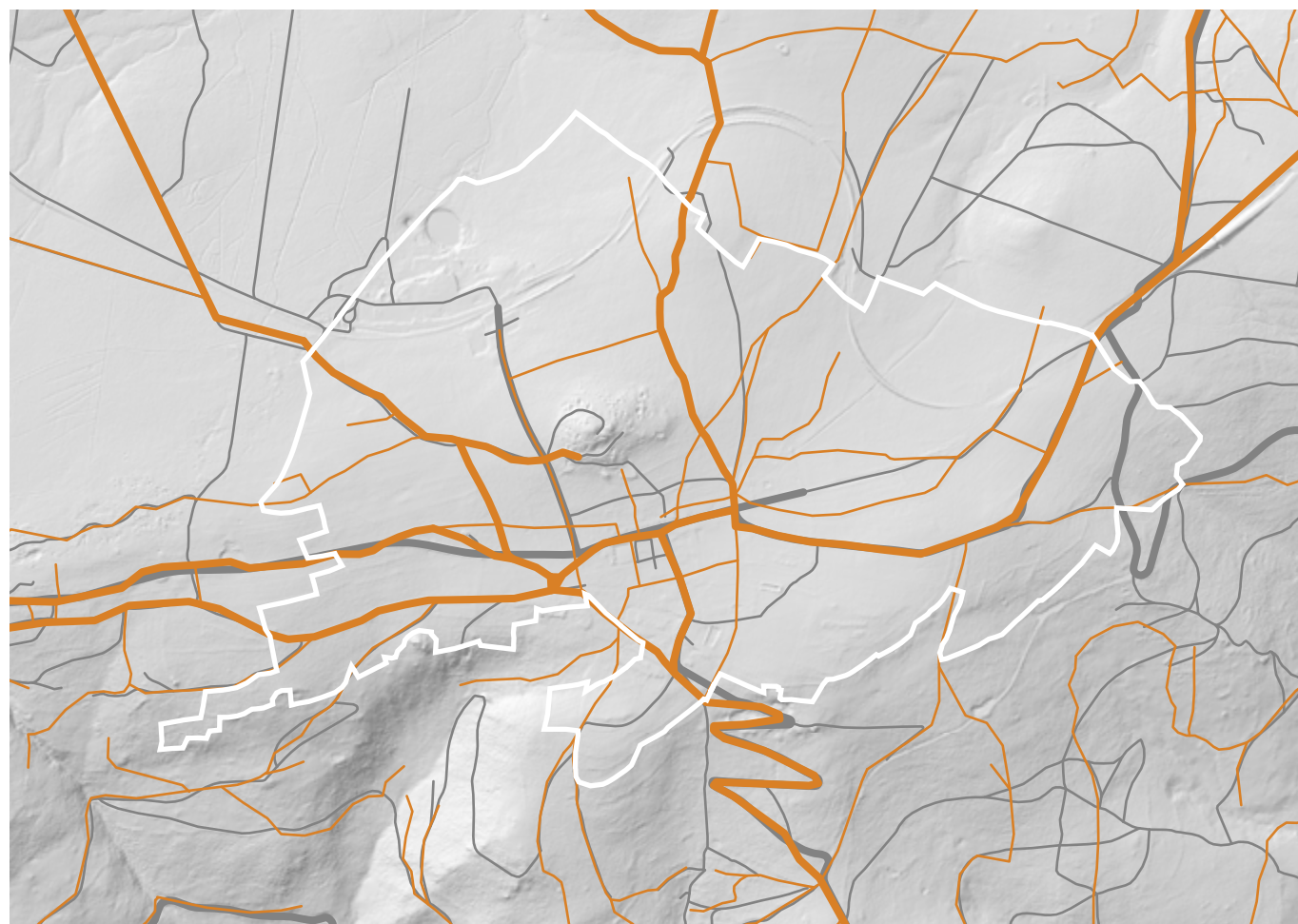
současné ortofoto - detail Kotliny, listnaté stromy v pastvinách korespondují se zaniklými usedlostmi, 2024

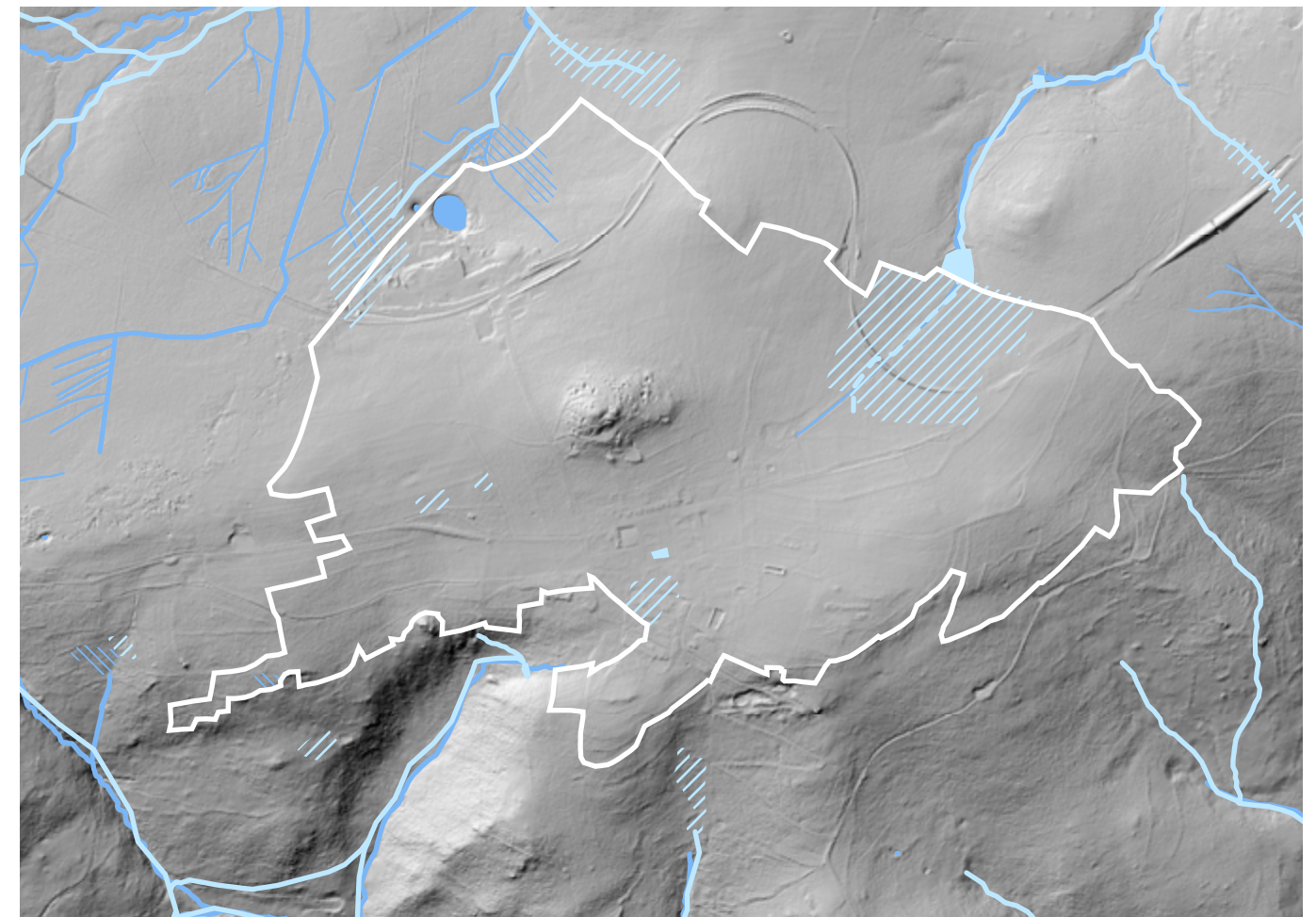
současné ortofoto - detail mezí u Horní Halže, 2024

porovnání lesních ploch

porovnání cestní sítě

porovnání vodního režimu

VÝVOJ KRAJINY - STAV K 1842 A SOUČASNOST

Výrazné zalesnění se týká především krušnohorského svahu, odvodněných prameništ' v lesích a areálu bývalého dolu. V náhorních plošinách se jedná především o zalesnění hospodářským smrkovým lesem na uměle odvodněné půdě, v případě svahu a okolí zaniklých osad se jedná spíše o samovolnou sukcesi s aktuálním stádiem mladých bučin.

Mnoho návazností v cestní síti zaniklo hlavně severním směrem na Kotlinu, Dolinu a Mezileší. Hustota cest jižním směrem se zdá srovnatelná, mnoho dnešních cest představuje ale pouhé prošlapané stezky pastvinou či lesem, často rozbahněné a neschůdné. Hustá ortogonální síť lesních cest vznikla až koncem 19. století a z velké části funguje dodnes.

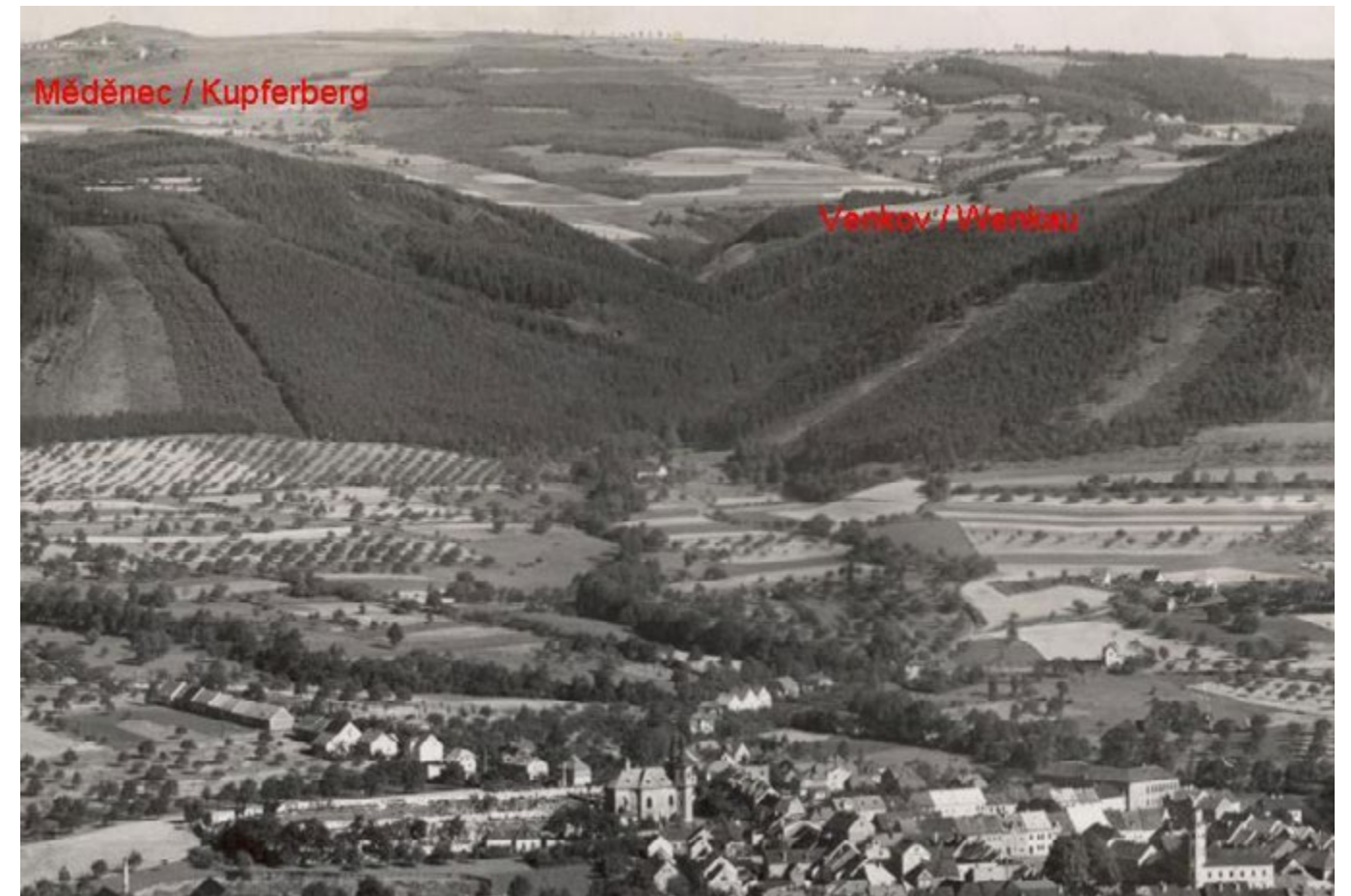
U vodního režimu zaznamenány jen podmáčené půdy, které by šlo považovat za prameniště, ne všechny vlhké louky v říční nivě při toku. Obecně lze zaznamenat menší rozsah prameništích a mokřadních oblastí, velká část pastvin a lesní ploch byla odvodněna.

- zalesnění - 1842
- zalesnění - 2024
- cestní síť - 1842
- cestní síť - 2024
- vodní toky a plochy - 1842
- podmáčené půdy prameništ' - 1842
- vodní toky a plochy - 2024
- mokřady, prameniště - 2024

HISTORICKÉ FOTOGRAFIE KRAJINY

hostinec po rozšíření, výhled do mozaikové krajiny údolí Ohře, 1937 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

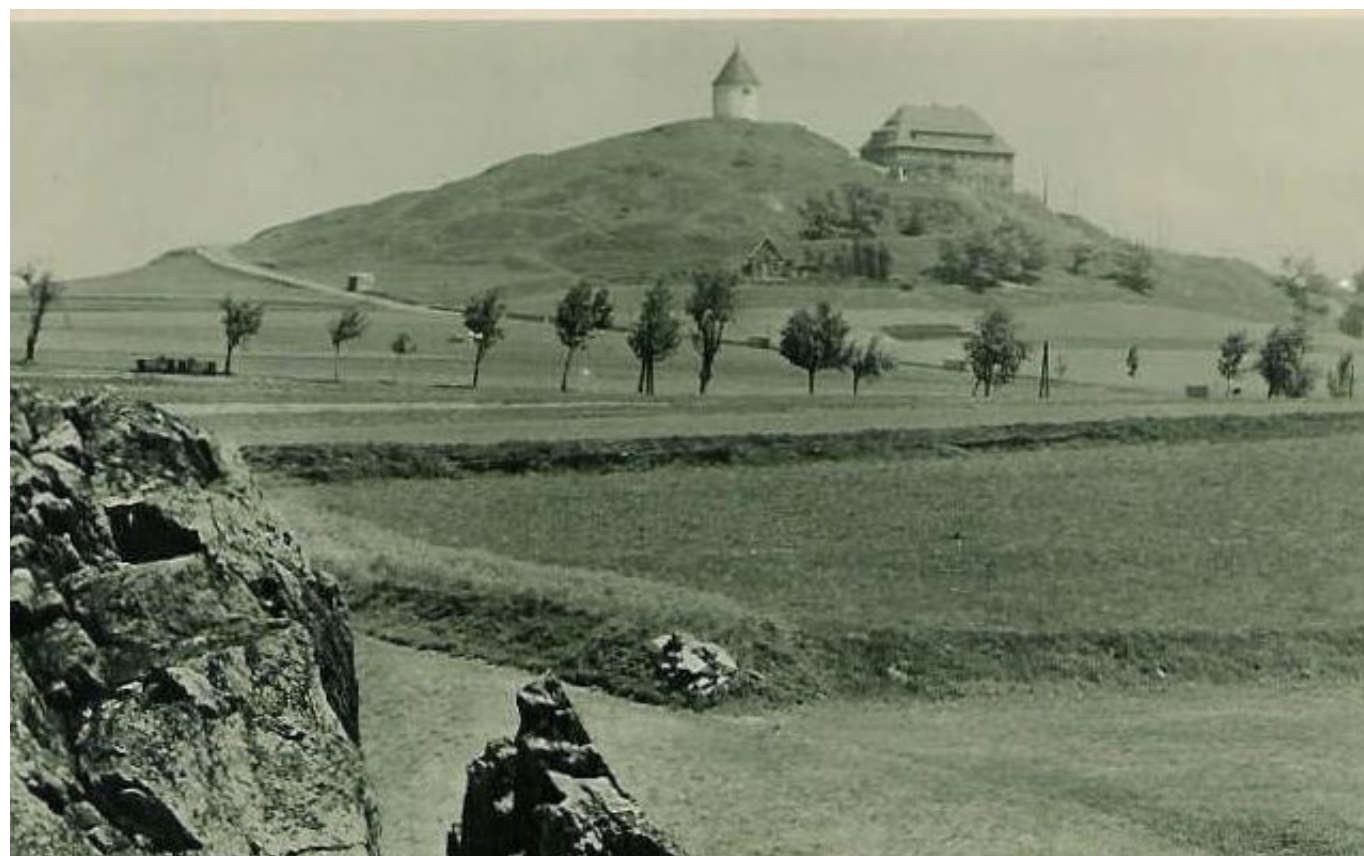
pohled na krušnohorské svahy od Klášterce nad Ohří (zdroj: www.zanikleobce.cz)

pohled od jihu do údolí potoka, v popředí serpentiny stávající silnice (zdroj: www.zanikleobce.cz)

pohled z jihu od Kamenné před zalesněním svahu, 1941 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

výhled ze skaliska Hirtstein na holý Mědník (zdroj: www.zanikleobce.cz)

údolí Dolní Halže (zdroj: www.zanikleobce.cz)

vrch Mědník od jihu, u lesíku vstup do štoly P.M. Pomocné, 1962 (zdroj: fotoarchiv CGS, Svoboda Josef)

silnice od nádraží s alejí u pěší cesty napravo (zdroj: www.zanikleobce.cz)

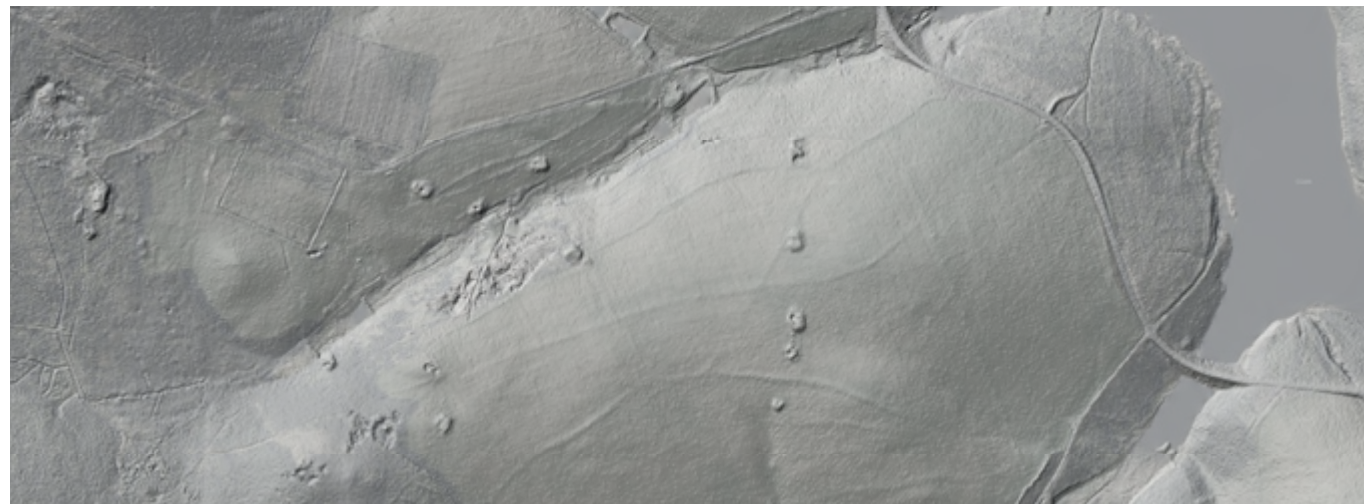
VÝVOJ HORNICTVÍ

Okolí Přísečnice bylo ohniskem těžby železné rudy v Čechách už od vrcholného středověku, nejstarší písemné doklady hornictví dokládají v polovině 14. století. Oblast spojovala tři elementy nutné pro stabilní rozvoj hornictví – bohatá ložiska železné rudy, rozlehlé horské lesy pro dostatek palivového dřeva a hluboká údolí s potoky využívající vodní energii pro zpracování rudy v hamrech a hutích.

Těžilo se hlavně železo a stříbro, a to hlavně v oblasti západně od Přísečnice a v okolí Mezilesí, ruda se pak zpracovávala v hutích v údolí Černé vody severně od Kovářské. Pozůstatky hamrů jsou k nalezení i v severní části pozdější obce Dolina. Obecně je z raného rozvoje hornictví mnohem více doložených míst zpracování rudy, než přímo její těžby – jeden z nich je ale vrchol Vysoká jižně od Dolní Halže, odkud se ruda dle starých úvozových cest vozila do hamrů na Malodolském potoce.

důlní díla v okolí Přísečnice na konci 18. století, červeně vyznačené odvaly a haldy (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

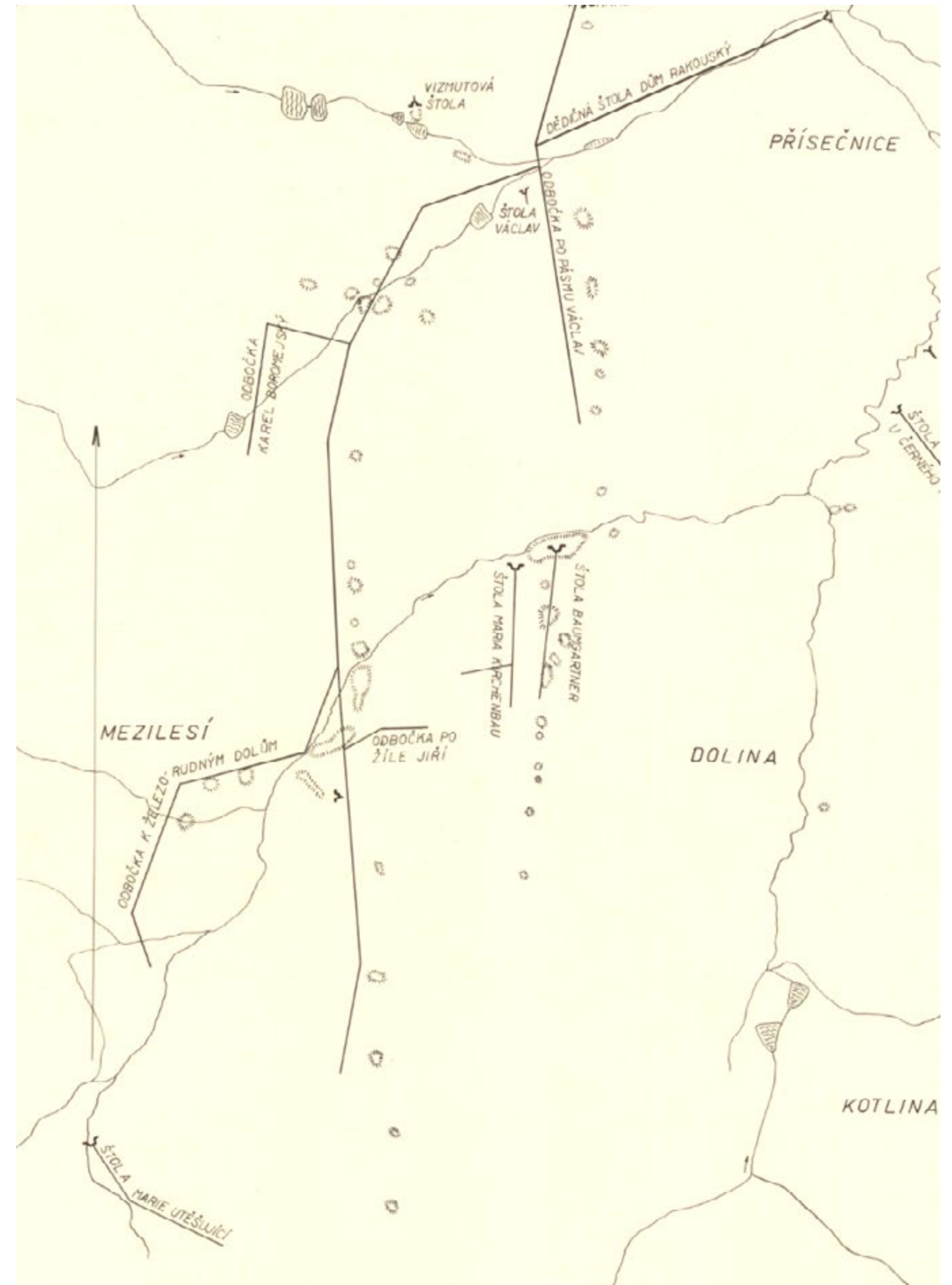

část území původních dolů, zachované odvaly a haldy v dnešním terénu

STŘÍBRNÉ DOLY

Těžba stříbra se koncentrovala přímo u Přísečnice. Zatopení velké části krajiny brání přesnému datování, ale existence stříbrných dolů je doložena listinou už z roku 1339. Velký rozkvět města i těžby nastal v 16. století, kdy dolů vznikaly víceméně na celém území mezi Přísečnicí a Mezilesím, provázané podzemní štoly měly dohromady až 10 km.

Zásoby stříbra se vyčerpaly koncem 18. století, počátkem 19. století byla těžba zastavena. Pinky, odvaly, ale hlavně linie hald sledující jednotlivé žíly a štoly (až 650 m dlouhé) dodnes formují zdejší krajinu.

hlavní důlní díla v okolí Přísečnice, osy odvalů v krajině jsou z velké části zachovány dodnes (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

DOLY NA MĚDNÍKU

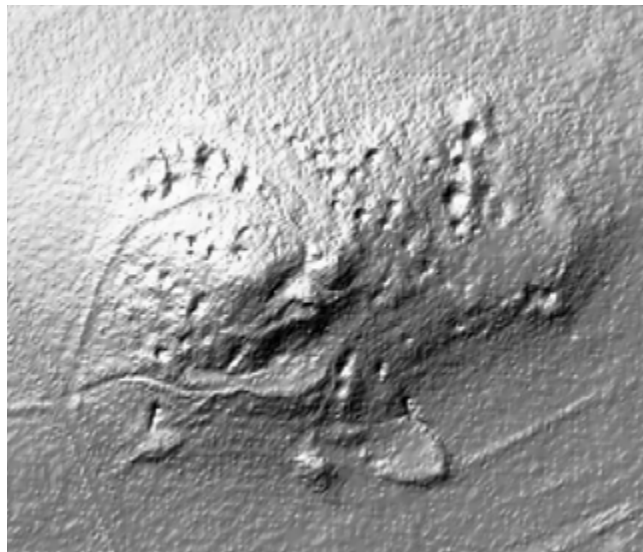
Rozmach hornictví koncem 15. století znamenal také nárůst poptávky po železe, jednou z rozvojových lokalit se stal vrch Mědník, kde byla železná a měděná ruda objevena patrně už v 1. polovině 15. století. S rozvojem těžby šel ruku v ruce rozvoj osídlení – v roce 1520, kdy doly získaly horní svobodu, bylo pod kopcem založeno pozdější město Měděnec (Kupferberg).

Těžba byla nejprve povrchová, odkopy lze dnes pozorovat hlavně na severozápadním svahu, postupně došlo k hloubení šachet víceméně po celém kopci a výstavbě štol. Ražba probíhala ručně, později doplněna metodou sázení ohně, kdy působením žaru v těsné blízkosti skála popraskala. Ruční těžba byla od poloviny 18. století postupně nahrazována výbušninami. Vzhledem k nepřetržitému rozvoji těžby další tři století lze těžko datovat jednotlivá důlní díla, za nejstarší lze považovat dědičnou (odvodňovací) štolu Boží tělo nacházející se ve svahu jihozápadně od Mědníku s vytesaným letopočtem 1535, i když i ta byla koncem 18. století upravována včetně trasování.

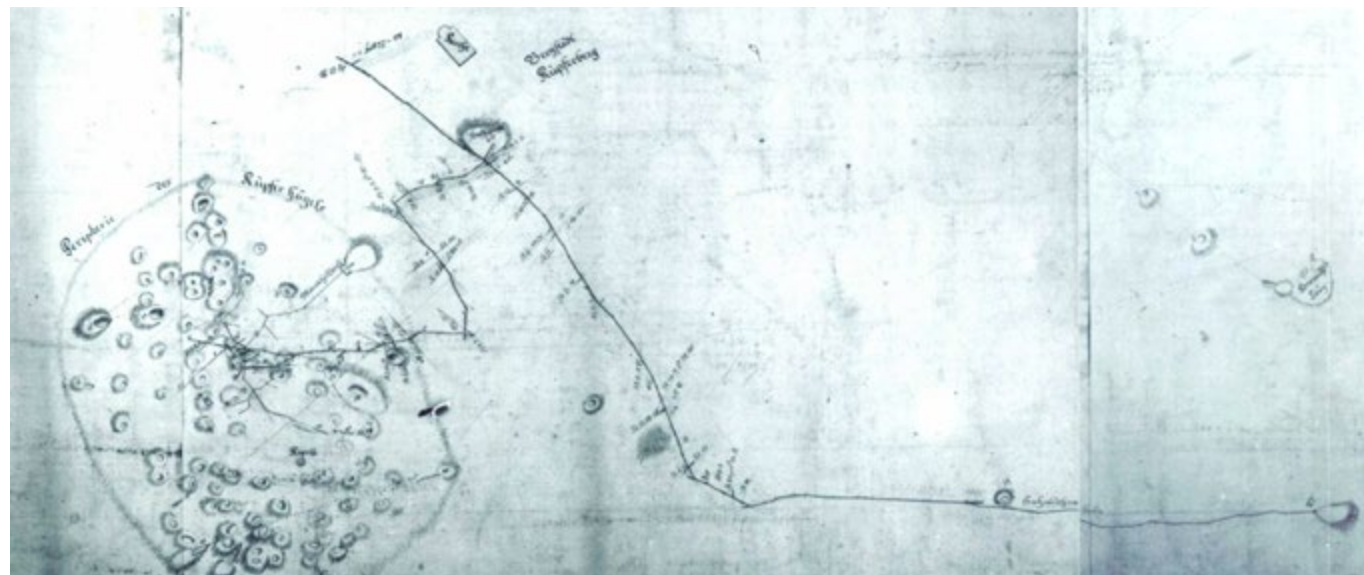
Po povýšení Měděnce na horní město roku 1588 těžba spíše upadá, prosperita se vrací až za necelých 100 let, kdy je k té příležitosti roku 1674 postavena na vrcholu Mědníku kaple. Těžba střídavě pokračovala až do počátku 19. století, kdy posledním provozovatelným dílem byla štola Panny Marie Pomocné (Mariahilfstollen) o délce asi 180 m. Těžba postupně ustávala a definitivně skončila v polovině 19. století.

Měděnec s vyznačenou dědičnou štolou, ještě nedokončená změna trasy, 1785 (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

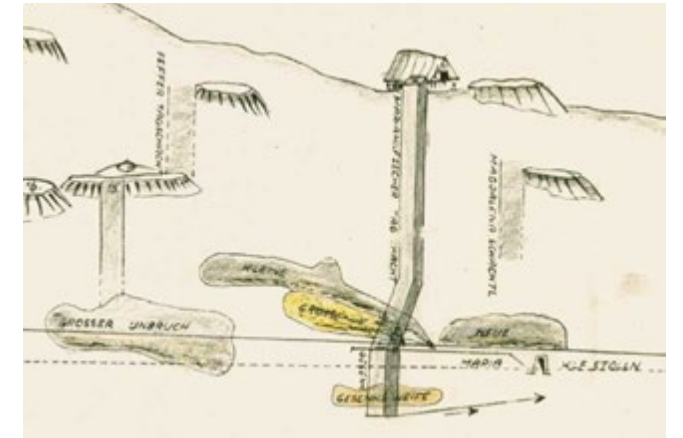

vrch Mědník v detailu modelu reliéfu, dole patrná „plošina“ u ústí štoly P.M. Pomocné

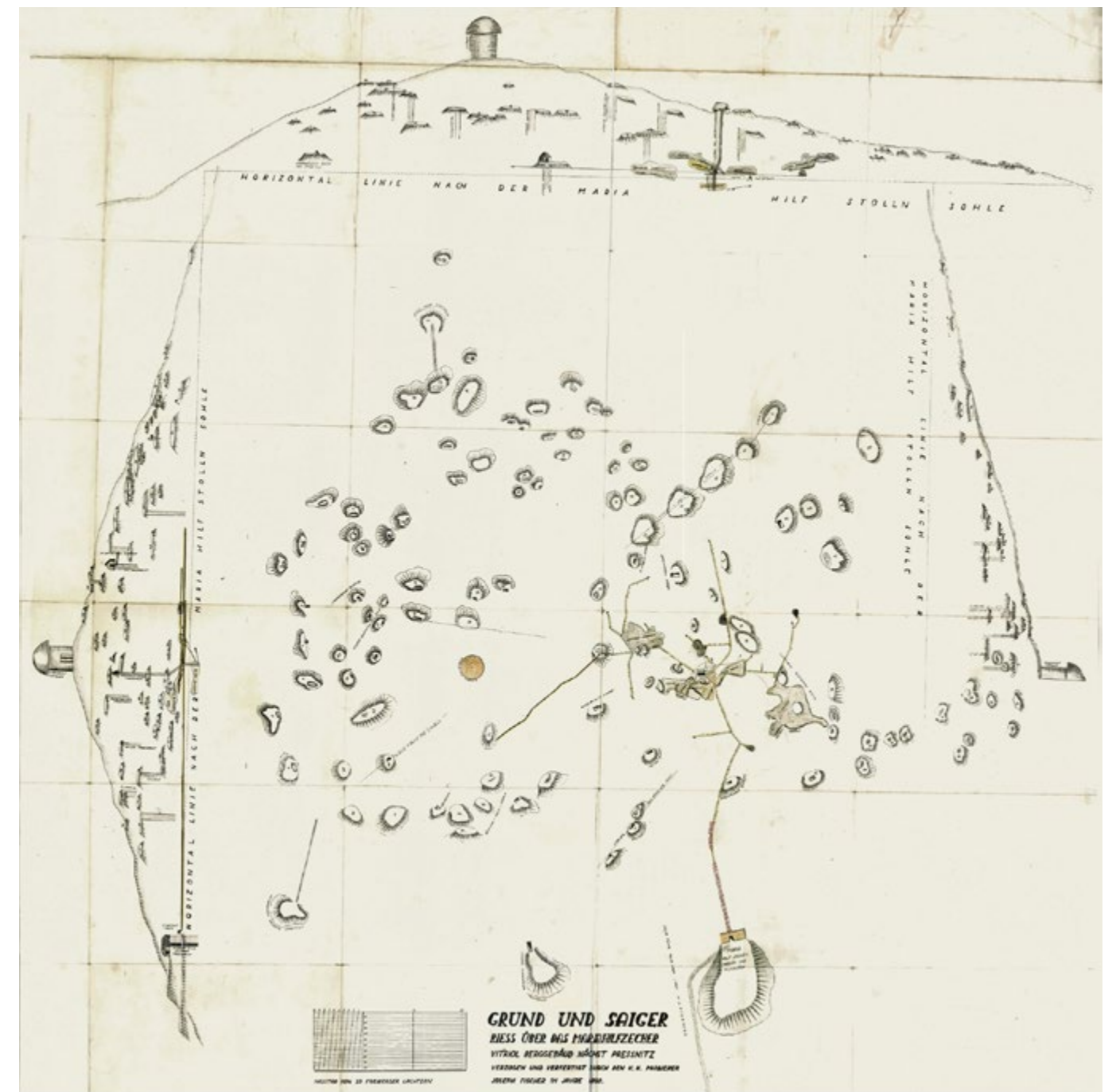

stará důlní mapa s vyznačenou novou trasou dědičné štoly ke starému kostelu, 19. st. (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

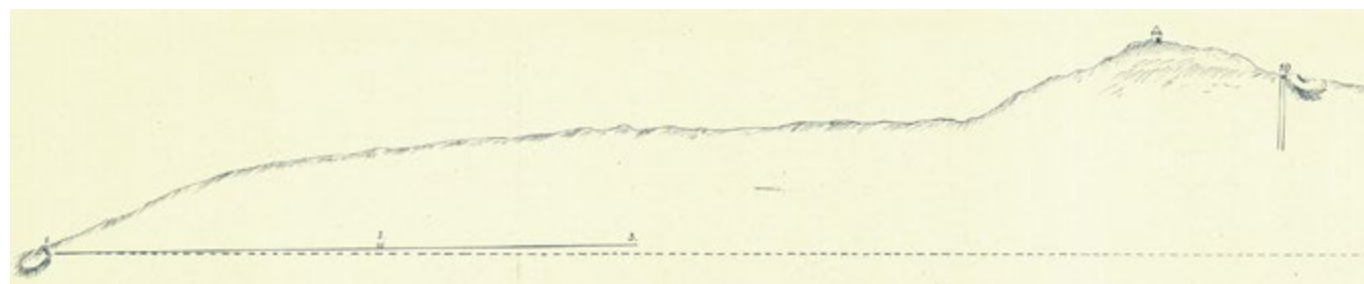
Nejpodrobnější mapa dolů pochází z roku 1800 a zobrazuje 102 označených důlních děl, reálná hustota ale mohla být ještě vyšší. Systém chodeb byl značně nepravidelný kvůli rozměrným komorám o výšce až 10 m, které reagovaly na nahodilé čočkovité uspořádání rud v hornině. Na povrchu je tento složitý podzemní svět dodnes dokumentován množstvím pinek (propadlin ústí šachet a štol) a odvalů výrazně tvarující reliéf vrchu Mědník. Nejcenější povrchový útvar je pásmo zdvojených jam na severovýchodním svahu, které pochází z nejstarších období těžby.

detail šachty Mariahilf s raženými komorami, 1800 (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

komplexní rukopisná mapa důlních děl na Mědníku včetně řezů, autor Joseph Fisher, 1800 (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

přibližné vedení dědičné štoly v rozpracované výstavbě, detail důlní mapy, 1788 (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

Hornická krajina Mědník (zdroj: www.montanregion.cz)

ZPŘÍSTUPNĚNÍ DOLŮ

Už roku 1910 byla štola Panny Marie Pomocné otevřena veřejnosti. Hlavní turistickou atrakcí představovala těžební komora „Malachitové jeskyně“, jejíž zelenavé minerály mědi pokrývající stěny připomínaly vzácné malachity. Prohlídky se konaly až do roku 1944.

V roce 1992 prostřednictvím Nadace Georgia Agricoly započaly průzkumné práce pro její opětovné zpřístupnění veřejnosti včetně zdokumentování systému chodeb. Slavnostně otevřena byla štola pak v červnu 1994, bohužel jen na pouhé 3 roky, kdy byla uzavřena spolu s dolem Měděnec. Přístup byl obnoven v letech 2006-2012, kdy byla uzavřena kvůli sporu s vlastníkem přístupové cesty. Prohlídky se tak na čas přesunuly do čerstvě zpřístupněné štoly Země zaslíbená na západním svahu. Od roku 2018 je štola Panny Marie Pomocné opět otevřena pro veřejnost, zpřístupněno je celkem 400 m chodeb, zdokumentované chodby je možno prohlížet i online .

záběr z online prohlídky dolu (zdroj: aplikace Matterport)

pohlednice Malachitové jeskyně (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

báňská mapa okolí Měděnce a Mezilesí, 1870 (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

TĚŽBA V OKOLÍ MĚDĚNCE

Hornická činnost v okolí Měděnce probíhala v podstatě spojitým pásem od Mezilesí (Orpus) až po Horní Halži.

Osada Mezilesí (Orpus) vznikla v okolí železných dolů a hamrů zřejmě už v 15. století, těžba magnetitu se koncentrovala v dole Dorota, který byl svého času největším na Chomutovsku, počátkem 19. století produkoval až 1000 tun ročně. Další doly byly například Fraulein, Mariahilf, Siebenbruder a Hilfe Gottes. Těžba byla zastavena roku 1922, budovy byly postupně zbourány a doly zasypány a zatopeny. Terénní prohlubeň v místě

Doroty je dodnes patrná. Díla byla odvodňována dědičnou štolou Dům rakouský z Přísečnice, která obsluhovala hlavně stříbrné doly. Dnes se u Mezilesí nachází odkaliště bývalého dolu Měděnec.

Jižně od Mezilesí mezi potokem Přísečnice a vrcholkem dnešní větrné farmy se nacházely menší doly na magnetit na přelomu 18. a 19. století. Terénní doklady těžby už jsem dnes hůře patrné, jedná se o několik mělkých propadlin na vrcholku kopce a pinka v lese na místě staré šachty. Menší železné doly existovaly i v místech

pinka po dole Dorota, 1997 (zdroj: www. zanikleobce.cz)

důl Dorota (zdroj: www. zanikleobce.cz)

pozdějšího dolu Měděnec.

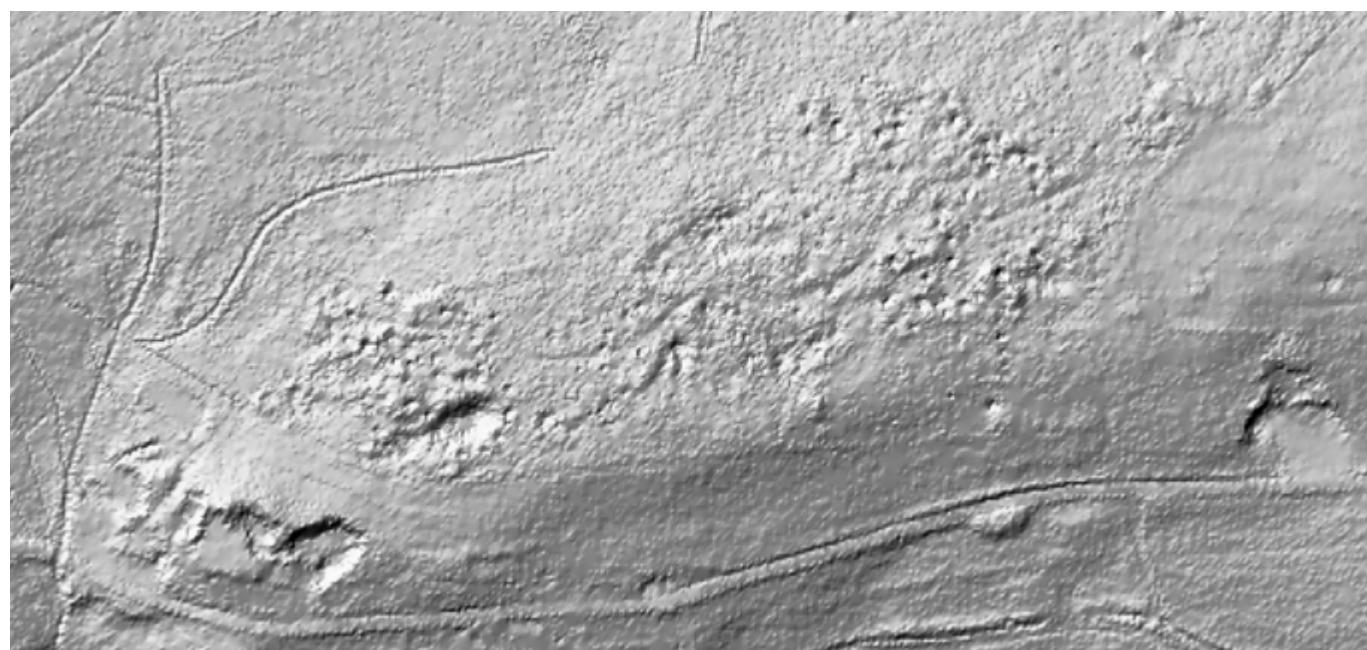
Aktivní těžba probíhala také v pásmu lesa k Horní Halži, na mapách často označen jako Hutní les. Šlo o osu dlouhou cca 2,5 km plnou drobných skalek, ze kterých se díky zvětrávání dala ruda přímo povrchově těžit. Větší doly se nacházely v oblasti Rote Sudel v blízkosti dnešní železnice, těžba zde probíhala až do poloviny 19. století. Dál jižně

podél hranice lesa se nacházel důl Kupferzech, kde se kromě železa těžila i měď.

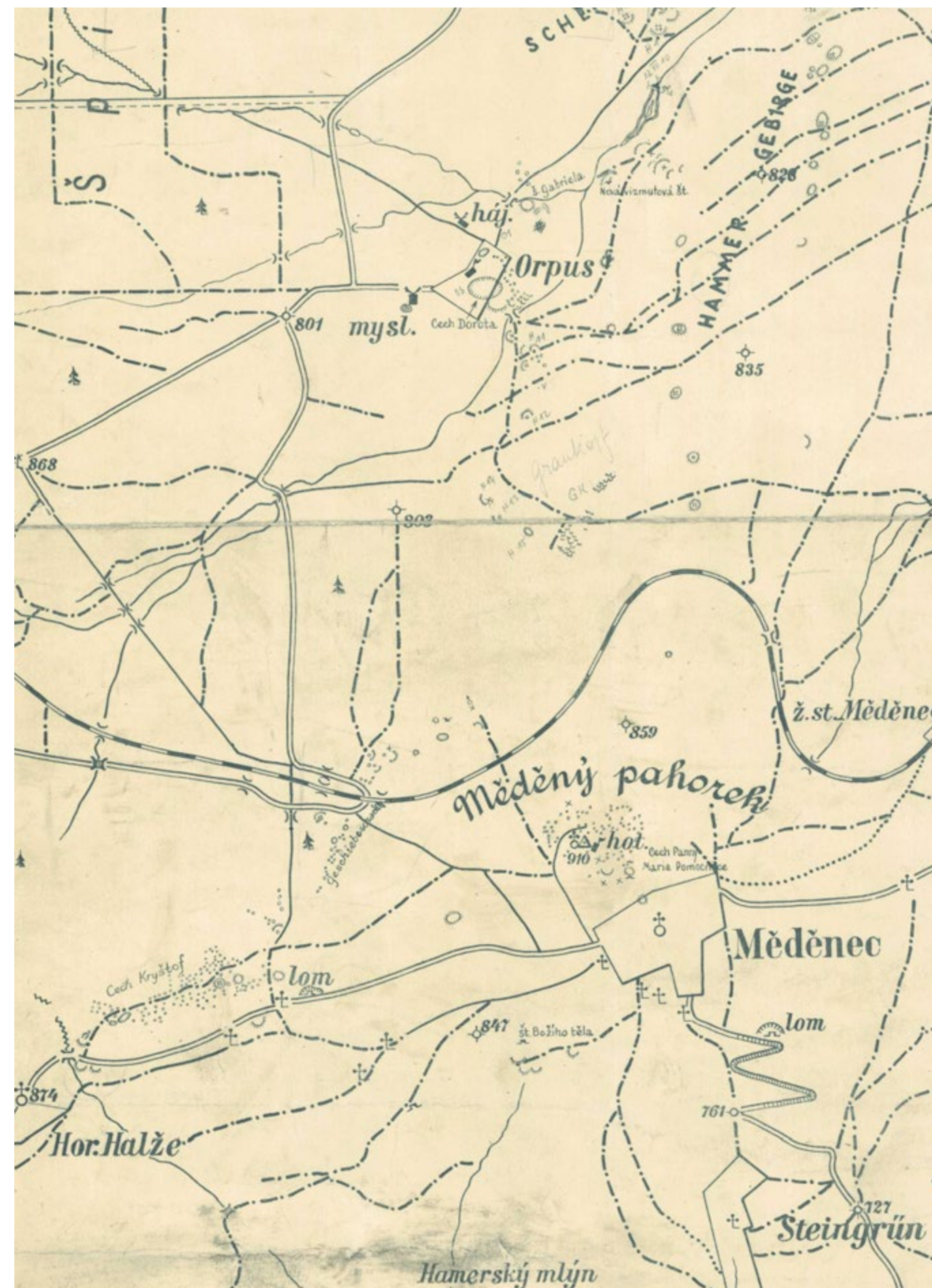
Přímo v Horní Halži se nacházel důl Kryštof, který mimo rudy železa proslul už v 18. století i nálezy polodrahokamů. Drobnější těžba probíhala i v lesích západně od Halže směrem na Kovářskou. Velmi stará je těžba u vrchu Vysoká u Dolní Halže,

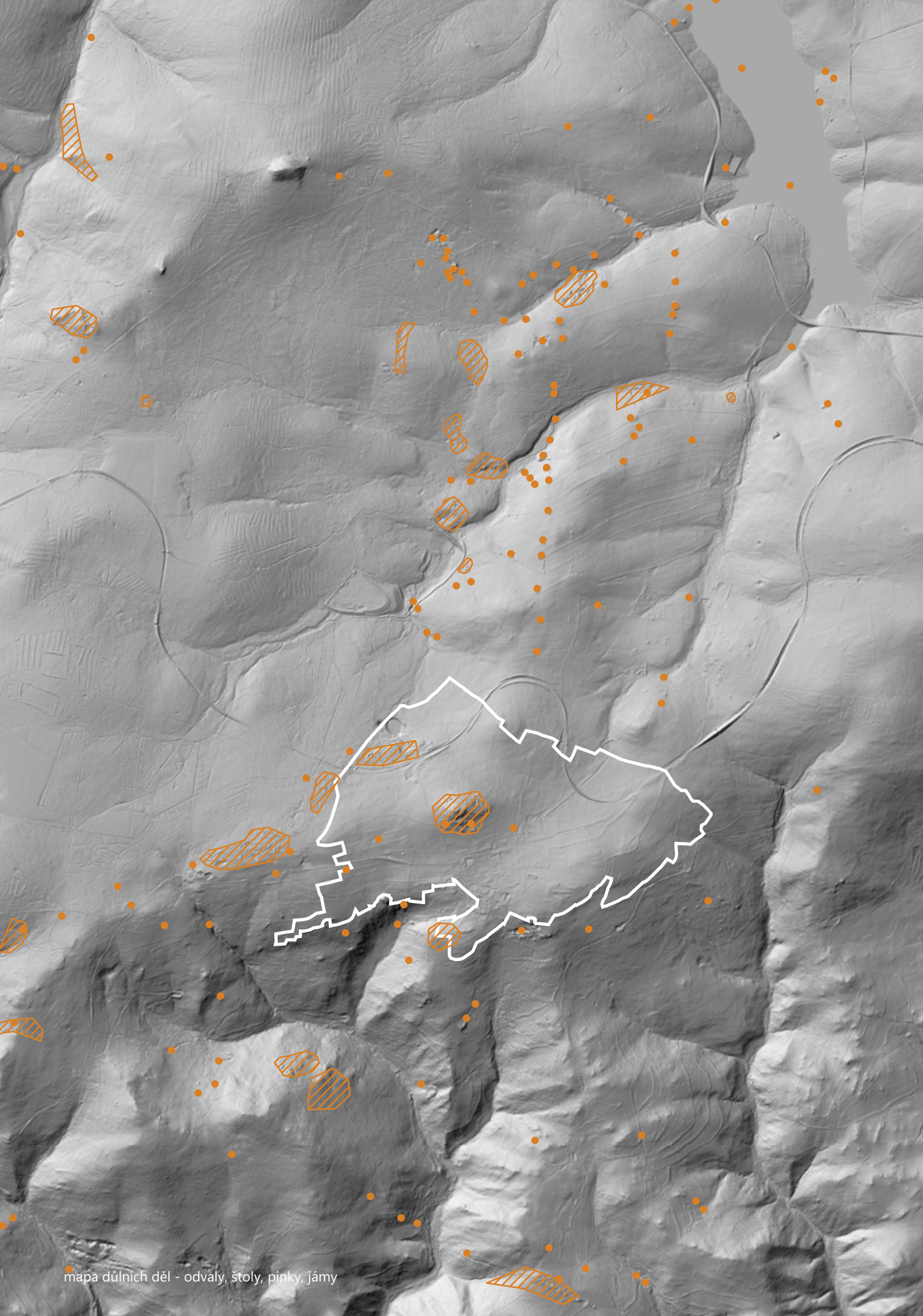
důlní revíry mezi Měděncem a Halží (Hutní les) obrácená orientace S-J, 1817 (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

detail Hutního lesa severně od Halže s množstvím drobných jam po těžbě (zdroj: DMR 5G)

mapa hlavních důlních děl s vyznačenými odvaly a lomy, 1947 (zdroj: archiv ČGS-Kutná Hora)

mapa důlních děl - odvaly, štoly, pinky, jámy

DŮL MĚDĚNEC

Po 2. světové válce probíhalo v regionu několik geologických průzkumů s cílem objevit především uranové rudy, ty se zde nepotvrdily. V okolí Kovářské byla ale nalezena ložiska fluoritu a barytu a v rozsáhlé oblasti od Přísečnice, Mezilesí, Měděnec až po Kovářskou byla během průzkumů mezi lety 1955-1966 objevena hlubinná magnetitová ložiska. Už po prvotních pozitivních výsledcích bylo roku 1958 rozhodnuto o výstavbě nového důlního závodu Měděnec (celým jménem Rudné doly Příbram, závod Václava Řezáče Měděnec).

Výstavba probíhala mezi lety 1960-1968 a 17. května 1968 byla zahájena těžba. Dobývací prostor byl vymezen pěti ložisky v pásmu přibližně severně od Měděnce, přes Mezilesí až k bývalému dolu

Václav u Přísečnice, těžba ale nakonec probíhala jen na ložisku *Měděnec* (severně od areálu závodu) a *Přísečnice* (v lese severně od Mezilesí), která byla propojena skoro 3 km dlouhou důlní chodbou. Po skončení těžby v roce 1992 byla jáma i chodba uzavřeny.

Na ložisku *Kovářská* byla vyražena průzkumná jáma o hloubce 544 m, což z ní činí 2. nejhlubší jámu v českém Krušnohoří. Těžba zde nebyla nikdy zahájena, při průzkumných pracích v 80. letech bylo objeveno největší skarno-magnetitové ložisko v republice, kvůli celkovému poklesu těžby byly ale průzkumy přerušeny. Začalo se pouze s výstavbou chodby k dolu Měděnec, z plánované délky 3 km bylo do roku 1989 zbudováno cca 1,1 km, kvůli nedostatkům financí byly práce zastaveny.

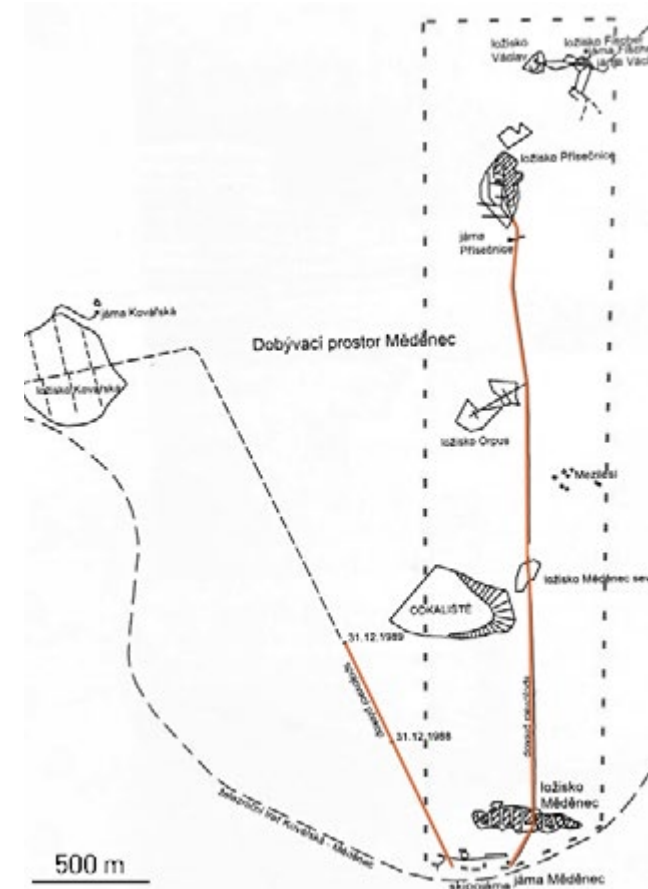

schéma dobývacího prostoru, zvýrazněné spojovací chodby, (zdroj: podle P. Bohdálka 1994, upraveno Pavlem Beranem)

bývalá jáma Kovářská, 2023 (zdroj: Tomáš Hlaváč)

výstavba dolu u železnice, 1967 (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

výstavba dolu Měděnec, 60. léta (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

důl Měděnec, hrubá stavba, 60. léta (zdroj: rd-mednec-zavod-vaclava-rezace.webnode.cz)

propadlina před zatopením, 1989 (zdroj: rd-mednec-zavod-vaclava-rezace.webnode.cz)

Hlavní těžené ložisko Měděnec představovalo skarnovou čočku rozměrů přibližně 600x300 m o mocnosti až 90 m. Přístup do dolů zajišťovaly dvě jámy ve shodné výšce 844,5 m.n.m.: klecová jáma, sloužící hlavně k dopravě materiálu a lidí, sahala do hloubky 224,5 m, a skipojama využívaná hlavně k transportu těžené rudy, která dosahovala hloubky 279 m. V podzemí byla vytvořena čtyři patra: I. pomocné ve formě pouze malé zarážky, II. (717,8 m.n.m.), III. (669,8 m.n.m) a IV (619,9 m.n.m) sloužily už přímo k těžbě. Na III. patře se nacházel sklad výbušnin a hlavní čerpací stanice, na IV. pak pomocné dílny a pod jeho úrovní drtírna materiálu navazující na plnicí stanici skipu.

Celkově zde bylo vytěženo přes 2,7 milionů tun rudy s průměrným ročním obratem 110 tisíc tun. Zpracovaný koncentrát pro výrobu železa byl hodnocen jako jeden z nejkvalitnějších na světě.

Dobývání probíhalo tzn. otevřenou komorou – přes ložisko byly příčně vyraženy komory šířky asi 30 m mezi kterými byly ponechány pilíře o síle cca 10 m. Když ke konci 80. let začala těžba klesat, přistoupilo se v roce 1989 i na odstřelování pilířů. V červnu stejného roku se den po odstřelu klenba části dolu provalila a na povrchu vznikla propadlina o průměru přes 100 m. Nikdo nebyl zraněn, ale těžba byla v západní části dolu silně omezena. Dnes je propadlina zatopena vodou a podle měření dochází stále k drobným pohybům a rozšiřování.

Poslední vozík magnetitu, který dnes stojí u restaurace Mědník, byl vytěžen 31. července 1992, jedná se tak o poslední železorudný důl v České republice. V roce 1994 zde soukromá společnost zahájila těžbu granátů a slíd objevených na překopu k Přísečnici, činnost ale byla v roce 1997 pro finanční potíže zastavena. Během znovuotevření dolu fungoval u areálu penzion s restaurací a geologickým muzeem. Roku 1998 skončilo odčerpávání vod a důl je nyní zatopen.

Areál další roky chátral, neunikl pozornosti fanouškům industriální architektury, ale ani vandalům. V roce 2014 se sice stal součástí krajinné památkové zóny jako hodnotný doklad novodobé horní činnosti, ale do seznamu světového dědictví UNESCO v roce 2019 přijat spolu s Mědníkem nebyl, tvoří pouze nárazníkovou zónu.

1973

1996

2013

2024

důl Měděnec, stav k roku 2019 (zdroj: fabriky.cz)

odkaliště u Mezilesí, pohled na jih na důl (zdroj: archiv J. Synka)

Územní odborné pracoviště NPÚ v Ústí nad Labem podalo v roce 2020 návrh na prohlášení areálu za kulturní památku, jako zcela výjimečnou vyzdvihl skipovou věž poslední svého druhu v Krušných horách, ale i cenné zachování celého důlního provozu. Ministerstvo se k návrhu vyjádřilo zamítavě, dle vyjádření jde o symbol exploatace krajiny a stavby bez architektonických hodnot narušující malebný krajinný ráz.

Demolice budov začala v létě 2021, 16. září 2022 byla zbourána i skipová věž a přilehlá drtírna. Z celého areálu tak zbyla pouze nižší těžní věž se strojovnou. Současným záměrem investora je výstavba recyklační stanice.

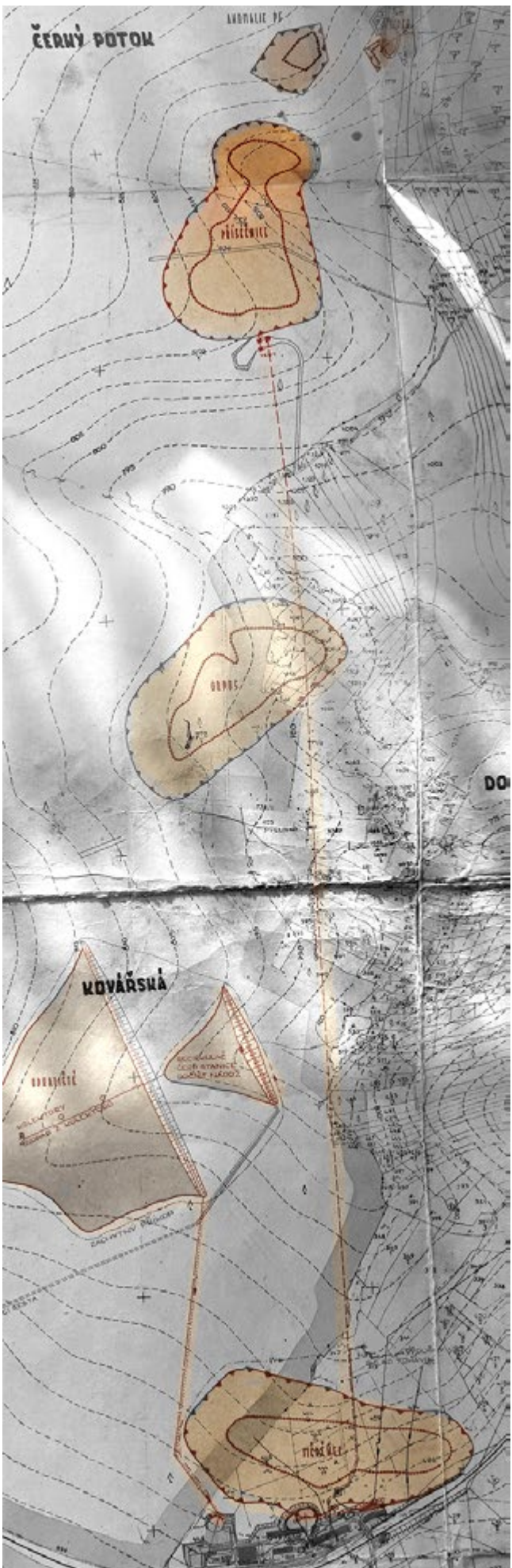
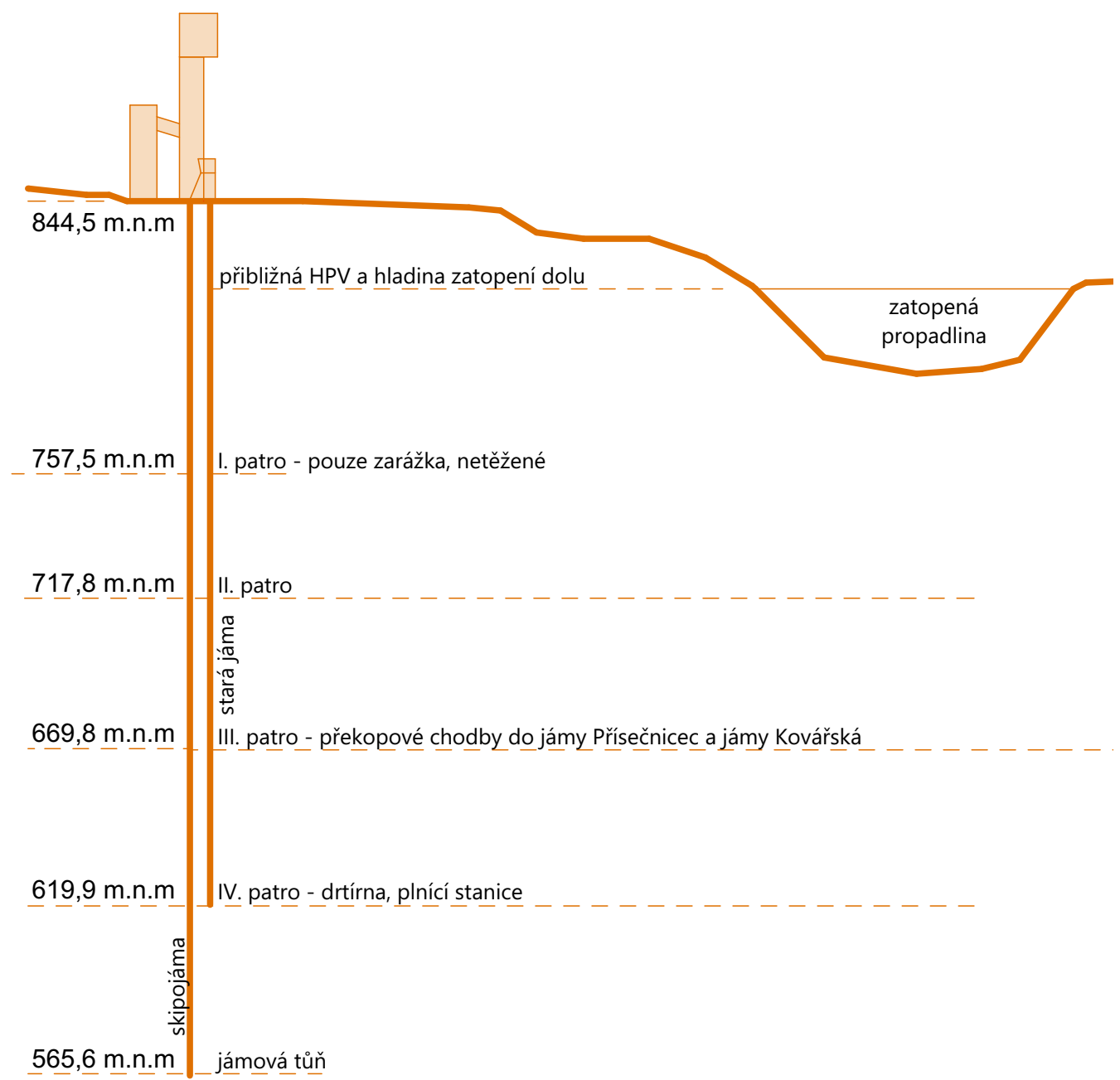

zachovaná těžní věž, 2025 (zdroj: autor)

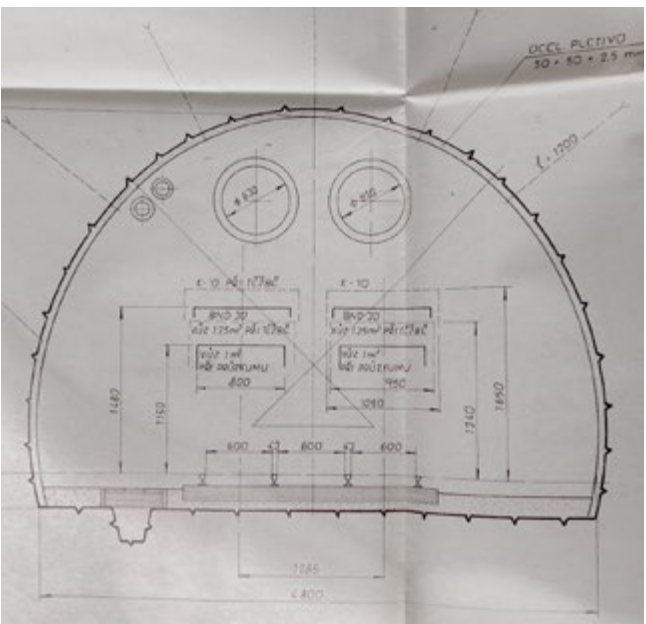

důl Měděnec, 2015 (zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Neumannová Kateřina)

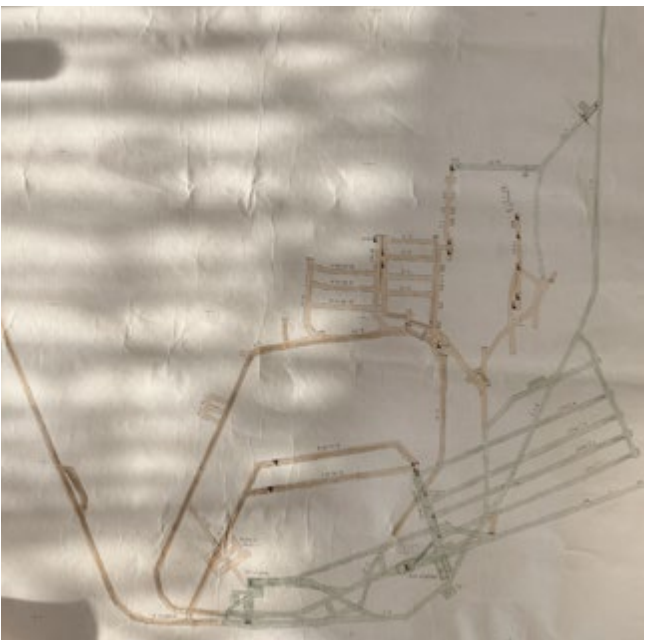
Schéma řezu dolem

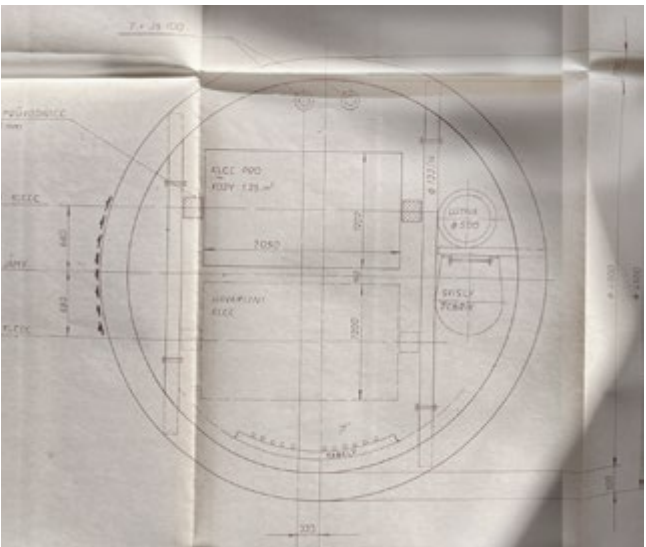
síť revíru se spojovací chodbou (zdroj: archiv I. Cádera)

profil podzemní chodby (zdroj: archiv I. Cádera)

soutisk chodeb III. a IV. patra, do stran pokračují překopy na jámu Kovářská (vlevo) a jámu Přísečnice (vpravo nahoře) (zdroj: archiv I. Cádera)

profil jámy Kovářská (zdroj: archiv I. Cádera)

POPIS AREÁLU

Areál tvořily jednotlivé provozní objekty uspořádané podél hlavní osy kopírující přilehlou železniční trať. Jednalo se o poměrně jednoduché jedno- až dvoupodlažní utilitární stavby. Doplňovaly je tři výškové dominanty – betonový komín u vrátnice (44 m) a dvojice propojených věží: dtírna (cca 25 m) a těžní skipová věž (60 m), která představovala nejcennější stavbu areálu. Hlavní budovy areálu, které byly navrženy jako součást kulturní památky, doplňují také menší objekty typu pomocných dílen a technologií.

Areál byl napojen na přilehlou železniční trať, v provozu zde byly až průběžné 3 dráhy a jedna zakončená odstavištěm vlečky. Nakládání rudy do železničních vozů probíhalo v západní části areálu, kde nad vlečku vedla silnice na násyp držený opěrnou zídou, dodnes zachovanou.

Výstavba areálu vyžadovala velké terénní změny, speciálně vytvoření plošiny pro sjednocení veškerých provozů na přibližně stejnou úroveň. Výrazně se v pohledech projevuje také halda hlusiny, nezužitkovatelného materiálu z těžby,

s příkrým severním svahem nad dobývacím prostorem, která zarůstá sukcesní vegetací.

Hodnota areálu spočívala hlavně v ucelenosti celku provozních a technických staveb dokládající způsob moderní těžby ve 20. století. Ojedinelá byla i skipová věž, poslední svého druhu v republice. Technickou a historickou hodnotu představovalo také původní technologické vybavení.

1. vrátnice

2. kotelna

3. uhelna

4. administrativa

5. šatny

6. šachetní budova

7. těžní věž

8. strojovna

9. kompresovna

10. trafostanice

11. skipová věž

12. dtírna

13. odprašovna

14. větrací komín

15. stará úpravna

16. nová úpravna

17. zahušťovač kalů

18. kamenovýroba

19. hala

20. sklad pohonných hmot

21. skládka

22. čerpadla

23. pomocné dílny

24. skořepina

25. požární nádrž

26. odstaviště vlečky

27. dílna těžkých strojů

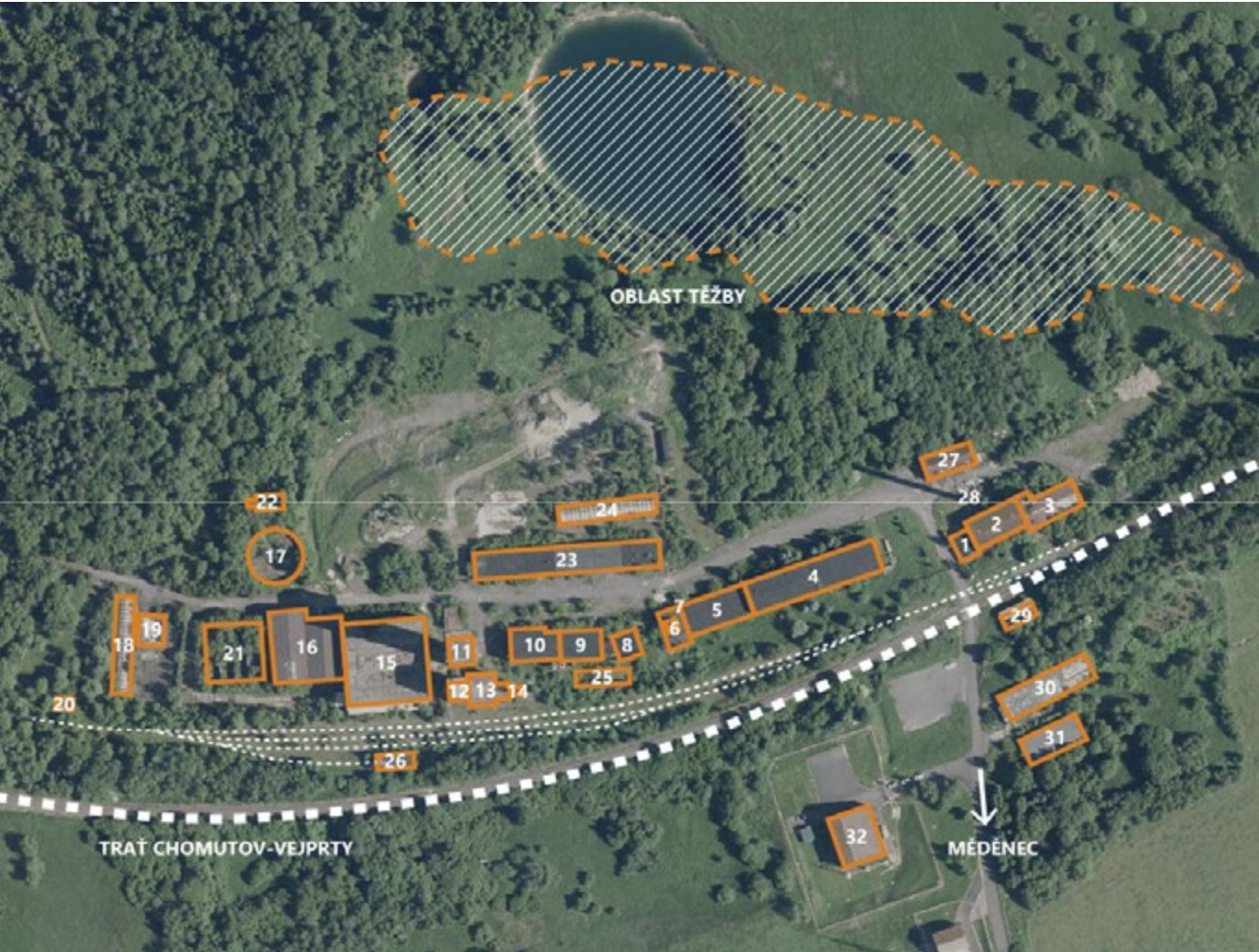
28. komín

29. železniční zastávka

30. ubytování, muzeum

31. ubytování

32. rozvodna

Vrátnice, kotelna, uhelna a komín

Trojice spojených budov se nacházela vpravo při vstupu do areálu. Vrátnice byla jednoduchá přízemní stavba s plochou střechou, kotelna představovala ryze funkční halovou stavbu z ocelových nosníků. Střecha i fasáda byla pokryta vlnitým plechem prolomena pouze pásem oken na jižní a severní straně a kovovými vraty. Objekt uhelny navazoval dále na kotelnu, konstrukce kombinovala železné nosníky a zdivo z cihel a tvárnic, v interiéru režné. Hlavní objekt, halová konstrukce s otvorem s rampou na jižní straně k železnici, byl při kotelně doplněn věží.

Severozápadně od kotelny stával betonový komín výšky 44 m, bourací práce probíhaly současně s demolicí skipové věže v roce 2022.

Administrativa, laboratoře, šatny

Budova administrativy a zázemí pracovníků se nacházela napravo od vstupu. Jednalo se o železobetonový dvoupodlažní objekt na obdélném půdorysu s plochou střechou, na který navazoval nižší objekt šaten a sprch pro zaměstnance. Vstup byl umístěn osově na severní fasádě a navazovala na něj středová chodba k jednotlivým kancelářím, skladům a laboratořím. V objektu se nacházela také jídelna.

Těžní věž staré jámy se strojovnou

Těžní věž se strojovnou je jediným z dochovaných objektů dolu (k roku 2024). Jde o věž vzpěrového typu z příhradové nýtované konstrukce, vzpěry jsou kotveny do železobetonových patek. Těžní lana nesla dvojici klecí pro transport materiálu a pracovníků v šachtě hluboké 224,5 m. Věž bylo zasazena do šachetní budovy, dnes zbourané. Byla ze smíšeného zdiva s luxferovými okenními otvory, navazovala přímo na objekt šaten.

Ve dochované strojovně západně od věže je umístěn těžní stroj ČKD B 1606. Zděná budova je čtvercového půdorysu s nízkou sedlovou střechou. Jižně od strojovny se nacházela požární nádrž.

Kompresovna a trafostanice

Šlo o dvě zděné budovy na sebe navazující a propojené se strojovnou, objekt trafostanice kompresovnu o patro převyšoval. Patřily mezi základní technické zázemí dolu.

kotelna s vrátnicí, 2015
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Neumannová Kateřina)

uhelna - pohled od východu, 2015
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Neumannová Kateřina)

budova administrativy, v popředí oddíl šaten, 2021
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

trafostanice s kompresovnou v pozadí, 2020
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

Těžní skipová věž

Těžní věž byla kladivového typu (pojmenování dle tvaru s hlavou) o výšce cca 50 m. Jednalo se o železobetonovou stěnovou konstrukci obdélníkového tvaru, vedle samotné skipověže vedlo v konstrukci ocelové schodiště a výtah. Hlavu věže tvořila strojovna s ocelovou konstrukcí a ochozem, fasáda se skládala z průběžných okenních a cihlových pásů. Byl zde umístěn těžní stroj Koeppe 2 K 505 z roku 1966.

Zařízení pro dopravu do dolů se skládalo z těžní nádoby (skipoklece) a protizávaží, „skip“ byla nádoba až na 5 tun materiálu a „klec“ sloužila pro přesun horníků. Šachta byla hluboká 279 m.

Věž byla zbourána 16. září 2022, šlo o poslední skipovou věž v České republice. Na místě zůstala pouze betonová zátka jámy.

Drtírna, odprašovna a komín

Se skipovou věží byla můstkem propojena drtírna, železobetonová věž dosahující cca poloviční výšky. K ní byl připojen ještě nízký objekt odprašovny a kovový větrací komín. Drtírna se významně podílela na siluetě areálu.

Stará a nová úpravná

Jednalo se o železobetonové stavby s pásovými okny v horní část fasády, v mírně sedlové střeše se nacházely čokovité světlíky. Mezi úpravnou a skipovou věží se nacházel dopravník, který převážel vytěženou rudu přímo ke zpracování.

drtírna s komínem v popředí, 2019
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

těžní skipová věž, 2022
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

odprašovna - pohled od JV, 2020
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

stará úpravná, 2020
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

Zahušťovač kalů

Zděná kruhová stavba v západní části areálu pro zahušťování kalů, po demolici v terénu zůstává stále patrná plošina vystřčená do severního svahu, ve kterém zůstaly i drobné pozůstatky zdí. V blízkosti se nacházela čerpací stanice.

Kamenovýroba

Objekt se nacházel na západním konci areálu, netypickou skořepinovou konstrukci tvořila důlní ocelová výztuž TH profilu, tzn. hajcmany, jednotlivá pole byla vyarmována a vybetonována. Probíhala zde kamenovýroba, u objektu byla přistavěná ještě menší hala.

úpravná nová, pohled od JZ, 2021
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

zahušťovač kalů z nadhledu, 2019
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

skořepina s kamenovýrobou, 2020
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

areál od západu, 2018 (zdroj: Karel Šikýř)

skipověž s drtírou, 2020
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

vrátnice, kotelna, uhelna a komín, 2019
(zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Páral Matěj)

betonová zátka skipojámy, 2025 (zdroj: autor)

zatopená pinka po propadu z roku 1989, 2025 (zdroj: autor)

stará jáma, šachetní budova (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

nakládání rudy západně od areálu
(zdroj: rd-medenec-zavod-vaclava-rezace.webnode.cz)

jediné zachované objekty areálu - těžní věž a strojovna, 2025 (zdroj: autor)

současný průhled podélnou osou areálu, 2025 (zdroj: autor)

TECHNOLOGIE A STROJE

strojovna staré jámy - těžní stroj ČKD B 1606
(zdroj: rd-medenec-zavod-vaclava-rezace.webnode.cz)

stará jáma - klece (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

těžní věž stará jáma, 2019 (zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Hasil Petr)

strojovna skipové věže, 2019 (zdroj: NPÚ ú.o.p. Ústí nad Labem, Hasil Petr)

klec staré jámy s horníky
(zdroj: rd-medenec-zavod-vaclava-rezace.webnode.cz)

důlní vozíky s rudou
(zdroj: rd-medenec-zavod-vaclava-rezace.webnode.cz)

HISTORIE OSÍDLENÍ

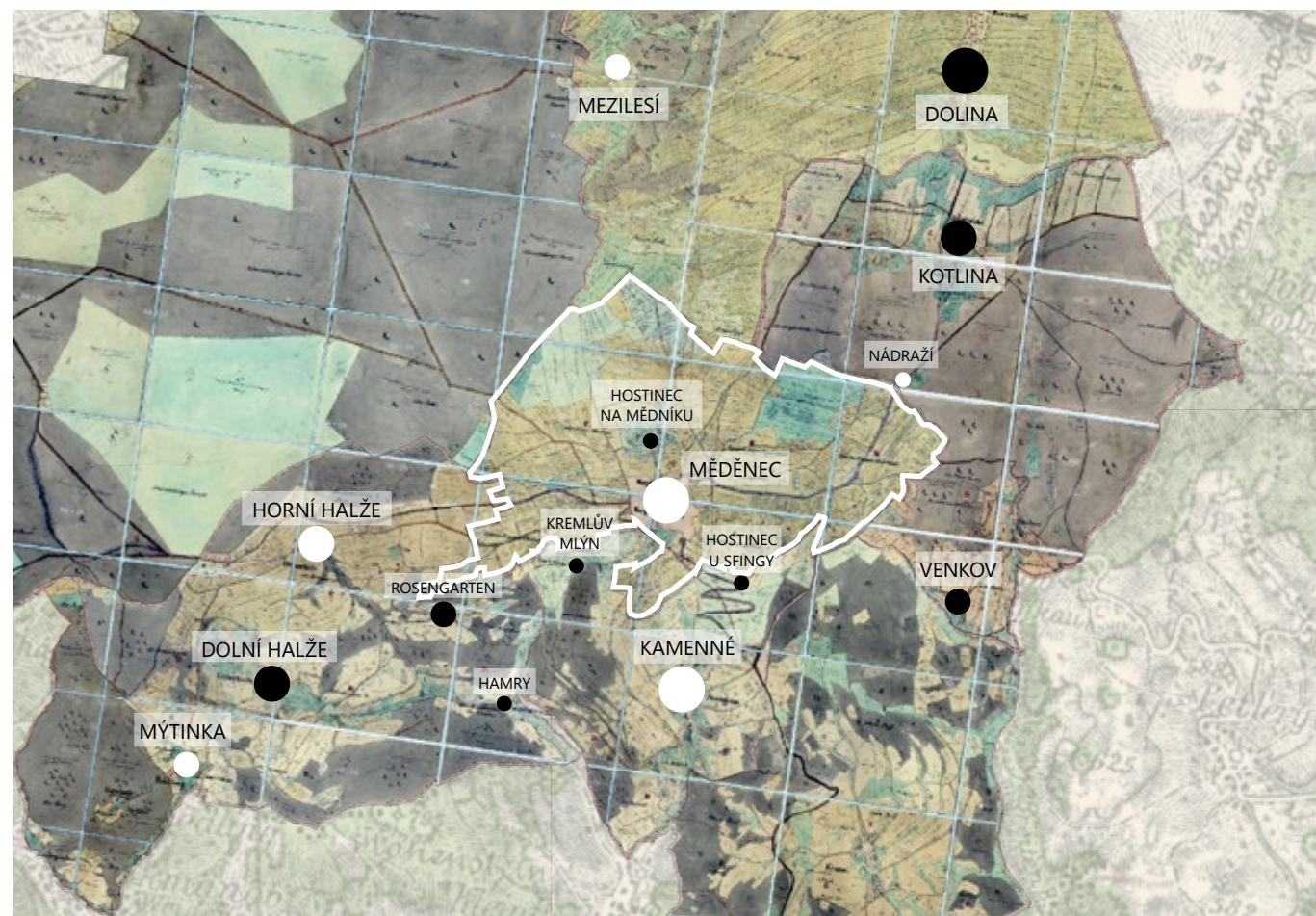
Obec Měděnec v současnosti tvoří 5 katastrálních území stejnojmenných sídel – Měděnec, Kotlina, Kamenné, Horní Halže a Mýtinka. Dříve k němu náležely také vesnice Dolní Halže, Venkov a drobné enklávy v krajině, dnes často zničené a zarostlé. Provázána hornictvím byla také s vesnicemi na severu, Dolinou a Mezilesím, kde dnes náleží k.ú. Kryštofovy Hamry. Většina vesnic zanikla po 2. světové válce odsunem původních německých obyvatel a následného chátrání stavebního fondu. Obec Dolina a Kotlina prošly plošnou demolicí v 70. letech kvůli zavedení ochranného pásma nově vybudované vodní nádrže Přísečnice.

Vesnice na sebe měly v minulosti velmi silné vazby a jejich plužiny se vzájemně prolínaly, dodnes je například měděnecký hřbitov a část bývalého zemědělského areálu součástí k.ú. Kamenné. Propojení bylo také ekonomické, kdy například rudy z Mědníku byly odváženy lesem přímo do Horní Halže nebo Kovářské ke zpracování.

Dnes si pouze Měděnec zachoval status svébytného sídla s větším množstvím stálých obyvatel, zbylé vesnice slouží převážně rekreačním účelům.

k.ú. současného vymezení obce Měděnec

indikační skici stabilního katastru

KOTLINA (Köstlwald)

Vesnice Kotlina se nacházela severovýchodně od Mědníku v údolí Hamerského potoka. Založena byla na konci 16. století, od počátku s rostlou volnou strukturou a širokou traťovou plužinou, domy vznikaly volně podél cest s odstupovými vzdálenostmi až 100 m či volně v krajině. Větší koncentrace budov a pomyslné centrum obce se nakonec vytvořilo při silnici spojující Měděnec a Přísečnici zbudované na konci 19. století. Hlavní obživou byla těžba dřeva pro nedaleké doly. Po úpadku dolů se mnoho obyvatel věnovalo drobné domácí výrobě krajků a textilních doplňků a ozdob. Drsné podnebí nepřálo orné půdě, mimo drobná políčka při usedlostech tvořily plužinu louky a pastviny pro chov dobytka, z toho velká část podmačaná.

Před 1. světovou válkou obec čítala 87 domů, část s tradiční hrázdenou konstrukcí, kvůli požárům ale často přestavovanou, tou dobou zde žilo až 670 osob, téměř všichni německé národnosti. Po odsunu původního obyvatelstva v polovině 20. století se obec téměř vylidnila, většina domů zchátrala a severní část obce byla zcela zbourána na přelomu 60. a 70. let z důvodu vytyčení ochranného pásma vodní nádrže Přísečnice. Z původní vesnice zůstaly pouhé 3 domy.

V roce 1937 bylo postavena kaple sv. Anny, která dodnes stojí jako jedna z mála hmotných připomínek někdejší vesnice, v roce 2010 prošla celkovou rekonstrukcí. U silnice na Měděnec stojí památník zaniklé obce.

Kotlina, pohled na rozptýlené usedlosti od severozápadu, kolem 1940 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

Kotlina (Köstlwald) na mapách stabilního katastru, 1842

VENKOV (Wenkau)

Osadu Venkov (Wenkau) tvořilo několik usedlostí východně od Měděnce v údolí Širokého potoka. Na území pozdější vesnice se už dříve nacházela středověká tvrz u Mlýnského rybníka, která patrně zanikla na konci 15. století. Založení samotného Venkova lze datovat do konce 16. století, jádro vsi tvořil mlýn s přílehlými usedlostmi, další budovy byly rozptýlené u přítoku potoka na jihu území. Na širokých traťových plužinách i přes velkou sklonitost terénu převládala orná půda s rozptýlenou zelení. Díky jižní expozici se zde dařilo i ovocným sadům. Dnes je území z velké části zalesněno, místy ovšem zůstaly zachovány pozůstatky kamenných mezí.

V hůře přístupném údolí rozvoj obce spíše stagnoval, velký nárůst obyvatel nastal až po výstavbě železnice. Před 2. světovou válkou se počet domů vyšplhal na 44 včetně několika dělnických domků a turistické chaty Alšova bouda. Po nuceném vysídlení německých obyvatel došlo k úplnému vylidnění a většina budov zanikla,

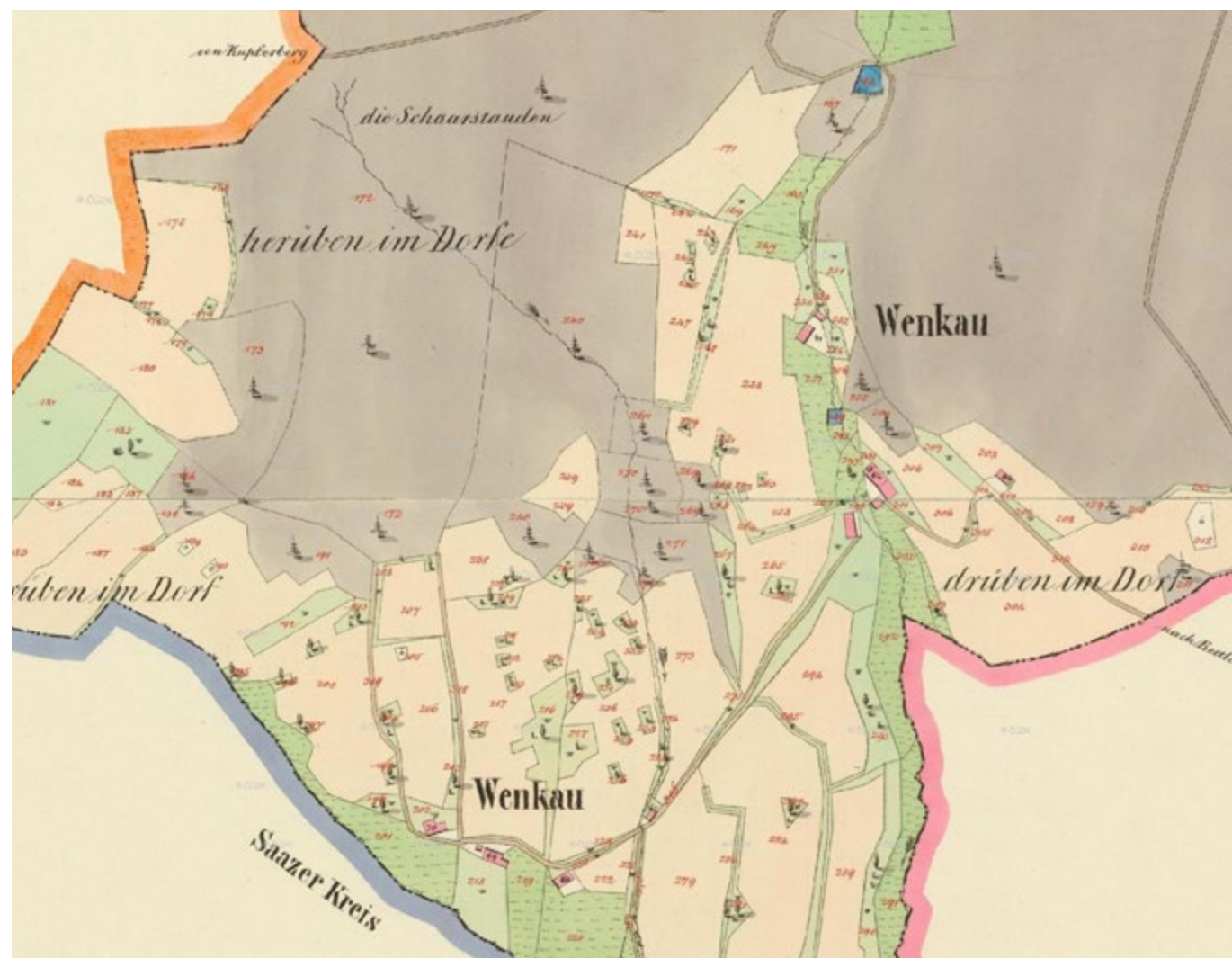
mnoho z nich bylo později nahrazeno rekreačními chatami, které dnes do počtu překonaly i původní zástavbu. Vzniklo zde centrum zimních sportů se skiareálem Alšovka.

chata Alšovka, kolem 1940 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

Venkov, v popředí ovocné stromy, okolo 1940 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

Venkov (Wenkau) na mapách stabilního katastru, 1842

pohled do údolí potoka, okolo 1940 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

pohled přes Široký potok na východní svahy, okolo 1940 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

KAMENNÉ (Steingrün)

Kamenné leží jižně od Měděnce v údolí Kamenného potoka (přítok Malodolského). Ves je doložena už v polovině 15. století, dodnes zachované uspořádání je lánové s usedlostmi volně rozmístěnými podél toku, široká lánová plužina přizpůsobující se terénu zůstala místy zachovaná v podobě remízků. Díky jižním svahům se zde oproti Měděnci více dařilo zemědělství a ovocnářství, jinak obživu zajišťovaly především lesní práce a domácí textilní výroba. V okolí se také nacházel lom na rulové desky, které sloužily i jako stavební materiál. Kamenné meze v blízkosti hřbitova značící původní hranice pozemků zůstaly místy zachovány, plužina zde byla zalesněna.

Největšího stavebního rozvoje dostáhla vesnice před 2. světovou válkou, kdy zde stálo 51 domů. Po vysídlení německého obyvatelstva většina z nich zanikla, na základech v průběhu minulého století vznikly rekreační objekty. K roku 2021 obec eviduje 3 stálé obyvatele.

Velká část severních pozemků měla majetkovou vazbu spíše na Měděnec, došlo tak například k zřízení měděneckého hřbitova na katastrálním území Kamenné, kde zůstává dodnes.

KREMLŮV MLÝN

Koncem 16. století byl u odvodňovací štolý Božího těla západně od měděneckého hřbitova postaven Kremlův mlýn (Kremelmühle). Voda ze štolý byla sváděna do dnes zaniklého rybníka, který byl pak náhonem propojen s mlýnem, v provozu byl až do počátku 20. století. Ve 30. letech byl krátce využíván jako hostinec, zřízena tou dobou byla i nová přístupová cesta od Měděnce. Ještě před 2. světovou válkou ale zcela zchátral, dnes na místě zůstalo pouze několik zbytků kamenných zdí.

Kamenné (Steingrün) na mapách stabilního katastru, 1842

Kremlův mlýn, skalisko Hirtstein (vlevo) a cesta k měděneckému hřbitovu na mapách stabilního katastru, 1842

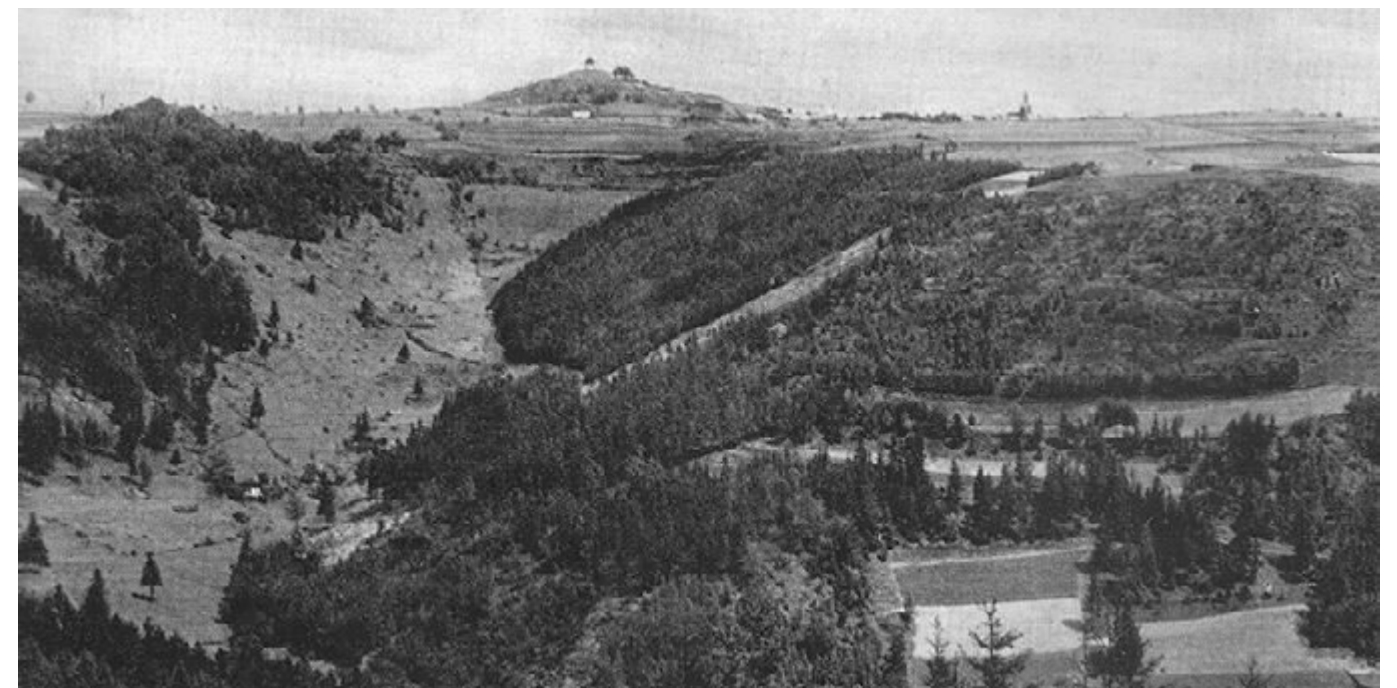
č.p.155 z kamenného zdiva, 2010 (zdroj: Petr Kinšt)

zachované domy v Kamenné, 2021 (zdroj: mapy.cz)

Kamenné s hostincem U Sfingy v pozadí (zdroj: archiv Michala Urbana)

údolí Kremlova mlýnu s Mědníkem v pozadí, 1932 (zdroj: archiv Karla Bretschneidera)

HOSTINEC U SFINGY

U skalního útvaru jihovýchodně od Měděnce byl v 70. letech 19. století postaven výletní hostinec „U Sfingy“ (Zur Sphinx). Z krásného výhledu do údolí Ohře těžil citlivým zasazením do terénu, kdy hmotové řešení pohledem odshora dávalo dojem jednoduché jednopodlažní stavby, do údolí se ovšem otáčel objekt dvoupodlažní s předsazenou dřevěnou terasou. Po požáru roku 1927 byl zcela přestavěn a zvýšen o patro. Po 2. světové válce, kdy budova sloužila jako rehabilitační středisko SS a vývařovna pro nedaleký tábor Hitlerjugend, přestal být hostinec a hotel trvale využíván a zpusťlý objekt byl pak roku 1968 odstřelen. Zachovány zůstaly pouze základy zdí.

hostinec U Sfingy, 1910 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

pohled proti svahu na dřevěnou verandu, okolo 1920 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

hostinec po rozšíření, výhled do mozaikové krajiny údolí Ohře, 1937 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

pohled na hostinec, okolo 1910 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

pohlednice s hostincem po přestavbě (zdroj: www.zanikleobce.cz)

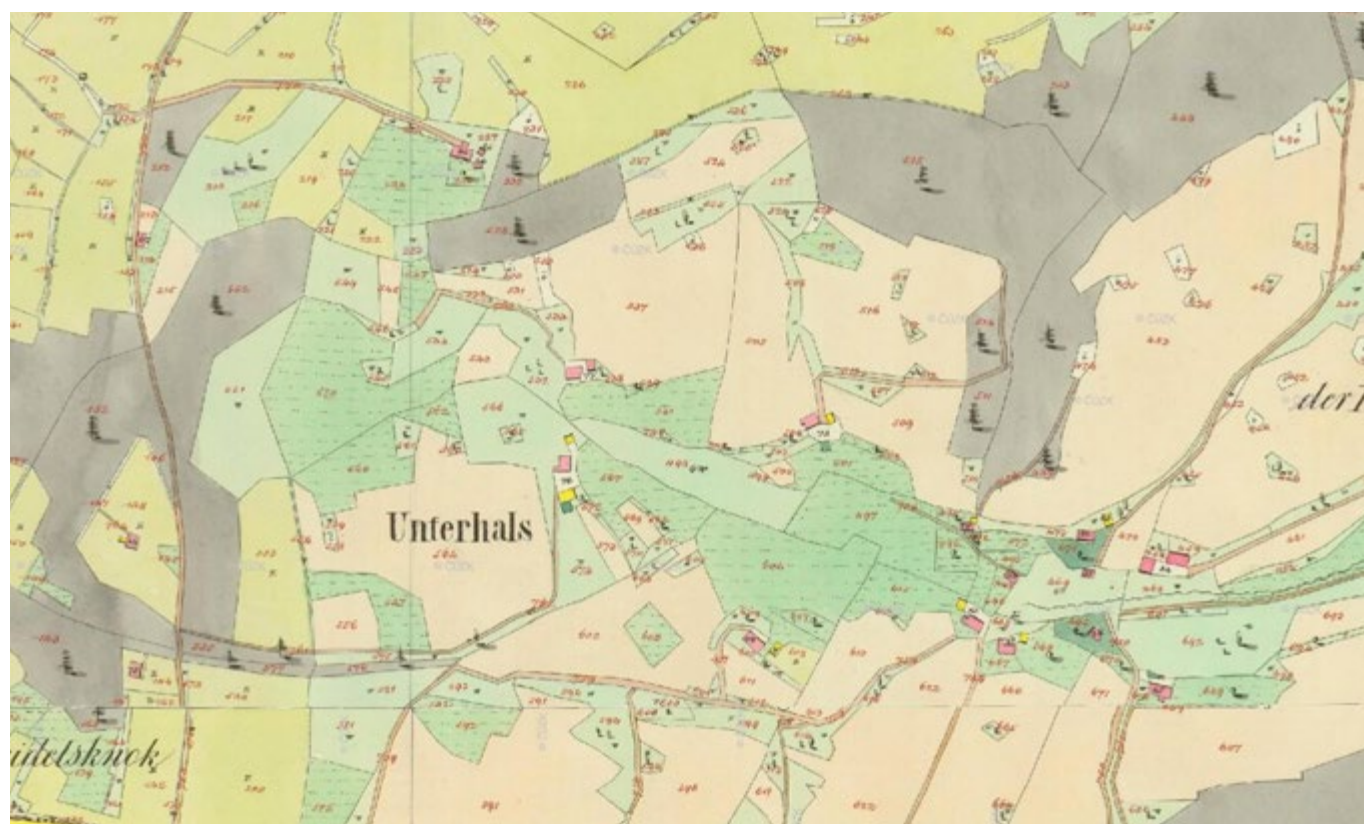
DOLNÍ HALŽE (Unterhals)

Dnes zcela zaniklá ves Dolní Halže ležela jihozápadně od Měděnce v údolí Dolnohalžského potoka (přítok Malodolského). První osídlení spojené s těžbou na vrchu Vysoká zde zřejmě vzniklo už v 14. století, v 16. století, kdy se stavení rozrostla i na hřeben, vzniklo rozdělení na Halže horní a dolní.

Usedlosti byly volně uspořádané podél potoka v lánové struktuře, plužina se díky členitému terénu podobala spíše až úsekové s nepravidelnými tvary. Tvořila ji hlavně orná půda a zčásti podmáčené louky. Díky chráněné poloze proti silným větrům se zde dařilo i ovocným stromům.

V největším rozkvětu na konci 19. století tvořilo obec 25 domů o 150 obyvatelích, hlavní obživou zde byly lesnické práce, chov dobytka a těžba. Práci zajišťovaly také hamry zpracovávající železo a měď západně od vsi, po útlumu těžby v polovině 19. století byly přestavěny na mlýny obilné. V jejich blízkosti se na Malodolském potoce nacházelo několik dnes již zaniklých rybníků.

Ves zanikla vysídlením původního obyvatelstva po 2. světové válce, budovy se postupně rozpadly a území bylo skoro zcela zalesněno, jako připomínka zůstala pouze silnice spojující obec s Horní Halží.

Dolní Halže (Unterhals) na mapách stabilního katastru, 1842

hamry na Malodolském potoce se soustavou rybníků, 1842

pohled od jihu do údolí potoka, v popředí serpentiny stávající silnice (zdroj: www.zanikleobce.cz)

údolí Malodolského potoka, v pozadí údolí Kremlova mlýnu, okolo 1930 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

HORNÍ HALŽE (Oberhals)

Horní Halže vznikla postupným růstem Dolní Halže až na krušnohorský hřeben v 16. století. Jednotlivé usedlosti byly volně rozmístěny podél dvou hlavních paralelních cest s pluzinou vázanou především na slunné jižní svahy, tvarově spíše nepravidelnou.

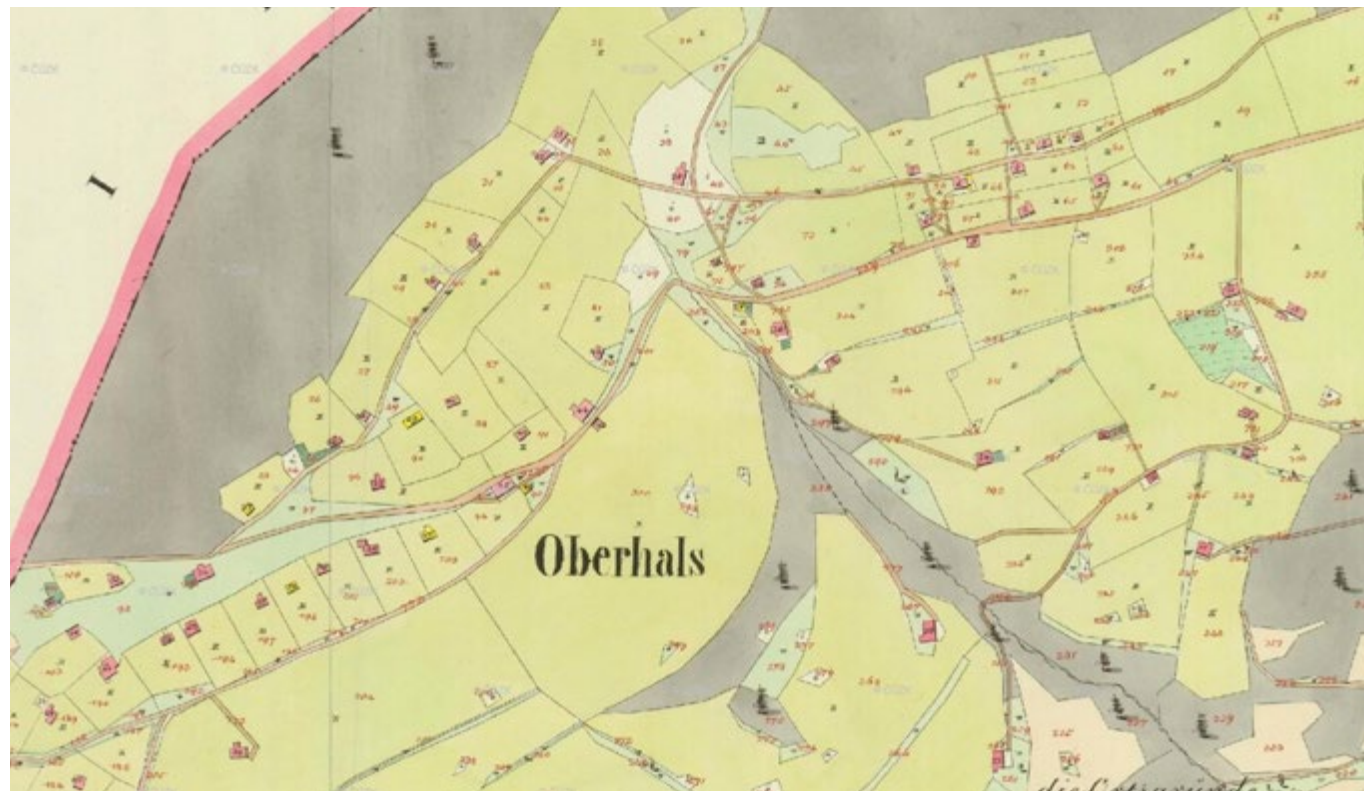
Hlavní obživou zde byla těžba, menší důlní díla se nacházela v Hutním lese při severním okraji obce. Už od založení vsi se v blízkosti Malodolského potoka nacházela vitriolová hut', která zpracovávala rudy z ložisek na Mědníku, na který byla napojena přímou cestou přes les. Ruda se zde pražila a louhovala k výrobě zelené a modré skalice, provoz zanikl při ukončení těžby na Mědníku počátkem 19. století. Severně od hlavní silnice byl na počátku 20. století v provozu lom na stavební kámen (čedič), dnes zatopen. Okolí Horní Halže je významným nalezištěm polodrahokamových odrůd křemene, především achátu.

Nejvíce domů obec čítala na počátku 20. století, celkem 87 s více než 500 obyvateli, po vysídlení po válce zůstalo v obci žít 29 osob. Halže se postupně přeměnila na rekreační chatařskou oblast, od roku 1971 tu byla v provozu sjezdovka s lyžařským vlekem, který byl ale v roce 2021 kvůli vlastnickým sporům demontován. Celkově se dnes v obci nachází 93 domů, z toho 88 sloužící k rekreaci. Stálých obyvatel je k roku 2021 evidováno 12.

V roce 1902 byl ve vesnici postaven novogotický kostel sv. Terezie, financován byl ze sbírky mezi občany. V jeho blízkosti se nachází i pomník obětím 1. světové války.

kostel sv. Terezie, 2024 (zdroj: autor)

Horní Halže (Oberhals) na mapách stabilního katastru, 1842

pohlednice - výřez Horní Halže (zdroj: www.zanikleobce.cz)

pohled od západního okraje Horní Halže (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

pohled na údolí Malodolského potoka, v pozadí kostel sv. Terezie (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

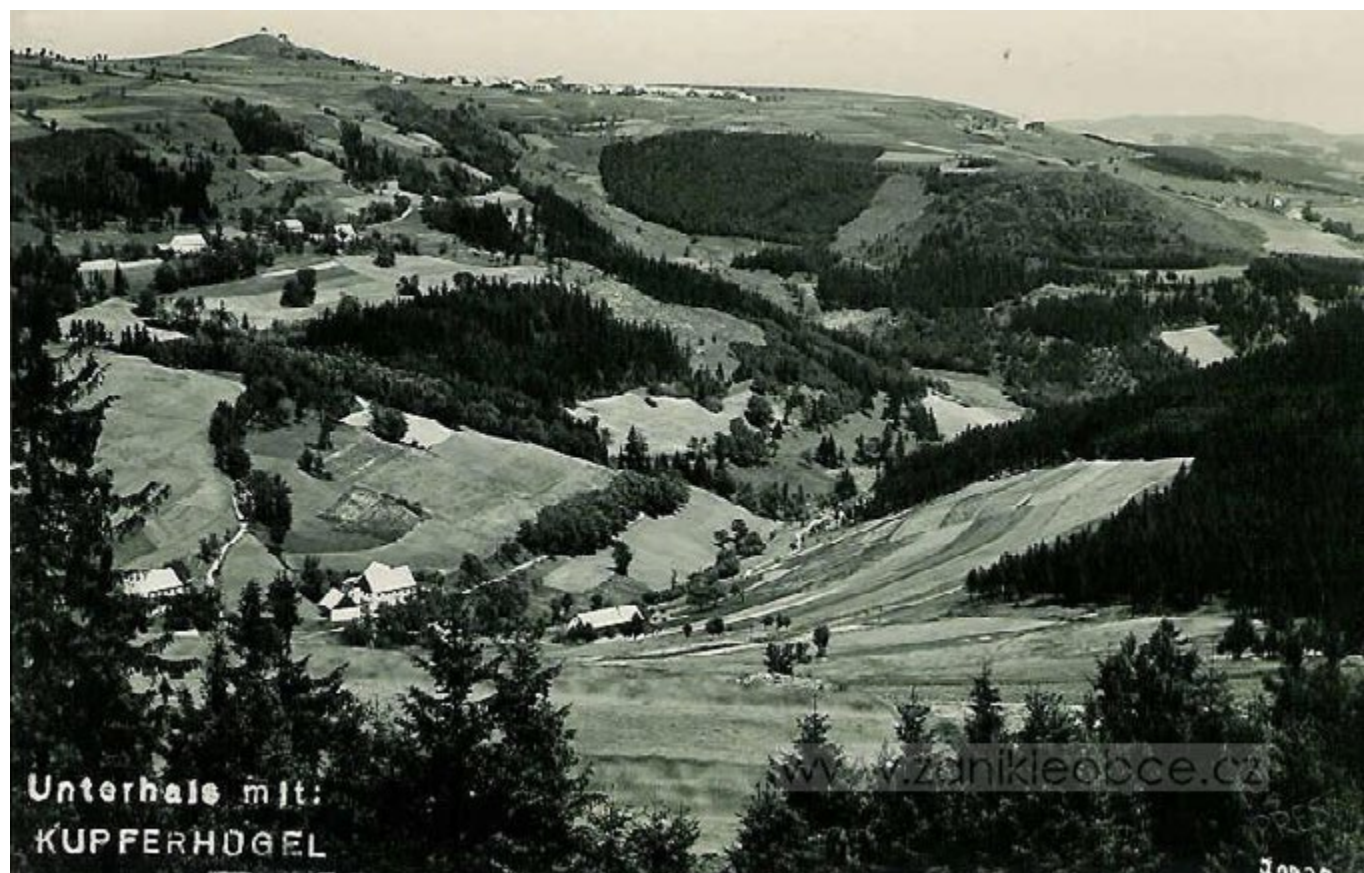
pohlednice - výřez Dolní Halže (zdroj: www.zanikleobce.cz)

ROSENGARTEN

Rosengarten neboli Růžovou zahrádku tvořily 3 usedlosti při cestě z Dolní Halže na Měděnec, název osada získala podle červených a bílých růžích, ze kterých se zde vyráběly parfémy. Dnes je území zcela zalesněno, místy lze v porostu najít jako připomínku staré ovocné stromy.

Rosengarten na mapách stabilního katastru, 1842

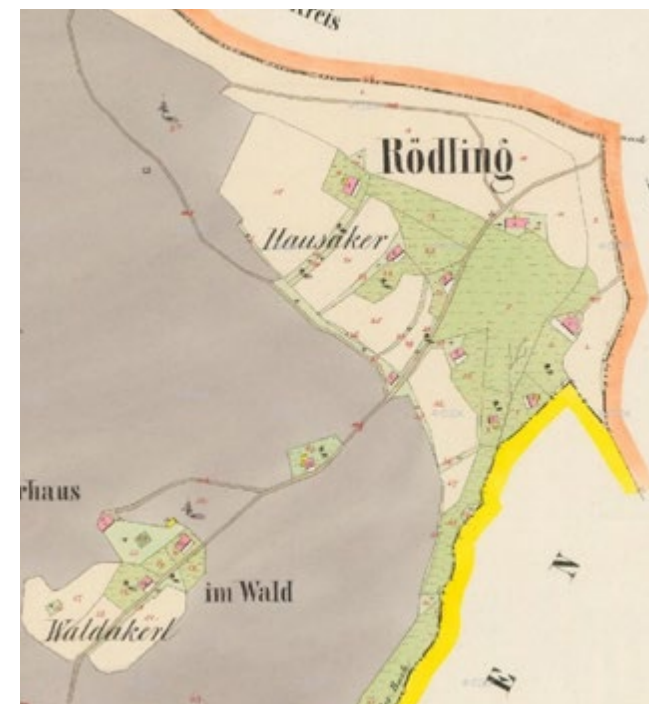

pohled do údolí, vpravo Rosengarten, v pozadí Mědník, okolo 1930 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

MÝTINKA (Rödling)

Mýtinka je nejvzdálenější část obce Měděnec od centra, leží cca 3 km jihozápadním směrem. K osídlení a vymýcení tamního lesa došlo zřejmě počátkem 17. století, volným prostorovým uspořádáním kolem hlavní cesty navazovala na usedlosti Horní Halže. Později vznikly budovy i na jižním cípu katastru u Hlučivého potoka v blízkosti obce Vykmanov, kde byl počátkem 19. století otevřen vápencový lom doplněný později o vápenku s moderní vápennou pecí. Vápenka fungovala až do 20. let 20. století, lom až do let 60., kdy byl zatopen. V lese u cesty spojující části vesnice se nacházela hájovna a později hostinec.

Největší rozlohu obec zaznamenala na přelomu 19. a 20. století, nacházelo se zde 20 domů s 134 obyvateli. K roku 2021 obec čítá 11 stálých obyvatel, v horní Mýtince zůstalo zachovaných 7 domů, u lomu jediný.

Mýtinka na mapách stabilního katastru, 1842

vápěnka s hostincem (zdroj: archiv Jiřího Crkala)

oblast vápenky na mapách stabilního katastru, 1842

horní část Mýtinky, domy v pozadí už součástí Horní Halže, 1964 (zdroj: archiv Jiřího Crkala)

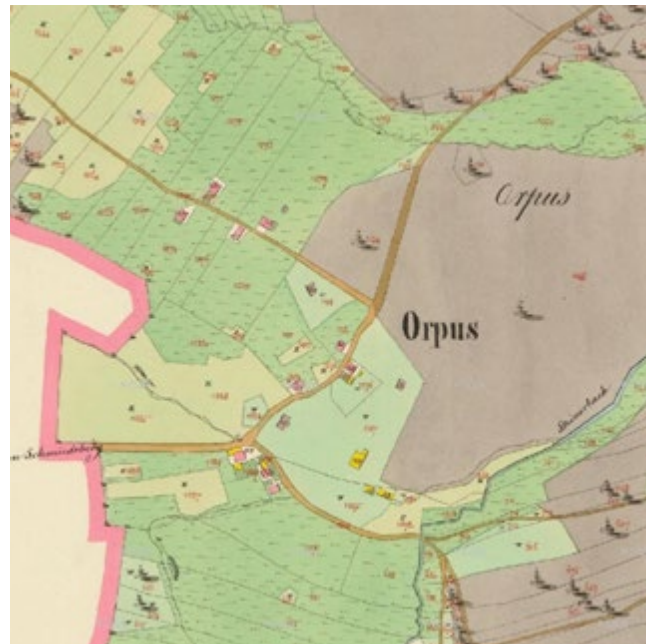
MEZILESÍ (Orpus)

Mezilesí je menší osada severně od Měděnce u potoku Přísečnice, historicky náležící k dnes již zaniklé obci Dolina. První osídlení bylo provázáno už s počátky těžby v 15. století, u osady se nacházely železné doly a hamry. Největší z nich, důl Dorota, byl svého času nejvýnosnější na Chomutovsku. Těžba ustala v průběhu 19. století, po několika neúspěšných pokusech o obnovu byly postupně zasypány, prohlubně zůstávají patrné v terénu a jsou z části zatopeny. Těžba po 2. světové válce pokračovala ještě v dolu Přísečnice severně od osady, s dolem Měděnec byla spojena podzemní chodbou.

Samotná osada čítala k počátku 20. století až 18 usedlostí s 98 obyvateli. K roku 2021 jsou zde evidováni 2 trvalí obyvatelé a 3 domy. Přístup automobilem je dnes možný pouze po menší lesní cestě.

jeden ze zachovaných domů, 2024 (zdroj: autor)

Mezilesí (Orpus) na mapách stabilního katastru, 1842

dronový snímek, 2007 (zdroj: Jaroslav Kloub)

Mezilesí, výhled na Mědník (zdroj: www.zanikleobce.cz)

DOLINA (Dörnsdorf)

Zaniklá obec Dolina se nacházela asi 3 km severovýchodně od Měděnce, mezi Kotlinou a městem Přísečnicí. Správně obec nikdy nepatřila k Měděnci, její katastr ale zasahoval velmi blízko novodobému dolu. Lánová ves se rozprostírala podél Hamerského potoka v délce přes 1 km, lánová plužina se v pravidelných pásech táhla k lesu až skoro 1,5 km, zachovány zůstaly pouze drobné fragmenty remízků a náznaky terénních zlomů.

Doklady o horní činnosti jsou v severní části obce známy už z konce 13. století, více se ves rozrostla v 15. století spolu s rozvojem těžby stříbra. Po útlumu těžby v 19. století obec proslula především výrobou krajek, zřízena zde byla i řemeslná škola.

Na přelomu 19. a 20. století zde bydlelo přes 1 100 obyvatel, domů bylo postavených 149. Po odsunu Němců se obec skoro vylidnila, neobydlené domy byly postupně demolovány. Výstavbou vodní nádrže Přísečnice v 70. letech se celá obec ocitla v I. ochranném pásmu vodního zdroje a veškeré stavby byly odstraněny. Jednou z nich i barokní kostel svatého Františka Serafinského vystavěn koncem 18. století.

Jedinou připomínkou je dnes pomník obětem 1. světové války a křížek na památku zaniklé vsi u hlavní silnice při odbočce na větrnou elektrárnu Kryštofovy Hamry, který dnes zabírá značnou část původní plužiny.

Dolina (Dörnsdorf) na mapách stabilního katastru, 1842

Dolina zasazená do krajiny (zdroj: www.zanikleobce.cz)

HOSTINEC NA MĚDNÍKU

S rozvíjejícím se turismem Krušných hor byl postaven roku 1873 přímo na Mědníku hostinec s ubytováním. Stával na plošině pod vrcholem s širší hranou sledující vrstevnice, šlo o jednoduchou omítanou stavbu se sedlovou střechou a středovým rizalitem, v přístavku opodál stával dalekohled.

Budova zcela shořela v roce 1924, bylo ihned rozhodnuto o obnově a druhá chata stála už následující rok, hmotově skoro identická, ale oproti první byla obložená dřevem. I ta byla ale zničena požárem, tentokrát v roce 1935. Díky finanční podpoře obyvatel a továrníků v okolí bylo

možno chatu obnovit podruhé.

Třetí a poslední hostinec již nenásledoval tvarosloví předchůdců, změnil orientaci kolmo ke svahu přímo k jihu a v místě původních staveb vytvořil letní terasu na mohutném kamenném soklu. Budova byla větší, s obdélným půdorysem asi 24x10 m, s dvěma podlažími a obytným podkrovím pod vysokou valbovou střechou s pásovými arkýři. Horní patro bylo obloženo dřevem, vnitřní konstrukce tvořil nově používaný heraklit.

Od otevření roku 1936 fungoval hostinec pouhé tři roky, než i on podlehl požáru v srpnu 1939. Kvůli

původní hostinec, 1900 (zdroj: www.zanikleobce.cz)

původní hostinec před požárem (zdroj: www.zanikleobce.cz)

druhý hostinec s dřevěným obležením (zdroj: www.zanikleobce.cz)

třetí hostinec (zdroj: archiv Petra Mikšíčka)

třetí hostinec, výrazně objemnější (zdroj: www.zanikleobce.cz)

5 | SWOT ANALÝZA

HODNOTY

- bohatá hornická tradice s množstvím stop zachovaných v kulturní krajině
- unikátní vrch Mědník s vysokou koncentrací důlních děl a zpřístupněnými štolami
- naleziště drahých kamenů a stále nevytěžená ložiska nerostů (slída, granáty)
- zachované mokřady a rašeliniště v podmáčených lesních oblastech
- prameništění oblast (CHOPAV)
- přirozený prostor říčních niv v sídlech vlivem rozptýlené struktury osídlení
- částečně zachované remízky, meze a liniová zeleň v krajině
- rozsáhlé plochy ochrany přírody
- důlní voda vysoké hygienické kvality
- frekventované cyklostezky a pěší trasy, napojení na několik dálkových tras
- rozvinutá infrastruktura pro zimní sporty včetně skiareálu a běžeckých tras
- jedinečné výhledy z krušnohorského hřebene do údolí Ohře ze skalních útvarů
- ČOV Měděnec s napojením asi 50 % domácností v obci, kapacita až na dvojnásobek obyvatel
- absence větších zdrojů znečištění
- dobrá dojezdová vzdálenost do větších sídel (Klášterec, Kovářská)
- dochované těžní věže jámy Kovářská a dolu Měděnec jako stopy novodobé hlubinné těžby
- soustava rybníků na Hamerském potoce se zachovalými hrázemi
- vrch Mědník jako pohledová dominanta širšího okolí
- území zaniklého osídlení se zachovanými stopami lidské činnosti (meze, zděná koryta potoků, reliktové staveb)
- zachované sakrální památky a drobná architektura v krajině
- zachovaná struktura liniové zeleně definující náměstí
- zachované celky původní prostorové struktury sídla

PROBLÉMY

- rozsáhlá poddolované území, aktivní propadlina v bývalém dolu Měděnec
- dominantu vrchu Mědníku narušená objektem vodojemu
- dlouhý úsek turistické cesty veden po silnici
- chybějící běžecké propojení s okolím (Kovářská, napojení na magistrálu)
- odvodněné plochy rašelinišť, lesních pramenišť a pastvin narušující vodní režim
- lokální ÚSES okolí Mědníku veden ohrazenými pastvinami bez rozptýlené zeleně
- ztráta půdy vlivem vodní eroze, nebezpečný zejména smyv v blízkosti zástavby
- slabá vazba železničních stanic na obec Měděnec, chybějící přístřešky a infrastruktura
- omezená síť udržovaných pěších cest, rozbahněné přes pastvinu, zledovatělé
- zaniklá cesta ke kapličky pod Mědníkem, objekt bez péče s nevhodnými výsadbami
- větrná farma v těsné blízkosti vrchu Mědníku narušující krajinný ráz staré hornické krajiny a dálkové pohledy z a na památku UNESCO
- zhoršení prostupnosti krajiny vlivem areálu větrné elektrárny a rozsáhlých pastvin
- silné narušení původní urbanistické struktury, mnoho objektů zaniklých, nová výstavba nerespektující původní kompoziční pravidla
- brownfieldy dolu a zemědělského družstva
- nevhodné výsadby nepůvodních jehličnanů
- nedostatečná kapacita parkoviště při skiareálu a v obci pro návštěvníky Mědníku, případně zájezdové autobusy
- chybějící občanská vybavenost, plná závislost na okolních obcích (školka, škola, nemocniční zařízení, domov důchodců) s nutností vlastního automobilu
- železnice pouze v sezónním režimu (víkendy v létě) nedovoluje smysluplné využití místními
- stagnace stavebního fondu bez větší míry obnovy/rekonstrukce stávajících budov či doplněním zástavby novými objekty
- omezené pracovní příležitosti, většina obyvatel plně závislá na automobilové dopravě do pracoviště ve větších městech či do zahraničí

PŘÍLEŽITOSTI

- v důsledku vyhlášení UNESCO dojde k posílení turistického ruchu a propagaci regionu, vznik pracovních příležitostí a investic v turistickém odvětví, možnosti rozšíření stravovacích a ubytovacích služeb a kulturně-vzdělávacích objektů (infocentrum, muzeum rud a minerálů)
- v důsledku vyhlášení UNESCO a CHKO budou rozšířené možnosti čerpání dotací na obecní záměry a zlepšování infrastruktury (technické, dopravní i občanské), které mohou zvýšit kvalitu života místním obyvatel i návštěvníků regionu
- v důsledku vyhlášení UNESCO bude posílen turistický ruch především v letním období, dojde k vyrovnání turismu letní a zimní sezóny a větší využitelnosti jak služeb (stravování, ubytování), tak technické a dopravní infrastruktury
- v důsledku vyhlášení UNESCO dojde ke zvýšenému zájmu o hornickou historii regionu a zpřístupnění zachovaných památek, možnosti výstavby naučných cest a návštěvnických okruhů v okolí Měděnce pro představení komplexního obrazu hornické kulturní krajiny
- v důsledku vyhlášení CHKO dojde k plošné ochraně prameniště lesních oblastí a rašelinišť, regulací lesnického hospodářství by mělo dojít k rozmanitější skladbě biotopů, obnově vodního režimu narušením odvodňovacích zařízení a ochraně cenných lesních společenstev
- v důsledku vyhlášení CHKO bude při výstavbě posuzován krajinný ráz dané oblasti a mělo by se tak předejít hmotově nevhodným zásahům do původní struktury sídla (předimenzované apartmánové domy), či rozšiřování větrné farmy

HROZBY

- v důsledku vyhlášení UNESCO dojde k orientaci aktivit obce a investorů pouze na turisty bez kroků ke zkvalitnění života místních obyvatel
- v případě orientace turistických aktivit do bývalého dolu Měděnec může dojít k vytvoření turistické enklávy bez vazby na centrum obce a veškeré ekonomické aktivity turistů budou koncentrovány pouze v okolí dolu
- v důsledku vyhlášení UNESCO a propagace vrchu Mědník dojde k bodové koncentraci turismu na tuto jedinou památku (a nejbližší parkoviště) bez navštívení širšího okolí a strávením více času v obci
- v důsledku vyhlášení UNESCO dojde ke zvýšenému tlaku na ubytovací kapacity, nová zástavba vlivem ekonomickým zájmům může lehce přesáhnout prostorové měřítko původní zástavby
- v důsledku vyhlášení CHKO a regulaci lesního hospodářství dojde k zhoršení možností zpracování kůrovcového dřeva a zdravotní stav lesů se tak může ještě zhoršit
- v důsledku vyhlášení CHKO dojde k zpomalení procesu výstavby a přestavby stavebního fondu v obci, nařízené regulace mohou snížit zájem o výstavbu investorů
- v důsledku rozšíření větrné farmy severním směrem na louky u Přísečnice (již ve vlastnictví investora) dojde k znepřístupnění cenné hornické krajiny s historií dolování stříbra včetně ojedinělých krajinných os odvalů stříbrných štol, hald a rybníčných soustav

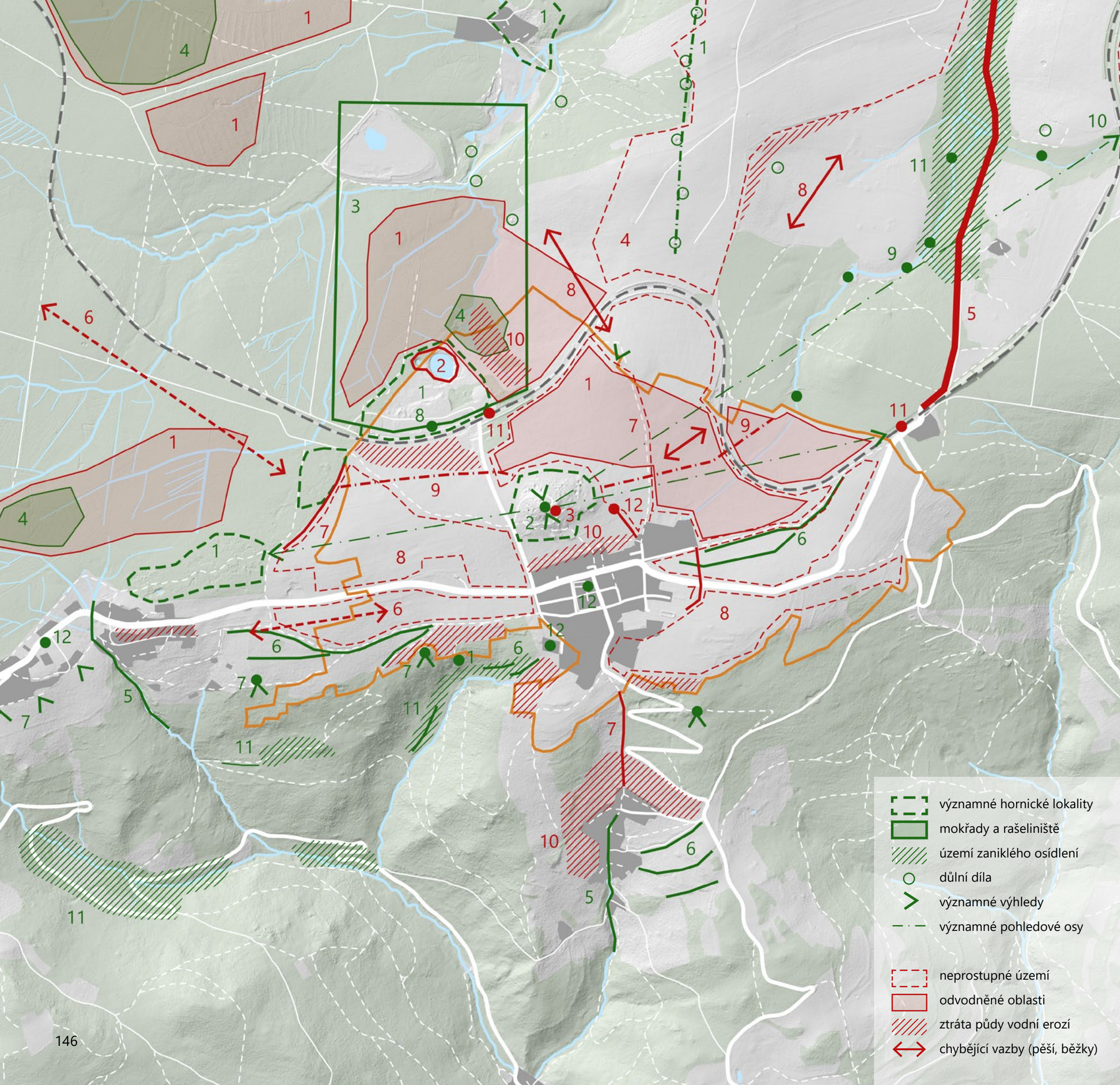
PROBLÉMOVÁ MAPA

HODNOTY

1. bohatá hornická tradice s množstvím stop zachovaných v kulturní krajině
2. unikátní vrch Mědník s vysokou koncentrací důlních děl a zpřístupněnými štolami
3. naleziště drahých kamenů a stále nevytěžená ložiska nerostů (slída, granáty)
4. zachované mokřady a rašeliniště
5. přirozený prostor říčních niv v sídlech vlivem rozptýlené struktury osídlení
6. částečně zachované remízky, meze a liniová zeleň v krajině
7. jedinečné výhledy z krušnohorského hřebene do údolí Ohře ze skalních útvarů
8. dochované těžní věže jako stopy novodobé hlubinné těžby
9. soustava rybníků na Hamerském potoce se zachovalými hrázemi
10. vrch Mědník jako pohledová dominanta širšího okolí
11. území zaniklého osídlení se zachovanými stopami lidské činnosti
12. zachované sakrální památky a drobná architektura v krajině

PROBLÉMY

1. odvodněné plochy rašelinišť, lesních pramenišť a pastvin
2. aktivní propadlina v bývalém dolu Měděnci
3. dominantu Mědníku narušená vodojemem
4. větrná farma v těsné blízkosti vrchu Mědníku narušující krajinný ráz staré hornické krajiny a dálkové pohledy
5. dlouhý úsek turistické cesty veden po silnici
6. chybějící běžkařské propojení s okolím
7. omezená síť udržovaných pěších cest, rozbahněné, přes pastvinu, v zimě zledovatělé
8. zhoršení prostupnosti krajiny vlivem areálu větrné elektrárny a rozsáhlých pastvin
9. lokální ÚSES veden ohrazenými pastvinami bez rozptýlené zeleně
10. ztráta půdy vlivem vodní eroze, nebezpečný zejména smyv v blízkosti zástavby
11. slabá vazba železničních stanic na obec Měděnec, chybějící přístřešky a infrastruktura v okolí
12. zaniklá cesta ke kapličce pod Mědníkem, objekt bez péče s nevhodnými výsadbami

PROBLÉMOVÁ MAPA

HODNOTY

- 13. zachované celky původní prostorové struktury sídla
- 14. zachovaná struktura liniové zeleně definující náměstí, kaštanové a javorové aleje
- 15. výškové dominanty kostela a kaple na Mědníku

PROBLÉMY

- 13. silné narušení původní urbanistické struktury, mnoho objektů zaniklých, nová výstavba nerespektující původní kompoziční pravidla
- 14. brownfieldy bývalého dolu a zemědělského družstva
- 15. nevhodné výsadby nepůvodních jehličnanů v sídle
- 16. nedostatečná kapacita parkoviště při skiareálu a v obci pro návštěvníky Mědníku, případně zájezdové autobusy
- 17. zaniklé cesty a propojení v přímé návaznosti na obec
- 18. areál obecního úřadu odtržen od zbytku zástavby, slabá vazba na centrum obce
- 19. slabá vazba náměstí na okolní zástavbu a parter, dílčí řešení jednotlivých částí prostoru (pomník, záhony, dětské hřiště) bez komplexního uchopení
- 20. dosluhující areál střelnice
- 21. náletová zeleň na vrchu Mědník bránící ve výhledech

ZDROJE

LITERATURA A DOKUMENTY

- BINTEROVÁ, Zdeňka. Zaniklé obce Chomutovska. Díl 5, Přísečnicko. Chomutov: Okresní muzeum, 1996.
- CÍLEK, Václav; KORBA, Milan a MAJER, Martin. Podzemní Čechy: dvánáct knih o tom, jak české hornictví utvářelo osud země. Praha: Eminent, 2015. ISBN 978-80-7281-497-8.
- Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří - Aktualizace Management Planu pro českou část statku na období 2022–2026. Online. Montanregion Krušné hory – Erzgebirge, o.p.s, 2021. Dostupné z: https://www.montanregion.cz/images/dokumenty/management_plan_2022_2026.pdf. [cit. 2025-02-08].
- PÁRAL, Matěj. Návrh na prohlášení věci za kulturní památku - areál dolu Měděnec. 2019. Dostupné také z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1431408.
- URBAN, Michal a CRKAL, Jiří. Po stopách historie obce Měděnec a okolí. Vydání: první. [Měděnec]: obec Měděnec, 2021. ISBN 978-80-11-00274-9.
- URBAN, Michal. Horní města Krušných hor: Ústecký kraj. Vydání: první. Sokolov: Fornica Publishing, 2015. ISBN 978-80-87194-49-2.
- URBAN, Michal. Památka světového dědictví UNESCO Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří. Online. Montanregion Krušné hory – Erzgebirge, 2021. Dostupné z: https://montanregion.cz/images/dokumenty/hornicke_pamatky_2021.pdf. [cit. 2025-02-08].

INTERNETOVÉ ZDROJE

- Běžkařské trasy Klínovec. Online. Dostupné z: <https://www.wintersport-im-erzgebirge.de/langlauf/zentralerzgebirge/klínovec>. [cit. 2025-02-08].
- Český statistický úřad: Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2024. Praha: Český statistický úřad. 17. května 2024. Online. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/pocet-obyvatel-v-obcich-9vln2pravy> [cit. 2025-02-08].
- Český statistický úřad: Výsledky sčítání 2021 – otevřená data. Online. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/vysledky-scitani-2021-otevrena-data> [cit. 2022-04-18].
- Historie obce Měděnec. Online. Dostupné z: <https://www.medenec.cz/obec-1/historie/medenec/>. [cit. 2025-02-08].
- Hornická krajina Mědník. Online. Dostupné z: <https://www.montanregion.cz/cs/montanregion/ceske-komponenty/174-hornicka-krajina-mednik.html>. [cit. 2025-02-08].
- CHKO Krušné Hory - Území připravovaná k vyhlášení. Online. Dostupné z: <https://aopk.gov.cz/chko-krusne-hory>. [cit. 2025-02-08].
- Horní Hamerský mlýn. Online. Dostupné z: <https://www.vodnimlyny.cz/mlyny/objekty/detail/10325-horni-hamersky-mlyn-obere-hamermuhle>. [cit. 2025-03-12].
- Klima Měděnec. Online. Dostupné z: https://www.meteoblue.com/cs/po%C4%8Das%C3%AD/historyclimate/climatemodelled/m%C4%9bd%C4%9bnec_%C4%8cesko_3070897. [cit. 2025-02-08].
- Kulturní památky obce Měděnec a okolí - Památkový katalog NPÚ. Online. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/uskp>. [cit. 2025-02-08].
- Mizející sníh? Jak změna klimatu mění zimní krajinu. Online. Dostupné z: <https://www.summit-trade.cz/clanky/mizejici-snih-jak-zmena-klimatu-meni-zimni-krajinu>. [cit. 2025-02-08].
- Největší česká větrná farma v Krušných horách se nerozšíří. Online. 2019. Dostupné z: <https://oze.tzb-info.cz/124786-nejvetsi-ceska-vetrna-farma-v-krusnych-horach-se-nerozsiri>. [cit. 2025-02-08].
- Odštěřili věž bývalého dolu na Měděnci. Poslední svého druhu v Česku. Online. 2022. Dostupné z: https://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/vez-byvaly-dul-medenec-odstrel-20220916.html. [cit. 2025-02-08].
- Podle památkářů stojí v Dole Měděnec rarita, podle ministerstva je problematickou připomínkou. Online. 2021. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/kultura/podle-pamatkaru-stoji-v-dole-medenec-rarita-podle-ministerstva-je-problematickou-pripominkou-38300>. [cit. 2025-02-08].
- RD Měděnec. Online. Dostupné z: <https://rd-medenec-zavod-vaclava-rezace.webnode.cz/>. [cit. 2025-02-08].

- Štola Panny Marie Pomocné - virtuální prohlídka. Online. Dostupné z: https://my.matterport.com/show/?m=fYK3L5mdTBG&fbclid=IwAR0JsFmkGiffRIPMNAxUaFXj1W0Q9nqTjDZcVvmmlARo-TILW_2BEI5REWkc. [cit. 2025-02-08].
- ÚAP Kadaň - Rozbor udržitelného rozvoje území obce MĚDĚNEC. Online. 2016. Dostupné z: <https://gis.mesto-kadan.cz/portal/Media/Default/UAP/2016/medenec.pdf>. [cit. 2025-02-08].
- Via Czechia - Severní stezka – Krušné hory. Online. Dostupné z: <https://viaczechia.cz/severni-stezka-krusne-hory/>. [cit. 2025-02-08].
- Výstavba Dolu Měděnec. Online. Dostupné z: <https://www.zdarbuh.cz/reviry/rd-pribram/vystavba-dolu-medenec/>. [cit. 2025-02-08].
- Zaniklé obce a objekty - obec Měděnec a okolí. Online. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?>. [cit. 2025-02-08].

MAPOVÉ PODKLADY A WMS SLUŽBY

- Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru. Online. Dostupné z: <https://ags.cuzk.gov.cz/archiv/>. [cit. 2025-02-08].
- Česká geologická služba - mapový portál. Online. Dostupné z: <https://cgs.gov.cz/mapy-a-data/aplikace>. [cit. 2025-02-08].
- Data ZABAGED - polohopis, výškopis (vrstevnice, DMR5G). Online. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.gov.cz/\(S\(3ikd02zqcoe4p3xe5xics04h\)\)/Default.aspx?mode=TextMeta&text=dSady_zabaged&side=zabaged&menu=24](https://geoportal.cuzk.gov.cz/(S(3ikd02zqcoe4p3xe5xics04h))/Default.aspx?mode=TextMeta&text=dSady_zabaged&side=zabaged&menu=24). [cit. 2025-02-08].
- Geoportál ČÚZK (ortofoto, základní topografické mapy). Online. Dostupné z: [https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(0llsupb1exgrvxjd1syv0s4\)\)/Default.aspx?head_tab=sekce-02-gp&mode=TextMeta&text=dSady_uvod&menu=20&news=yes](https://geoportal.cuzk.cz/(S(0llsupb1exgrvxjd1syv0s4))/Default.aspx?head_tab=sekce-02-gp&mode=TextMeta&text=dSady_uvod&menu=20&news=yes). [cit. 2025-02-08].
- Geoportál SPÚ. Online. Dostupné z: <https://geoportal.spucr.cz/web/cz/otevrena-data-ke-stazeni>. [cit. 2025-02-08].
- GIS data OpenStreetMap. Online. Dostupné z: <https://www.geofabrik.de/data/shapefiles.html>. [cit. 2025-02-08].
- Hydroekologický infromační systém VÚV TGM. Online. Dostupné z: <https://heis.vuv.cz/>. [cit. 2025-02-08].
- I. vojenské mapování. Online. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=1vm. [cit. 2025-02-08].
- II. vojenské mapování. Online. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=2vm. [cit. 2025-02-08].
- Mapové portály Agentury ochrany přírody a krajiny. Online. Dostupné z: <https://aopkcr.maps.arcgis.com/home/gallery.html?sortField=modified&sortOrder=desc>. [cit. 2025-02-08].
- Půda v mapách - VÚMOP. Online. Dostupné z: <https://mapy.vumop.cz/>. [cit. 2025-02-08].

